

ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ ТА ПРАВА «КРОК»
Навчально-науковий інститут психології

Кафедра психології

Баран Софія Іванівна

УДК 159.9 _____

Кваліфікаційна робота

Гендерні особливості сприйняття соціального статусу людини
молоддю

053 «Психологія»

«Психологія»

Подається на здобуття освітнього ступеня бакалавр

Кваліфікаційна робота містить результати власних доробок. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело _____ Баран С.І.

Науковий керівник

Склярова Ганна Олександрівна, кандидат
психологічних наук

Київ – 2023

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО–МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ГЕНДЕРНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ.	7
1.1. Поняття гендерних особливостей в сучасному науковому визначенні	7
1.2. Гендерна ідентифікація та соціалізація особистості	12
1.3. Психологія гендерної ідентичності: зміст поняття, види та форми прояву	21
Висновки до розділу 1	31
РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДЖЕННЯ ГЕНДЕРНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ УЯВЛЕНЬ МОЛОДІ ПРО СПРИЙНЯТТЯ СОЦІАЛЬНОГО СТАТУСУ	33
2.1. Методичні підходи до організації емпіричних досліджень гендерних особливостей особистості	33
2.2. Опис методик та результатів емпіричного дослідження.	39
2.3 Аналіз результатів дослідження гендерних особливостей уявлень молоді щодо сприйняття соціального статусу	40
2.4 Аналіз гендерних відмінностей у сприйнятті соціального статусу	48
Висновки до розділу 2	71
РОЗДІЛ 3. РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО СПРИЙНЯТТЯ СОЦІАЛЬНОГО СТАТУСУ	74
3.1 Рекомендації щодо сприйняття соціального статусу для юнаків та дівчат	74
Висновки до розділу 3	87
ВИСНОВКИ.....	89
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	93
ДОДАТКИ.....	103

ВСТУП

Актуальність дослідження. У сучасному суспільстві відбуваються швидкі зміни, які впливають, серед іншого, на перебудову соціальних зв'язків та стирання жорстких меж між традиційними гендерними ролями. У хлопців завжди було набагато більше можливостей реалізувати свій внутрішній потенціал, тоді як самореалізація дівчат залишалася досить обмеженою. Як результат, переважну більшість соціально значущих людей становлять хлопці.

В результаті емансипації, сексуальної революції та діяльності феміністичного руху діапазон свобод дівчат значно розширився. Однак, у сучасному суспільстві хлопці складають більшість в уряді, займають важливі керівні посади та мають переваги в кар'єрі. Тобто, незважаючи на зміну гендерних ролей та стереотипів, процес розкриття свого внутрішнього потенціалу у хлопців та дівчат має деякі відмінності.

Дослідники, як А. Маслоу (самореалізація), А. Адлер (прагнення до досконалості), К. Роджерс (прагнення до самореалізації), К.Г. Юнг (індивідуалізація), а також сучасні українські дослідники О. Яремчук (самоактуалізація, саморозвиток), С. Максименко (самореалізація) та ін. вивчали дане питання.

Ряд вчених вивчали гендерні відмінності, включаючи таких дослідників, як Е.Р. Ільїн (соціальна природа гендерних характеристик), С. Берн (підпорядкування гендерним нормам), Є. Ніколаєва (психофізіологічне визначення гендерних відмінностей), С. Бем (теорія гендерних систем).

Проблема гендерних відмінностей у самореалізації не широко розглядається в наукових джерелах, вона є актуальною і, тому, вимагає детальних досліджень.

Об'єкт дослідження: соціальний статус людини.

Предмет дослідження: гендерні особливості сприйняття соціального статусу молоддю.

Мета: проаналізувати і з'ясувати, як гендерні фактори впливають на

сприйняття соціального статусу серед молоді. Основною метою є розкриття ролі гендерних особливостей у формуванні сприйняття соціального статусу та розумінні, які чинники впливають на цей процес у молодих людей.

Завдання дослідження:

1. Провести аналіз літератури та попередніх досліджень щодо соціального статусу та його сприйняття.
2. Визначити основні гендерні особливості, які можуть впливати на сприйняття соціального статусу.
3. Провести дослідження залученої молоді з різними гендерними ідентифікаціями та віковими категоріями.
4. Зібрати дані про сприйняття соціального статусу та фактори, що впливають на нього через анкетування, спостереження або інтерв'ю.
5. Проаналізувати отримані дані та зробити висновки щодо гендерних особливостей у сприйнятті соціального статусу молоддю.
6. Сформулювати рекомендації та можливі шляхи покращення сприйняття соціального статусу з урахуванням гендерних особливостей.

Методи дослідження:

Теоретичні: аналіз та систематизація наявних у психологічній науці знань з питань вивчення соціального статусу та гендерних відмінностей у його прояві. Емпіричні: було використано психічно-діагностичний метод, зокрема тестування (опитувальник «Маскулінність-фемінність» С. Бем; методика «Діагностика самоактуалізації особистості – САМОАО» - (А.В. Лазукіна, в адаптації Н.Ф. Каліної).

Наукова новизна та теоретичне значення: Дослідження гендерних відмінностей у здійсненні самоактуалізації проводиться вперше в цих культурно-історичних умовах.

Практичне значення: результати дослідження можуть бути корисними для психологів-практиків, психологів-консультантів, психологів у навчальних закладах, а також для психологічної підготовки та подальших теоретичних розробок у галузі гендерної психології.

Структура. Робота складається зі вступу, змісту, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи 117 сторінок, основний 87 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО–МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ГЕНДЕРНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ

1.1. Поняття гендерних особливостей в сучасному науковому визначенні

Гендер у психології - це соціально-біологічна характеристика, за допомогою якої люди дають визначення поняттям «хлопець» і «дівчина». Оскільки стать є біологічною категорією, соціальні психологи часто посилаються на гендерні відмінності, які обґрунтовані біологічно, як на «статеві» [18, с. 42-48].

Гендерні відмінності - відмінності між людьми, зумовлені їх статевою приналежністю. Так, вважається, що у хлопців більш розвинені просторові і математичні здібності, вони агресивніші й більш домінують, для них значущі професійні ролі, але не доведено, що вони активніші за дівчат, самодостатні, незалежні, легко приймають рішення, люблять математику і науку, неемоційні. Дівчат характеризують як таких, у яких добре розвинені вербальні здібності, дружлюбність і контактність, які надають перевагу сімейним ролям, але не доведено, що вони більш тривожні, імпульсивні, акуратні, мають самооцінку, нижчу від хлопців [19, 92-95].

Є. Ніколаєва підкреслює обумовленість гендерних відмінностей на рівні психофізіології. Психологічну диференціацію Ніколаєва пов'язує з такими положеннями:

1. Статева ідентичність, тобто первинна ідентифікація людини з тією чи іншою статтю, внутрішня потреба бути хлопцем чи дівчиною. В еволюційному ряду живих істот вона відзначена тільки у людини.

2. Статеводиморфічна поведінка. Вона проявляється у відмінності поведінкової активності представників різних статей як у людини, так і у вищих тварин. Наприклад, незалежно від виховання в сім'ї, хлопчики більш часто надають перевагу рухливим іграм з можливим проявом агресії, тоді як

дівчатка обирають більш спокійні ігри, де можна виконувати ті чи інші майбутні батьківські функції.

3. Статеві відмінності у пізнавальних, когнітивних процесах, швидкості психічних реакцій, навченості, специфічних інтелектуальних здібностях.

4. Сексуальна орієнтація - еротичний потяг до представника тієї чи іншої статі [20, с. 281-325].

Е. Гідденс стверджує, що гендер являє собою культурно обумовлений феномен. Дитина засвоює приклади гендерної поведінки, притаманної даній культурі, від батьків. Крім того, у сприйманні батьками дитини велику роль відіграють гендерні стереотипи, взаємостосунки між матір'ю та дитиною вказують на те, що з хлопчиками та дівчатками батьки спілкуються по-різному, навіть якщо вони впевнені у тому, що поводять себе однаково. Для підтвердження цього автор описує наступний експеримент. В ході експерименту велося спостереження за п'ятьма молодими матерями, яким доручалося доглянути за шестимісячною дитиною на ім'я Бет. Вони, як правило, починали їй часто посміхатися і пропонувати ляльки для ігор. Дитину називали «милою», з «ніжним голосом». На дитину того ж віку, на ім'я Адам, інша група матерів реагувала зовсім інакше. Для ігор йому найчастіше пропонувався поїзд чи інші "хлопчачі" іграшки. У ролі Бет і Адама виступала одна і та ж, по-різному одягнена, дитина. Не тільки батьки, дідусі та бабусі судять про дітей подібним чином. Так, було проведено дослідження, присвячене аналізу слів, з якими медичний персонал, який приймав пологи, звертався до новонароджених немовлят. Новонароджених хлопців найчастіше називали «здорованями», «силачами», а новонароджених дівчат частіше всього називали «лапочками», «ніжними», хоча вони практично не відрізнялися від хлопців за зростом і вагою [21].

Є.П. Ільїн наголошував на соціальній природі гендеру. Він це тлумачить тим, що «генітальна зовнішність», детермінуючи акушерську стать немовляти, задає дорослим певну програму його виховання. Відбувається навчання дитини статевій ролі відповідно до культурних традицій суспільства,

до якого вона належить. Сюди входить система стереотипів «маскулінності» і «фемінності», тобто уявлення про те, якими є або повинні бути хлопець та дівчини [22].

Гендерні стереотипи - стандартизовані уявлення про моделі поведінки та риси характеру, відповідні поняттям «хлопче» і «дівчино» [19, с. 92-95].

Гендерні стереотипи доцільно розглядати з двох позицій: у хлоп'ячій та дівочій самосвідомості, з одного боку, і в колективній суспільній свідомості - з іншого.

Ряд досліджень гендерних стереотипів дозволяє зробити два важливі висновки. Перший з них полягає в тому, що гендерні стереотипи сильніше расових. Другий висновок щодо гендерних стереотипів полягає в тому, що існують сильні гендерні стереотипи, і члени групи, щодо яких ці стереотипи діють, приймають ці стереотипи.

У дослідженні Кей До і Тіма Емсвейлера [23] це переконливо продемонстровано. Їх експеримент полягав у наступному: студентів і студенток познайомили з вельми успішними результатами, яких домогся їх колега при виконанні складного завдання. Після цього випробовуваних просили висловити власну думку про те, що, з їхньої точки зору, послужило причиною успіху. Виявилось, що і студенти, і студентки приписували досягнення хлопця майже виключно його здібностям, в той час як на успіхи дівчини, за оцінками обох груп, більше вплинула удача.

Важливо окреслити типи особливості підпорядкування гендерним нормам. Ш. Берн виділяє відповідні їх три типи [24]:

– поступливість, що характеризується конформним підпорядкуванням соціальним нормам (людина не сприймає їх, але змінює свою поведінку у відповідність з ними, щоб уникнути покарання й отримати соціальне схвалення);

– схвалення (інтерналізація), яке автор тлумачить як таке підпорядкування, коли людина повністю згодна з гендерними нормами;

– ідентифікація, що в своїй основі має повторення дій ролевої моделі (хлопця, дівчини, батька, матері) [18, с. 42-48].

Повертаючись до соціальної обумовленості гендера, слід зазначити про стадіальний характер гендерної ідентифікації. Кожен автор виділяє різну кількість стадій гендерної ідентифікації. С. Томпсон виділяє в ранньому розвитку статевої ролі три етапи:

- дитина дізнається, що існує дві статі.
- вона включає себе в одну з цих категорій.
- на основі самовизначення вона керує своєю поведінкою, обираючи нові форми поведінки [25, с. 361].

На основі цього, у хлопців та дівчат формуються різні риси характеру. У ході своїх досліджень А.Визгіна та С.Пантилеев отримали наступні відмінності самоопису хлопців та дівчат.

Хлопець. Прагне стримувати свої емоційні прояви, не схильний до спонтанного саморозкриття, має «захисний панцир» з норм і правил (емоційність, відкритість, індивідуалізованість мови можуть бути показниками якогось психологічного неблагополуччя, дезадаптації, або емоційної нестабільності, або невідповідності стереотипам мужності); відчуває себе «в порядку», будучи інтегрованим у групу; діяльнісно орієнтований, для нього важливе відчуття суб'єктності, власної ролі в досягненні успіху; схильний до об'єктивізму, спирається на факти; поважає себе, якщо відповідає соціально-бажаним характеристикам [1, с. 43].

Дівчина. Орієнтована на міжособистісне спілкування; їй органічно притаманна здатність до емоційності, що залучає увагу оточуючих, виразної позиції; вираженість цієї здатності говорить про її психічне благополуччя і про високий рівень соціальної адаптації (її відсутність говорить або про некоммунікабельність, або про тривожність і невпевненість у собі, або про надмірну мужність); вона дещо імпульсивна, схильна до суб'єктивізму, суворе слідування соціальним бажанням сприймається нею як насильство над власним Я і веде до самовідчуження; її самоствавлення більш цілісне, менше

залежить від соціальної бажаності і носить самопрезентаційний характер [26, с. 166-173].

Натомість О. Вейнінгер стверджує, що розглядати хлопців та дівчат слід не як ізольовані полюси, а ніби як дві субстанції, які в найрізноманітніших співвідношеннях розподілені у всіх живих індивідах, причому коефіцієнт кожної субстанції ніколи не може дорівнювати нулю. Можна навіть сказати, що у світі немає ні хлопця, ні дівчини, а є тільки мужнє і дівоче. Тому, індивідів А чи В не слід просто позначати ім'ям «хлопець» або «дівчина», а потрібно вказати, скільки частин того й іншого містить у собі кожен з них [27].

Теорія когнітивного розвитку, або теорія самокатегоризації, головним у процесі гендерної ідентифікації вважає одержувану дитиною від дорослого інформацію про статево-рольову поведінку і розуміння дитиною своєї статевої приналежності і її незворотності. Гендерна константність спонукає дітей шукати соціальні контакти для збору інформації про поведінку, відповідну до їх статі. Ця теорія наголошує на пізнавальній стороні процесу ідентифікації. Спочатку дитина дізнається, що означає бути хлопцем чи дівчиною, потім визначає, хто вона є, і далі намагається узгодити свою поведінку з уявленнями про хлопця або дівчину. Звідси і важливість для статевої ідентифікації інтелектуального розвитку дитини [53, с. 12].

Проте слід зауважити, що статева диференціація поведінки починається у дітей набагато раніше, ніж у них складається стійке усвідомлення своєї статевої ідентичності.

Теорія гендерних схем, розроблена С. Бем, містить деякі риси теорії когнітивного розвитку. З позицій цієї теорії, засвоєння й прийняття установок, пов'язаних з виконанням певної гендерної ролі, здійснюється в процесі первинної соціалізації. Передбачається, що статева диференціація і типізація є результатом гендерно-схематизованої переробки інформації, пов'язаної з поняттями «хлопче» і «дівчино». Орієнтуючись на дорослих, дитина навчається вибирати з усіх можливих визначень "Я" тільки ті, які застосовні до його статі. Сприймаючи нову інформацію, дитина кодує і організовує її

відповідно до заданих ззовні гендерних схем, тобто домінуючих культурних уявлень про мужність і дівочність та ролей хлопця і дівчини в суспільстві. Таким чином, і самооцінка дитини, і її поведінка в істотній мірі визначаються змістовним компонентом гендерної схеми [28].

1.2. Гендерна ідентифікація та соціалізація особистості

Проблеми з гендерним розвитком особистості набувають особливої актуальності в умовах розвитку громадянського суспільства, вибору власної поведінки та створення особистого щастя. Саме в культурі суспільства формується концепція хлоп'ячої та дівочої психології [2, с. 6-9].

Вивчення особливостей гендерної ідентифікації та формування соціалізації є дуже актуальним та важливим питанням у контексті вивчення проблем самоідентифікації та формування особистості. Проблема гендерної соціалізації - це міждисциплінарна проблема, яка охоплює найрізноманітніші проблеми. На жаль, гендерна соціалізація особистості як формування статевих характеристик, які можна вважати найбільш стабільними характеристиками особистості, вивчена недостатньо.

Гендерна ідентифікація - це в основному усвідомлення людиною своєї сексуальності, досвіду своєї маскулінності / дівочності та готовності грати певну гендерну роль. Визначити себе хлопцем чи дівчиною означає прийняти психологічні якості та зразки поведінки, які суспільство приписує людям, залежно від їх біологічної статі [3, с. 69].

Тобто гендерна ідентичність передбачає існування певних оціночних компонентів, зокрема уявлень індивіда про те, як його поведінка та особистісні характеристики відповідають очікуванням і вимогам суспільства щодо ролі дівчини чи хлопця. Це важлива частина самосвідомості людини. Гендерна ідентичність поступово формується в процесі соціалізації. Вирішальною фазою його формування є підлітковий вік, протягом якого відбувається остаточне формування.

Дослідники мають різні думки щодо віку первинної ідентифікації статі - усвідомлення людиною своєї статі [4, с. 49-50].

Теорія гендерного розвитку Фрейда - набуття особою гендерної ідентичності - викликала багато критичних зауважень та заперечень. Так, Фрейд вважав, що реалізація дитиною гендерної ідентичності відбувається у віці чотирьох чи п'яти років. Більшість пізніших авторів наполягають на більш ранньому періоді. Можна повірити, що це відбувається у віці 1,5 років.

Відповідно до когнітивної концепції ідентифікації, діти у віці 5–6 років мають власні уявлення про гендерну роль, яка формує гендерні оцінки та манери. Сексуальне друкування не є продуктом ідентифікації, а навпаки, ідентифікація розглядається як наслідок сексуальної типізації [31, с. 29-42].

Гендерна ідентичність виникає під впливом гендерних стереотипів, які існують у кожному суспільстві та формуються в контексті культури, історичного часу. Їх значення та тлумачення залежать від багатьох соціальних факторів, таких як клас, вік, раса, етнічна приналежність. Гендерні стереотипи - це узагальнені в культурі погляди на те, як насправді поводяться хлопці та дівчата [5, с. 79-80].

Суть механізму стереотипізації полягає у віднесенні різних характеристик на основі віднесення сприйманого об'єкта до вже відомої категорії. Ядром стереотипу є психологічний феномен узагальнення, схематизації власного та чужого. Спроби засвоєння певної гендерної ролі та пристосування усталених гендерних стереотипів у суспільстві здійснюються за допомогою таких механізмів соціального впливу, як нормативний та інформаційний тиск.

Нормативний тиск відображається у неприйнятті та засудженні суспільства його членів, поведінка яких не відповідає традиційним гендерним нормам суспільства. Типовим проявом нормативного тиску є негативне ставлення до осіб нетрадиційної сексуальної орієнтації в більшості сучасних суспільств [6].

Виконання гендерної ролі під впливом нормативного тиску, таким чином, є вимушеною адаптацією до існуючих соціальних стереотипів, щоб уникнути нехтування суспільством. Інформаційний тиск реалізується через прагнення особистості відповідати певним нормам і стандартам, у яких важливу роль відіграють гендерні стереотипи. Тобто, людина намагається поводитися так само, як і члени своєї референтної групи, і лише тоді вона вважає свою поведінку правильною.

Таким чином, вплив нормативного тиску зумовлений прагненням людини пристосуватися до суспільства, а інформаційного - прагненням мати рацію. Взаємодія між цими двома типами соціального тиску визначає певний тип асиміляції та реалізації статево-соціальних норм, а саме гендерну роль хлопців та дівчат. Значущі риси гендерних стереотипів зумовлені багатьма соціокультурними факторами, і тому вони набувають нових рис поспіль для представників кожної статі [61].

Таким чином, згідно опитування громадської думки Українського інституту соціальних досліджень, дівчата традиційно приписують хлопцям вищий рівень прояву типових хлоп'ячих якостей, але в той же час «не поступаються їм з точки зору незалежності та самостійності» і, майже, значно оцінюють ідеальний рівень інтелектуального розвитку [7].

Хлопець, також, сприймають гендерно-типізований образ ідеальної дівчини з подібною оцінкою розумових можливостей як хлопців, так і дівчат, але справжнього хлопця вони розглядають набагато скромніше, ніж ідеальна дівчина. Прийнятним поясненням останніх є те, що вони передбачають хлоп'ячу стриманість, дзеркальне відображення якої вважається типово дівчачим проявом, а саме - емоційність та виразність, які мають низький бал цієї характеристики у дівчат. Традиційно оцінювати зовнішні якості - набагато важливіший погляд на ідеальну дівчину, ніж на ідеальний образ справжнього хлопця.

Цікавим аспектом цього дослідження є порівняння відповідей респондентів на статтю про якості, якими повинні володіти ідеальна дівчина

та ідеальний хлопець. Таким чином, дівчача частина вибірки дає ідеального представника її гендерних якостей (у порядку зменшення важливості), таких як доброта, розум, зовнішня привабливість, ввічливість, здатність захищати свої інтереси, енергія та хороший смак. Хлопці спочатку вважають ідеальну дівчину доброю, але потім традиційно віддають перевагу зовнішній привабливості, а вже потім розумовим здібностям, ввічливості, скромності, доброму смаку, гнучкості та енергії [8, с. 30-47].

Хлопці традиційно дотримуються ідеального дівочого образу, тоді як дівчата хочуть бути не тільки доброзичливими, привабливими та поступливими, але й енергійними, незалежними та самодостатніми, а також мати можливість відстояти себе, захищаючи свої інтереси [65].

Дівчата в сучасному суспільстві прагнуть до андрогінії, тобто намагаються гармонійно поєднувати дівчачі та хлоп'ячі риси, тоді як для хлопців характерний більш звичний і бажаний погляд на дівчину, яка має переважно дівчачі риси.

Образ справжнього хлопця не має суттєві відмінності в рейтингах хлопців та дівчат. Так, хлопці вважають найважливішими якостями справжнього хлопця здатність заробляти гроші, скромність, кмітливість, здатність говорити за себе, енергію та здатність нести відповідальність за долю близьких людей. Стосовно справжнього хлопця дівчата виділяють такі характеристики: здатність заробляти гроші, інтелект, здатність відповідати за інших людей, енергія, здатність відстоювати себе і рішучість [9, с. 215-219].

Як бачимо, виняток становить скромність, яку хлопці та дівчата чітко розуміють по-різному. Але, слід зазначити, що дівчата схильні недооцінювати хлоп'ячі та дівчачі якості, окрім здатності заробляти гроші та нести відповідальність за своїх близьких, для яких рейтинг дівчат вищий за відповідний рейтинг хлопців.

Отже, представники обох статей дають приблизно однакову характеристику справжньому хлопцеві, тоді як за абсолютними показниками існує тенденція до фемінізації хлопців, що виявляється через зменшення

оцінок за маскулініними показниками та підвищення за фемінними. Сучасні гендерні стереотипи зазнають певних змін, результатом яких повинно стати створення умов для партнерської взаємодії дівчини та хлопця, гармонійного андрогенного поєднання фемінності та маскуліності кожного з них.

Засвоєння гендерних норм відбувається у вигляді гендерно-рольової соціалізації або диференційної соціалізації через навчання певним поведінковим моделям, притаманним даному суспільству. Вперше поняття соціалізації з'явилося наприкінці ХІХ ст. в американській та французькій соціології і пов'язане з іменами Ф. Гіденгса і Г. Тарда. Типовим є визначення соціалізації як прийняття індивідом групових норм, цінностей вищого чи нижчого статусу, характерних для груп, членства в яких особистість домагається [69, с. 67-68].

Гендерна соціалізація передбачає опанування певною системою диференціації статевих ролей (розподіл праці за ознакою статі, специфічні статево-рольові приписи, права та обов'язки хлопців та дівчат, шлюбно-родинні норми поведінки, стереотипи маскуліності/фемінності).

Отже, існує велика кількість соціально-історичних, культурних та індивідуально-психологічних варіантів та варіацій хлопчачого і дівочого характеру та стилю життя, які визначають траєкторії життєвого шляху та конструюють тим самим певні гендерні ідентичності.

Гендерна соціалізація – це процес засвоєння системи статевих ролей, які відповідають визначеним та притаманним даному суспільству правилам та уявленням про поведінку представників хлопців та дівчат. Основні аспекти соціалізації: присвоєння (процес засвоєння соціального досвіду, тобто вплив оточення на індивіда) і відтворення (процес відтворення соціального досвіду, тобто вплив людини на оточення). В рамках гендерної соціалізації під присвоєнням мають на увазі те, що з самого початку дитина засвоює, що означає бути хлопчиком чи дівчинкою [10].

Говорячи про гендерну соціалізацію, не можна нехтувати біологічними чинниками статевої диференціації, а саме особливостями функціонування

нервової системи та будови певних відділів головного мозку, які визначають відмінності у поведінці та емоційних реакціях хлопців та дівчат. Процес гендерної соціалізації обумовлюється і спрямовується різними соціальними і культурними чинниками.

Первинна соціалізація пов'язана з несвідомими та пасивними механізмами засвоєння культури, а головну роль на цьому етапі відіграють родина, соціальне оточення, ЗМІ, дошкільні дитячі заклади. Процес гендерної соціалізації особистості триває до тих пір, доки продовжується її спілкування, соціальне пізнання, соціальна активність. Зрозуміло, що в молоді роки цей процес значно інтенсивніший, ніж у старшому віці.

Для з'ясування гендерної соціалізації було проведено чимало різноманітних досліджень психологічного спрямування, в яких вивчалось засвоєння індивідом тої чи іншої гендерної норми. Теорія ідентифікації підкреслює роль емоцій та наслідування: вважається, що дитина несвідомо імітує поведінку дорослих представників своєї статі, передусім батьків, місце яких хоче зайняти. Теорія статевої типізації, яка спирається на теорію соціального навчання, надає вирішального значення механізмам психологічного підкріплення [11].

Дорослі та батьки заохочують хлопців до маскулінної поведінки та негативно ставляться до них, коли вони поводять себе фемінно. Спочатку дитина навчається розрізняти диференційовані за статтю зразки поведінки, потім – поширювати цей досвід на нові ситуації. Теорія само-категоризації підкреслює когнітивний бік цього процесу і особливо – значення самосвідомості: дитина спочатку засвоює уявлення про те, що означає бути хлопцем або дівчиною, потім визначає, категоризує себе як хлопчика чи дівчинку і після цього намагається співставляти свою поведінку відповідно до гендерних уявлень. Психологічні теорії описують переважно, як дитина засвоює відповідний статево-рольовий репертуар.

Вона або він розвивають свою гендерну ідентичність, тобто власні почуття та свідомі поведінка особи коригуються залежно від того, хто це –

дівчина чи хлопець, та від вивчення й засвоєння гендерної ролі – набору експектацій поведінки. По-перше, суспільство, в якому з'являється дитина, вже гендерно організоване або структуроване. Починаючи від імені, а згодом через іграшки, одяг, у родинному колі й поза його межами, відбувається процес гендерної соціалізації. Поступово групова соціалізація починає відігравати головну роль у подальшому підсиленні гендерних ідентичностей впродовж шкільного навчання [70, с. 140-151].

Гендерна соціалізація особистості завдяки набуттю гендерних ідентичностей вважається найвизначнішим чинником формування дівочих і хлоп'ячих соціальних ролей. Отже, беручи за основу біологічну стать, необхідно зважати на соціокультурні чинники, які взаємодіють з біологічними й разом виступають визначальними у виборі гендерної ідентичності та гендерної ролі.

У західній літературі при розгляді таких питань гендерної соціалізації, як пояснення механізмів передачі гендерної інформації від батьків до дітей, останнім часом широко застосовується теорія гендерної схеми С. Бем.

Теорія гендерної схеми опирається на дві теорії засвоєння статевої ролі: теорію когнітивного розвитку і теорію соціального навчання [12, с. 252-257].

Представники когнітивної теорії – Л. Колберг, Ж. Піаже, Г. Мартін вважають, що першим етапом у процесі засвоєння статевої ролі є самовизначення, ідентифікація дитини як хлопчика чи дівчинки. Після виникнення когнітивного самовизначення, дитина оцінює позитивно ті речі, дії і форми поведінки, котрі пов'язані з роллю дівчинки чи хлопчика. В результаті типова для даної статі поведінка викликає позитивні почуття, так і відбувається самоствердження. Діти розвивають свідоме бажання бути подібними до одного з батьків або інших дорослих тієї самої статі. І в цьому разі процес набуття дорослого світосприйняття відбувається через навчання, якому передують фаза вибору хлоп'ячої та дівчачої поведінкової моделі. Дитина двох або трьох років може називати себе дівчинкою чи хлопчиком, ще не

знаючи того, що ця відмінність ґрунтується на фізичних властивостях [14, с. 243].

У шестирічному віці дівчинка/хлопчик вже знають, що вона є такою/таким і що вона/він завжди буде нею/ним. Коли дитина це усвідомлює, то починає демонструвати діяльність та поведінку, що визначається як дівочої або хлоп'яча, причому цей вибір схвалюється і підтримується батьками. Обстоюючи теорію когнітивного розвитку, деякі дослідники наполягають на тому, що гендерна ідентичність встановлюється не в 6 років, а в перші 2 роки життя і збігається з періодом засвоєння рідної мови та формування мовного апарату. Когнітивності вважають, що спочатку дитина засвоює статеву ідентичність, а вже потім навчається поведінці відповідної статі [64, с. 92].

Наступна теорія гендерного розвитку – теорія соціального навчання – стверджує, що гендерної ідентичності дитина набуває після засвоєння гендерної ролі. Це не обов'язково відбувається у певному віці. На думку А. Бандури – представника теорії, батьки починають тренувати дитину перш, ніж сама дитина буде в змозі спостерігати і розрізняти моделі обох статей.

В основу теорії покладено положення про те, що засвоєння гендерних ролей відбувається спершу через спостереження, а потім через імітацію. Батьківське оточення є найближчим соціальним оточенням дитини. Діти обирають такий тип поведінки, який може бути схвалений або не схвалений батьками, тобто через оцінку батьків. Батьки та інші дорослі, схвалюючи або заперечуючи, спонукають дітей прийняти певну гендерну роль відповідно до своїх уявлень [15, с. 223-232].

Основними детермінантами розвитку рольової диференціації статі за цією теорією є диференційоване підкріплення типових для статі форм поведінки вихователями і батьками та моделювання поведінки батьків. Тобто, гендерна ідентифікація "відштовхується" від батьківського бачення відмінностей між хлоп'ячою та дівчачою поведінковою моделлю, яка й передається дітям.

Важливим фактором виникнення ідентифікації, як підкреслюється багатьма дослідниками, є емоційний зв'язок між дітьми і батьками. Така ідентифікація визначається як ідентифікація розвитку. В теорії соціального навчання окрім ідентифікації розвитку виділяється також захисна ідентифікація, яка відбувається в результаті загрози бути покараним.

Гендерна схема – це когнітивна структура, мережа асоціацій, яка з самого початку націлена на те, щоб шукати і групувати інформацію. Поведінка, характеристики, культурні символи спонтанно сортуються на категорії «хлоп'яче-дівчаче» [16, с. 368-371].

Значний внесок у створення моделі формування гендерної ідентичності зробив Е. Еріксон. Він вважав, що перед людиною на різних вікових стадіях постають складні, іноді критичні ситуації, які мають специфічний характер. Долаючи ці критичні ситуації протягом життя успішно, індивід збагачується новим соціальним досвідом і переходить до наступної стадії. Якщо ж соціалізації на якій-небудь стадії не відбулося або вона відбулася частково, це негативно впливає, як вважає Еріксон, на подальші стадії та соціалізацію в цілому [67].

Отже, гендерна соціалізація індивіда відбувається протягом усього життя, в процесі якої особистість засвоює моделі гендерної поведінки, які є позитивними для хлоп'ячої й дівчачої статі, і починає демонструвати хлоп'ячу, дівчачу або кросгендерну позицію. Зріла гендерна ідентичність виявляється в адаптованості особистості до трансформацій, які відбуваються в сучасному суспільстві, зокрема у гендерних ролях. Соціальний прогрес, демократизація стосунків між статями, трансформація культури супроводжуються загальною тенденцією до змін у процесах ідентифікації і соціалізації особистості, у тому числі й гендерної.

1.3. Психологія гендерної ідентичності: зміст поняття, види та форми прояву

Міркування на тему гендерної ідентичності слід почати з визначення поняття. Цей аспект самосвідомості особистості описує переживання людини за себе як представника статі і носія специфічних характеристик і особливостей поведінки, що співвідносяться з уявленнями про гендерної приналежності. Маскулінність, фемінінність та андрогенність виступають як категорії для опису гендерної ідентичності [17, с. 53].

Термін «гендер» має соціокультурну природу відмінностей між хлопцем і дівчиною, а також передбачає ознаки варіативності і мінливості цих відмінностей. Еволюція уявлень про зміст поняття гендерної ідентичності в психології застосовується в двох напрямках: зміна уявлень про маскулінності і фемінінності, і ускладненні структури гендерної ідентичності (перехід від однофакторних моделей до багатфакторних).

На основі вивчення концепції, запропонованої С. Бамом, можна виділити чотири типи гендерної ідентичності залежно від співвідношення між дівочістю та маскулінністю [66]:

- хлоп'ячий (високий хлоп'ячий та низький дівчачий);
- дівчата (відсутні показники для хлопців і високі для дівчат);
- андрогенні (високий відсоток як андрогенних, так і дівчачих характеристик);
- недиференційовані (низькі хлоп'ячі та дівчачі характеристики).

Зі збільшенням вивчення та розвитку гендерної психології уявлення про особливості гендерної адаптації типу особистості змінювалися в різних теоріях.

Проблема психологічних відмінностей між хлопцями та дівчатами вже давно обговорюється в наукових колах різних психологічних теорій. З кінця ХХ-го століття систематичні дослідження проводяться з певної теми. Згідно з дослідженнями, пояснення гендерних відмінностей виявило суперечності як

за наявності чи відсутності відмінностей, так і для їх обґрунтування [32, с. 297-346].

Саме в зарубіжній психології вони першими звернули увагу на важливість взаємозв'язку між розвитком особистості та процесом розвитку гендерної ідентичності. Протягом дослідження прихильники підходу до біологізації підкріпили формування гендерної ідентичності через біологічні та генетичні фактори. Провідні представники цього напрямку ст. Холл та В. Стерн вважали, що статевий диморфізм доповнюється психічними та психологічними відмінностями в індивідуальних психофізіологічних реакціях, інтересах, когнітивних процесах, характері, темпераменті та здібностях. У процесі гендерної ідентифікації роль імітації є важливим механізмом побудови гендерних рольових характеристик.

На основі біологічного підходу були розроблені різні психоаналітичні концепції, при всій своїй психологічній природі їх послідовники дотримуються біологічної природи походження психологічних відмінностей.

У рамках цієї доктрини виділяється робота Фрейда в галузі гендерної ідентифікації, де одним із найважливіших факторів розвитку гендерної ідентичності є орієнтація та наслідування батька дитини однієї статі з ним. Подолавши деякі конфлікти між "Едіповим комплексом" у хлопців та "Електра-комплексом" у дівчат, зробити плавний перехід до нормальної сексуальності дорослих, тоді як процес негативної фіксації стає передумовою його виникнення та розвитку різних психічних розладів. Через вирішення цих конфліктів хлопчик звільняється від первинної ідентифікації з матір'ю, дівчата втрачають бажання бути ближче до батька через вирішення конфлікту [68, с. 367-373].

Що стосується цих конфліктів, К. Хорні зазначив, що відмова хлопчика від матері як об'єкта сексуального потягу пов'язана зі страхом перед кастрацією, що призводить до твердження хлопчика про хлоп'ячу роль. У дівчат страхи супроводжуються вагінальними травмами та інцестуальними

бажаннями, у випадку, якщо це може бути порушенням цілісності, наслідками якого буде дисгармонійний розвиток дівочості.

Наслідком такого занепокоєння може бути фіксація крижаних рис, які несвідомо трактуються як бажання стати хлопцем, щоб уникнути травматичних фантазій, пов'язаних з батьком. Результатом такої трансформації є дефект у стосунках з хлопцем, це стосується і ставлення дівчини до материнства, вагітності, дитячих та домашніх обов'язків. Включаючи соціальну сторону питання, К. Хорні торкнувся підходу до розробки ряду факторів, що перешкоджають прояву дівочості: соціальної нерівності та впливу традицій, отже, складних проблем, пов'язаних з її виникненням і відмовою дівочої природи. У майбутньому це може бути приводом для формування комплексу мужності, несвідомого прагнення взяти на себе хлоп'ячу роль, продиктованого невизначеністю їх самооцінки як дівчат та визнанням переваги хлопців [50, с. 252-257].

Згідно з традиційним психоаналізом, хлоп'ячі та дівочі моделі та риси демонструють суттєві відмінності. Активність, агресивність та рішучість є типовими рисами поведінки хлопців, тоді як пасивність, нерішучість та залежність поведінки, висока емоційність та відповідність приписуються дівочим моделям поведінки. А. Адлер розглянув питання добробуту життя в контексті належності до певної соціальної групи і описав поняття «прагнення до влади», слабкість відноситься до дівочого типу, а сила до маскулінності. Зверніть увагу, що обидві статі намагаються одночасно придушити почуття неплатоспроможності та неповноцінності.

Звичайно, психоаналітична теорія зробила значну кількість важливих відкриттів з точки зору статевого розвитку особистості, але обсяг уваги, який приділяється батькам як фактору побудови гендерної диференціації, без урахування інших факторів, робить її недосконалою [33, с. 85].

Структурно-конструктивістська концепція гендеру, розроблена Р. Коннеллом, яку вона докладно представляє у своїй книзі «Гендер і сила». Р. Коннелл розпочав з того, що вирішив порівняти сприйняття гендеру як

«соціального факту та історичного процесу» відповідно до висновків думки більшості, для яких найбільш підходящою та загальною стратифікацією моделей є дівчата та хлопці.

У своїх дослідженнях вона в основному спирається на західне суспільство і надзвичайно обережно ставиться до міркувань інших соціальних суспільств. Зокрема, звертаючи нашу увагу на те, що гендерна теорія описує західне сучасне суспільство, тому її використання в іншому контексті вимагає дослідження та пояснення його історичних, культурних та політичних характеристик [55].

Р. Коннелл, обговорюючи сучасні теорії гендеру, вважає, що витоки таких теорій, включаючи власну концепцію, визначають три аспекти [45]:

1) утвердження світської моралі - наслідок Просвітництва і результат «шоку», викликаного Французькою революцією;

2) зростаючий вплив раціоналізму (науки і права) і в його межах - досягнень біології та психології, що зробило можливим наукове дослідження гендеру;

3) зростання рухів за соціальну рівність.

Взаємозв'язок цих процесів був унікальним явищем західної культури сучасної епохи, багато в чому завдяки цій концепції. Спираючись на соціальну природу статі, представлені в сучасний час, відбулося кардинальне переосмислення «конфлікту між природою і культурою, що, звичайно, є традиційною темою західної думки» [34].

Поглиблене вивчення витоків природи статі змусило її вказати на чіткі відмінності між цими теоріями, збіжність між ними, яка не спостерігається з часом, а існуючі концептуальні відмінності лише розширюються, і все це пов'язано з критичним ставленням до релігійно-філософських та соціально-наукових традицій і супроводжується радикальною критикою історичного гендерного порядку [49, с. 135].

Р. Коннелл зосереджує увагу у своїй концепції на трьох основних структурах, що організовують гендерні відносини [58]:

- робота (організація домашньої праці та догляду за дітьми, гендерна сегрегація на ринку праці, дискримінація в оплаті праці та просуванні по службі);

- влада (форми контролю, примусу, насильства в різних ієрархіях - від держави до сім'ї);

- сфера емоційних зв'язків та повсякденних проявів емоційних стосунків (її позначають психоаналітичним терміном «катексис»).

Всі три типи структур мають взаємопов'язаний елемент і активно беруть участь у формуванні дівочих та хлоп'ячих моделей поведінки. Взаємодія між ними зумовлена одним структурним фактом, а саме тенденцією глобального домінування хлопців над дівчатами, що підкреслює суть патріархату.

Однак, незважаючи на всі різні форми дівочості, Р. Коннелл визнає, що патріархальний порядок статі, швидше за все, зміниться в результаті гендерної політики. Принципова потреба кинути виклик і трансформувати існуючий гендерний порядок обумовлена тим, що взаємодія базових структур не створює впорядкованої системи, а подається як одиниця історично сформованих стереотипів, що приймають статус незавершеності та наполегливості в процесі формування. Якщо в якийсь момент нинішня владна структура спробує забезпечити та регулювати ступінь упорядкованості, соціальне поле неминуче розвиватиме численні конфлікти щодо статі та сексуальності, процес формування соціальних рухів посилиться, така ситуація може свідчити лише про кризові тенденції. Відбуватиметься панування та залежність, утиски та підпорядкування [60].

Р. Коннелл підкреслює, що, серед інших факторів, гегемоністична маскуліність базується не стільки на грубій силі, скільки на символічній силі, корінні якої є релігія та ідеологія, політика та повсякденна практика. Результатом таких тенденцій є політика виключення та покарання гомосексуалістів, які підривають «гегемоністське визначення маскуліності», порушуючи «одностайність» хлопців, які його підтримують. Однак, як було

виключено, будь-яка можливість формування «гегемоністичної» дівочості зумовлена тим, що всі прийняті форми дівочості розглядаються лише в контексті підпорядкування.

Р. Коннелл засновував концепцію на парадигмі аналізу гендерної ідентичності на протигагу двом класичним підходам: есенціалістському та феміністичному [51, с. 138].

В рамках марксистської парадигми домінує теорія класового підходу та суспільного відтворення. Утиск дівчат у цій теорії розглядається як відтворення капіталістичних відносин у суспільстві.

Гендерно-рольовий підхід заснований на соціальній структурі, в якій висуваються певні гендерно-пов'язані соціальні ролі, які нав'язуються індивіду на етапі соціалізації. І гендерна роль, і марксистська парадигма засновані на біологічних відмінностях у контексті сегрегації соціокультурних аспектів гендерної інтерпретації. Одним з недоліків цих концепцій автор вбачає відсутність пояснень щодо зміни гендерних зразків і враховує можливість їх трансформації [35, с. 223].

Третім у класифікації парадигм, висунутим Р. Коннеллом, є «парадигма гендерних категорій». Природа, яка полягає в описі нерівності двох соціальних категорій: хлопців та дівчат. Де гендерна ідентичність «визначається з позицій соціального статусу патріархату, відтвореного відносинами» [54, с. 57-69].

У рамках четвертої парадигми автор використовує гендерну ідентичність як процес взаємодії історично сформованих соціальних структур, в якому фігури маскулінності та дівочості функціонують як незмінно відтворювані ідентичності.

Соціологізуючий підхід, з точки зору прихильників якого є якісною конструкцією у формуванні поведінки гендерної ідентичності. На їх думку, людська стать - це соціокультурний процес. І в зміцненні гендерної ідентичності біологічна природа не відіграє ролі, сказав А. Бандура. В. Мішель відстоював ідею диференціації гендерних ролей шляхом винагороди, спостереження та покарання, тобто прямого та непрямого обумовлення, як

головний принцип навчання гендерної рольової поведінки. Перш ніж дитина зможе самостійно сприймати відмінності між статями, батьки втручаються з ініціативою встановити перші умови для розвитку усвідомлення дитиною належності шляхом вибору кольору одягу, імені дитини, іграшок та поведінки [59, с. 107-115].

Таким чином, важливу роль у розвитку особистості дитини відіграє усвідомлення своєї статі. У цьому ж напрямку ми звернемося до теорії самокатегорії, яка розглядає формування психологічної статі через когнітивні структури. Роль активності дитини в процесі пізнання визначає її творчий характер мислення (Л. Кольберг та Ж. Піаже).

Л. Кольберг пов'язував набуття гендерної ідентичності з когнітивним розвитком дитини. Самовизначення дитини в якійсь ролі є першим етапом у процесі вивчення її статевої ролі. Як тільки проходить етап первинної сексуальної типізації, процеси соціального підкріплення починають мати значний вплив на розвиток ідентичності [52, с. 252-257].

Біосоціальна концепція гендерної ідентифікації вироблена в контексті біосоціальної теорії, розробленої Д. Мані та А. Ерхардом. Вони інтерпретували гендерну ідентичність як складну багатоетапну біосоціальну структуру, в якій як соціальний, так і біологічний аспекти відіграють важливу роль. Перший етап формування гендерної ідентичності за Д. Мані передбачає створення послідовності хромосом, тут формуються перші умови для генетичної статі дитини, яка безпосередньо залежить від наявності хромосоми XX або XY. На наступному етапі, відповідно до генетичної програми, встановленої хромосомами, диференціюються статеві залози, продуктами яких є андрогени для хлопців та естрогени для дівчат [36].

Таким чином, на думку Д. Мані, формується наша гормональна стать, яка в свою чергу визначає диференціацію внутрішніх репродуктивних органів (внутрішня морфологічна стать), зовнішніх статевих органів (зовнішня морфологічна стать). Якщо в критичний період в організмі особи не буде виявлено присутності андрогену, то в майбутньому статева диференціація

відбуватиметься за дівчачим типом, незалежно від хромосомної статі (принцип хлоп'ячої залежності) [56, с. 88-90].

Щоб встановити зв'язок між гормональним статусом та психічними особливостями, було проведено дослідження, в якому дівчатам під час вагітності давали дозу тестостерону для збереження вагітності. Народжені дівчата в результаті цього експерименту більше віддавали перевагу іграм хлопцям, і їх поведінка набувала характерних рис поведінки хлопців. Це пов'язано з тим, що під впливом статевих гормонів у перинатальний період статеві центри в гіпоталамусі диференціюються, що визначає характер його полодиморфної поведінки.

При народженні дитини факт наявності хлоп'ячих або дівочих статевих гормонів обумовлений впливом біологічних факторів, які в основному враховують формування хлоп'ячих або дівчачих статевих органів, що є для батьків вибором моделі виховання дитини.

Тому, якщо у дитини є статевий орган хлопця, він виховується хлопчиком і відбувається формування хлоп'ячої статевої ідентичності. Інший прихильник біосоціального підходу - Д. Гальперн. Її дослідження в пренатальному періоді показали, що під впливом статевих гормонів мозок хлопців і дівчат диференціюється по-різному. У хлопців, якщо мозок формується зі схильністю до зони дії, пов'язаної з просторовою орієнтацією, як результат, попередня просторова орієнтація може відобразитися на більш нервових провідних шляхах у правій півкулі, виконуючи функції, пов'язані з просторовою орієнтацією [62].

Що в свою чергу може зробити хлопців ще більш сприйнятливими до розвитку просторових навичок та набуття просторових навичок. Мозок дівчат більше пристосований до словесного спілкування, що робить дівчат ще більш сприйнятливими до словесної діяльності та набуття словесних навичок. В результаті таких досліджень можна побачити, що біосоціальний підхід до розуміння гендерної ідентичності зближується до фенотипу, що складається з вроджених та набутих.

Теорія систематизації гендерних ролей була наступною в ряді концепцій для вивчення гендерної ідентичності. Її прихильники дослідження дійшли висновку, що формування гендерних відмінностей базується на різних моделях поведінки, які організують поведінку дитини та структурують її знання про світ. Беручи до уваги поведінку та форми спілкування інших, дитина як активний суб'єкт починає ділити людей на хлопців та дівчат, здійснюючи прогресивний процес навчання та порушуючи норми розвитку та поведінки, обумовлені статтю (К. Жаклін, К. Маккобі).

С. Бем, А. Ерхард та Дж. Манн зробили великий внесок у розвиток когнітивного управління та важливу роль у розвитку гендерної рольової поведінки, дали соціальні ідеї та очікування суспільства, що виникають відповідно до соціокультурної матриці і відображається на освіті [63, с. 131-143].

У результаті К. Жаклін та К. Маккобі дійшли висновку, що принципових вроджених відмінностей у психологічних особливостях між хлопцями та дівчатами не було. Дуже мужні хлопці та дуже жіночні дівчата менш здатні брати участь у діяльності, що суперечить традиційним нормам статевої диференціації [57, с. 98-103].

У 1970-х роках С. Бам розробив концепцію андрогенності, яка вказувала на погану пристосованість до життя людей з характеристиками, суворо відповідними до їх статі. Відповідно до основного погляду на вивчені характеристики андрогенного типу в рамках запропонованої концепції, він має більший репертуар статево-рольової поведінки, ніж представники хлоп'ячого та дівочого типу.

С.Н. Еникополова, Н.В. Дворянчикова запропонували альтернативну точку зору, яка заперечує зв'язок між андрогенністю та психічним здоров'ям, та підкреслює вплив двох факторів на формування андрогенного типу гендерної ідентичності. Одне - властивість андрогенності забезпечувати адаптацію та саморегуляцію особистості, що призводить до використання усього спектру можливих методів, засобів та прийомів, накопичених

внаслідок людського досвіду, другий фактор - виражена плутанина стратегій та різних форми вираження.

Нинішню гендерну модель можна описати відповідно до використання ряду аспектів, представлених як початкові детермінації, щоб надати повний опис цієї моделі [47]:

- у визначенні статі немає жорсткої зумовленості, множинність гендерної ідентичності, що виражається різницею у свідомості та поведінці в ролях та ситуаціях. Хлопці та дівчата обирають правильну гендерну роль виходячи зі своїх індивідуальних психічних особливостей;

- взаємодія цих двох статей у кожному сегменті культурного простору не тільки неминуча, але й бажана;

- пояснюється відсутність пріоритету традиційно хлоп'ячих якостей;

- культивування одностатевої соціальної, культурної та поведінкової моделі, що сприяє андрогенності, як поєднання хлоп'ячих та дівочих якостей;

- у соціальній та професійній сфері нерівність між хлопцями та дівчатами представляється як результат вільної конкуренції у політичній боротьбі, на ринку праці та послуг, а не як результат гендерних стереотипів.

Сім'я, освітня система, товариство однолітків, як соціальні інститути перекладають прийняті в суспільстві гендерні норми, певні правила поведінки, формування у свідомості дитини ортодоксальних уявлень про істинність особистісних характеристик як хлопців, так і дівчат відповідно до їх біологічні характеристики. Основними регуляторами є гендерні ролі та гендерні стереотипи, завдяки їх засвоєнню людина приходить до формування власної гендерної ідентичності.

Гендерна роль активно проявляється в ситуації соціальної взаємодії з регулярним використанням властивих поведінкових стереотипів [48].

Так Т. Парсон описав поняття «гендерна роль». «Це такий організований спосіб дії та орієнтації соціально активної людини, який визначає і конструює свою участь у процесі соціальної взаємодії з іншими учасниками цього процесу» [46]. Оскільки людина широко використовує

моделі поведінки та соціальні ролі протягом усього життя, гендерна роль виступає як ізольований аспект у загальній структурі поведінки. Гендерна роль - це набір певних соціальних приписів, заснованих на гендерній поведінці, виборі та кольорах в одязі, манерах, жестах та поведінці. Соціально-культурний фактор має величезний вплив на їх формування.

Висновки до розділу 1

У ході теоретичного аналізу психолого-педагогічної літератури були розглянуто питання, пов'язані з природою та розумінням цінностей та моральних установок, їх впливом на життя молодих людей залежно від гендеру.

У психолого-педагогічній літературі продовжують відрізнятися поняття «стать» та «гендер». Перше традиційно пов'язується з позначенням анатомо-фізіологічних особливостей, які є основою віднесення людини до чоловіка чи до жінки. Також можна сказати, що стать людини вважається основою або фундаментом для визначення соціально-психологічних відмінностей між жінками та чоловіками.

Вчені встановили відносність уявлень про «типово чоловіче» або «типово жіночою» поведінкою. Ця відносність уявлень проявляється в тому, що, наприклад, якщо в одному суспільстві заняття вважається традиційно чоловічим, в іншому суспільстві це заняття може визначатися як жіноче.

Гендер будується суспільством як соціальна модель поведінки жінок та чоловіків, визначальна роль яких у суспільстві та його інститутах, таких як сім'я, політична структура, економіка, культура та освіта та ін.

Так як роль чоловіка і жінки зазнає значних змін, проблема переоцінки цінностей і моральності у молодих людей стає все більш актуальною. Можна сказати, що цінності - це суспільно значущі для особистості, соціальної спільності, суспільства в цілому матеріальні, соціальні об'єкти, духовна діяльність людини та її результати, а також уявлення про те, що таке добро, справедливість, патріотизм, романтичне кохання, дружба і т.п.

Також важливим компонентом кожної особи є моральні цінності. Під моральними цінностями розуміються правила поведінки у соціальному середовищі, це оптимальні умови підтримки у ній стабільності і дають всім рівні можливості індивідуального розвитку. Саме вони визначають, яким буде суспільство, чи безпечно і приємно буде в ньому жити.

Кожна людина індивідуальна, має своєрідні якості, певним набором властивостей, цінностями та нормами. Неможливо знайти двох абсолютно однакових людей, проте при всьому людському різноманітті є відмінності, які відразу ж кидаються у вічі - це різницю між чоловіком і жінкою. З огляду на це ціннісні і моральні орієнтації виступають важливим чинником, який зумовлює мотивацію дій та вчинків особистості.

РОЗДІЛ 2

ДОСЛІДЖЕННЯ ГЕНДЕРНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ УЯВЛЕНЬ МОЛОДІ ПРО СПРИЙНЯТТЯ СОЦІАЛЬНОГО СТАТУСУ

2.1. Методичні підходи до організації емпіричних досліджень гендерних особливостей особистості

У психології існує низка цікавих досліджень гендерної проблематики. Т.Резвушкіна провела пілотажне дослідження гендерних стереотипів, використовуючи метод семантичного диференціалу. Дослідниця ставила на меті апробацію даного методу, виділяючи наступні цілі: розробити інструментарій пілотажного дослідження, апробувати його на вибірковій сукупності і проаналізувати отримані результати. Для відбору об'єктів оцінювання та визначення метафоричних ознак, що характеризують сприйняття цих об'єктів, були використані російські народні прислів'я та приказки. Вибір прислів'їв і приказок був обумовлений тим, що в них латентно фіксуються стереотипи свідомості, в тому числі гендерні. Відбір респондентів проводився за наступними критеріями. Учасниками дослідження були особи обох статей, для яких російська мова є рідною. Обумовлено це тим, що семантичний простір було змодельовано на основі російських народних прислів'їв і приказок. Віковий склад випробовуваних коливався від 17 до 25 років. Було опитано студентів 1-го, 2-го, 3-го курсів. Всього 100 осіб. Вибір інформантів даної вікової групи має певний сенс. До вказаного віку становлення особистості в основному завершується і змістовне наповнення, тобто словниковий запас, ієрархія ціннісних категорій, прагматичні установки, мовні здібності у більшості людей залишаються відносно стабільними протягом життя [40, с. 204].

Отже, аналізуючи гендерні стереотипи, можна прогнозувати стан свідомості суспільства на найближче майбутнє. Аналіз отриманих даних показав, що гендерні стереотипи сучасних студентів відображають традиційні цінності та ідеали, хоча до них домішуються і нові погляди на гендерні ролі.

Як і раніше, вважається, що дівчина повинна бути перш за все красивою, а хлопець - розумним.

Дослідження показало спільність і хлоп'ячих, і дівочих асоціацій щодо об'єктів «дівочість» і «краса». Дані характеристики найбільш тісно асоціюються з дівчиною як у хлопців, так і у дівчат. Збільшилася значимість такого об'єкту як «розум», самі дівчини частіше ототожнювати себе з цією характеристикою. У хлопців «дівочість» і «влада» знаходяться на досить близьких позиціях, що говорить про визнання хлопцями того факту, що дівчина має владу, знаходиться у владі і може прагнути до володіння владою. Незначні зміни у поглядах хлопців про призначення дівчат говорять про переплетення, поєднання традиційних поглядів із сучасними; про визнання дівочих можливостей і хлоп'ячих слабостей [29, с. 203-224].

Г.Е. Крейдлін провів дослідження посмішки як жесту та як слова, звертаючи увагу на гендерний аспект, використавши асоціативний експеримент. Інформантам пропонувалося за короткий проміжок часу написати реакції на чотири стимули: "російський", "російська", "німець", "німкеня». Примітно те, що тільки в п'яти анкетах із 1079 російська дівчина асоціюється з посмішкою, наприклад, зафіксовані такі реакції дівчат: усміхнена (2), усміхнена, посмішка, добродушна усмішка. На стимул "російська" зафіксована одинична реакція дівчат: ніжна посмішка. Водночас німець і німкеня, на думку інформантів, посміхаються частіше, ніж росіяни, зафіксовані такі реакції на стимул "німець" : усміхнений (4), посмішка, часто посміхається, з посмішкою (реакції дівчат), в деяких анкетах уточнюється характер посмішки німця, наприклад: посмішка (без приводу) (дівчини), тупа ввічлива посмішка (хлопець). На стимул "німкеня" зафіксовані наступні реакції інформантів: посмішка (3), широка / сліпуча усмішка (хлопець); усміхнена (4), усміхається (3), любить усміхатися, посмішка, часто посміхається, награна посмішка (дівчини). В результаті даного експерименту був зроблений висновок про те, що при описі представників німецької нації спостерігається досить значне число реакцій, що відносяться до підгрупи

"посмішка". У даній ситуації необхідно підкреслити, що посмішка «є виключно важливим соціальним і культурним феноменом. У першу чергу це пов'язано із збільшенням числа і значимості соціальних і культурних ритуалів у сучасному суспільстві» [30].

На противагу психосемантичним дослідженням, метою яких є занурення у семантичні конструкції конкретного індивіда, при дослідженні гендерних стереотипів досить доцільним методом може виступати метод контент-аналізу друкованих видань. Оскільки феномен гендерного стереотипу носить характер суспільного утворення, дослідження друкованих видань на предмет даного феномену є достатньо репрезентативним, так як показує його особливості у конкретному культурно-історичному аспекті.

Н.Г.Малишева, досліджуючи гендерні стереотипи в молодіжних засобах масової комунікації, використала метод контент-аналізу, який являється найбільш популярним при дослідженні друкованих видань. Отримані в результаті дослідження дані дають можливість глибше зрозуміти, яка інформаційна середовище створюється для російських підлітків і юнацтва, які проблеми і питання вважаються для них значущими і привертають увагу аудиторії. З одного боку, виявляється значна подібність в приписуваних хлопцям і дівчинам якостях, що може стати основою для егалітарних гендерних уявлень. З іншого боку виявлені і тенденції, які можуть мати негативні соціальні та особистісні наслідки [43, с. 6-11].

Так, наприклад, велика увага до зовнішності дівчини сприяє закріпленню уявлень про неї як сексуальний об'єкт і в юнаків, і у дівчат. Ймовірно, це може стати джерелом таких проблем, як складності у побудові міжособистісних відносин, сексуальне насильство, нестійкість самооцінки дівчат-підлітків і розладів харчової поведінки (анорексії і булімії). Образи хлопців орієнтовані на соціальні ролі, але при цьому, в якості найбільш значимої сфери їх реалізації розглядається тільки професійна діяльність. Таким чином, молодим людям транслюється ідея про те, що їх соціальна цінність визначається соціальним становищем, успішністю на роботі і, як

наслідок, величиною їх заробітку. Це може призводити до відмови від творчої самореалізації, появи компенсаторної мужності, утруднень в освоєнні подружніх і батьківських ролей, психологічної відсутності в сімейних відносинах і взаємодіях з власними дітьми і т.п [42].

Слід відмітити перевагу тестового методу в порівнянні із психосемантичним. На відміну від останнього, тестовий метод дає нам чітке бачення гендерних характеристик особистості, виключаючи можливість впливу особистісних переконань дослідника при інтерпретації даних.

Л. Ожигова при дослідженні характеру впливу гендеру на самоактуалізацію дівчини на різних етапах професіоналізації, а також визначенні обумовлених гендером стратегій професіоналізації дівчини у педагогічній діяльності використала психодіагностичні методи [44].

Самоактуалізаційний тест (САТ) - модифікований варіант опитувальника особистісних орієнтації Е. Шострома; тест-опитувальник діагностики міжособистісних відносин Т. Лірі в модифікованому варіанті Л.М. Субчик та методичку «Хто Я?» (Модифікований варіант). В ході дослідження вона отримала такі результати:

1. Особистісні характеристики дівчат, виявлені в ході визначення самоактуалізації, співставні з традиційним описом дівчини і не змінюються в ході її професійного становлення. Це визначає специфічну форму самоактуалізації дівчат, яка полягає в орієнтації дівчини на область міжособистісних відносин. Для різних груп дівчат, що знаходяться на різних етапах професіоналізації (початок навчання - студентки, практична діяльність - педагоги та освоєння суміжної спеціальності - завучі) спільним є те, що провідним сенсом в самоактуалізації дівчини вважають можливість транслювати власні сутнісні сили в область міжособистісних відносин через орієнтацію на зовнішню позитивну оцінку і особистісні «вклади» в інших (персоналізацію) [41, с. 293].

Тобто, особливістю самоактуалізації дівчини є її гендерна обумовленість, оскільки саме область міжособистісних відносин у

традиційному культурному зразку гендерної поведінки є сферою докладання сил дівчини.

2. Виявлені особливості самоактуалізації дівчини пояснюють наявність специфічних стратегій професіоналізації дівчат: відмова від професіоналізації на користь гендерної ролі; підпорядкування професійних прагнень гендерної ролі; орієнтація на суміщення професійної та гендерної ролі; Вибір професійного просування за підтримки сім'ї. При видимому розходженні стратегії професіоналізації дівчат, загалом, спрямовані на подолання суперечності між гендерної та професійної ролями, де професійна роль носить другорядний характер у ціннісній картині світу дівчат і підпорядкована гендерній. Постійне співвіднесення стратегій професіоналізації з гендерною роллю створює умови для напруги в особистості, незадоволеності і обмежує дівчину в самореалізації: професійні цілі або відсутні, або постійно відсуваються дівчинами, або досягнення їх переживається як занадто «проблемне».

3. Виявлено, що в ході професіоналізації дівчина інтегрує різні уявлення: у процесі професійного становлення відбувається узгодження гендерних та професійних уявлень особистості про себе. Цей процес має певні особливості [39, с. 246]:

– на стадії професійного навчання (студентки) узагальнені особистісні профілі «гендер» і «професіонал» дівчат мають більшу розбіжність, ніж на стадіях практичної діяльності (вчителя) і освоєння додаткової, суміжної професії (завучі);

– подолання рольового конфлікту між гендерною та професійною роллю здійснюється за рахунок інтеграції професійних і гендерних уявлень, де останні мають формуючий вплив. Гендерні уявлення дівчини в процесі професіоналізації у педагогічній діяльності набувають характеристик, співвідносних з існуючим в культурі традиційним уявленням про дівчину: орієнтація на будинок і сімейне благополуччя; підпорядкування;

готовність жертвувати собою; залежність; неагресивність; пасивність; конформність;

– гендерний аналіз професійних уявлень особистості також свідчить про наближення змістовних професійних характеристик дівчат до традиційного гендерного уявлення про дівчину [38].

Для проведення нашого дослідження було обрано методику «Маскуліність-фемінність» С. Бем. Сандра Бем запропонувала дану методику як інструмент діагностування психологічної статі і ступеня андрогінності, маскуліності та фемінності. В опитувальнику міститься 60 характеристик особистості, кожен з яких досліджуваній оцінює з позиції наявності чи відсутності неї у себе («так» чи «ні») [13, с. 12-20].

Маскуліність. До типово хлоп'ячих рис традиційно відносяться такі як незалежність, напористість, домінантність, агресивність, схильність до ризику, самостійність, впевненість у собі та ін. У спеціальних дослідженнях було встановлено, що генералізована спонтанна агресивність, а також сексуальна агресія корелюють з рівнем вмісту андрогенів (статеві гормони хлопця) у сироватці крові. В іншому дослідженні на вибірці в 191 особу було показано, що маскуліних індивідів відрізняє більша самоповага в цілому, а також більш висока самооцінка в області академічних досягнень і власної зовнішності - фізичне Я [37, с. 66-69].

Фемінність. До типово дівочих рис традиційно відносяться такі як поступливість, м'якість, чутливість, сором'язливість, ніжність, сердечність, здатність до співчуття, співпереживання та ін. Соціальні стереотипи фемінності менше стосуються успішності ділової кар'єри, але при цьому приділяють значну увагу емоційним аспектам.

Андрогінність. У відповідності з існуючими уявленнями індивід не обов'язково є носієм чітко вираженої психологічної маскуліності чи фемінності. В особистості можуть бути на паритетних засадах представлені істотні риси як маскуліного, так і фемінного типів. При цьому передбачається, що у андрогіна ці риси представлені гармонійно і

взаємодоповнюють одна одну. Вважається, що така гармонійна інтеграція маскулінних і фемінних рис підвищує адаптивні можливості андрогінного типу. При цьому велика м'якість, стійкість в соціальних контактах і відсутність різко виражених домінантно-агресивних тенденцій у спілкуванні ніяк не пов'язані зі зниженням впевненості в собі, а навпаки проявляються на тлі збереження високої самоповаги, впевненості в собі і самоприйнятті. У дослідженнях було показано, що Андрогіни не поступаються маскулінному типу ні за рівнем самоповаги в цілому, ні за рівнем самооцінки академічних досягнень і власної зовнішності (фізичне Я).

2.2. Опис методик та результатів емпіричного дослідження.

Дослідження гендерних відмінностей у здійсненні самоактуалізації проводилось у чотири фази. Вибірка складалася з 40 випробовуваних (50% дівчат та 50% хлопців), переважна більшість з яких мали вищу освіту або проходили це навчання. Вік дівчачої частини вибірки становить від 18 до 26 років, хлоп'ячої частини вибірки - від 18 до 29 років.

На першому етапі було проведено методику «Маскулінність-фемінність» С. Бем з метою вивчення гендерних характеристик досліджуваних, ступінь їх прояву та особливості. Дана методика дозволяє виміряти гендерні особливості особистості в кількісному вигляді. Окрім того, автор методики розглядає гендер не як дихотомічну шкалу, а як феномен, який може мати різну інтенсивність прояву, що відповідає теоретичним основам дослідження.

На другому етапі дослідження було проведено методику «Діагностика самоактуалізації особистості – САМОАО» - (А.В. Лазукіна, в адаптації Н.Ф. Каліної), яка включає 11 шкал з метою дослідження самоактуалізації особистості й визначення особливостей її прояву. Використання даної методики дозволяє дослідити самоактуалізацію як багатогранне явище, яке має безліч проявів та характеристик.

На третьому етапі дослідження було обраховано коефіцієнт кореляції Пірсона у програмі Microsoft Office Excel 2003 з метою з'ясування особливостей зв'язку між гендерними характеристиками особистості та рівнем прояву самоактуалізації. Це дає змогу робити висновок про силу зв'язку між двома досліджуваними феноменами, а також напрямок цього зв'язку. Оскільки в методиці «Маскулінність-фемінність» С.Бем показник гендеру від 1 до 2,025 позначає фемінність, а від -1 до -2,025 – маскулінність, то пряма кореляція між рівнем самоактуалізації та гендерними характеристиками розглядається як зв'язок між фемінністю та рівнем самоактуалізації, а обернена – як зв'язок між маскулінністю та рівнем самоактуалізації.

На четвертому етапі дослідження було використано асоціативний експеримент для дослідження образів самоактуалізованої дівчини та самоактуалізованого хлопця у масовій свідомості. Результати такого аналізу дозволять нам виявити, які існують відмінності між образами самоактуалізованого хлопця та самоактуалізованої дівчини у осіб різних статей.

Респондентам пропонувалося відповісти на запитання опитувальників та зазначити відповіді у спеціально підготовлених бланках. На іншій стороні бланка було подано словосполучення-стимули: «Дівчина, яка реалізувала себе у житті» та «Хлопець, який реалізував себе у житті», на які досліджувані давали по п'ять асоціацій.

2.3 Аналіз результатів дослідження гендерних особливостей уявлень молоді щодо сприйняття соціального статусу

Я провела дослідження гендерних особливостей особистості за методикою «Маскулінність-фемінність» С. Бем, з метою вимірювання ступеня прояву маскулінності-фемінності в кількісному вигляді.

Після проведення дослідження ми отримали наступні результати. Серед хлоп'ячої частини вибірки лише один досліджуваний (18. 21 р.) виявився маскулінним (-1,04) (Таблиця 1.1), решта ж досліджуваних

здебільшого репрезентувала андрогінність, наближену до маскулінності, тобто відносну рівність між стереотипово дівочими та хлоп'ячими якостями із незначною перевагою маскулінних рис.

Таблиця 1.1

Результати методики «Маскулінність-фемінність» С. Бем (хлопці)

Номер та Вік	Результати
1. 19р.	0,23
2. 18р.	0,46
3. 18р.	0,69
4. 19р.	0,46
5. 22р.	-0,69
6. 22р.	-0,34
7. 18р.	-0,46
8. 20р.	0,92
9. 19р.	-0,11
10. 21р.	-0,46
11. 22р.	-0,34
12. 19р.	-0,11
13. 19р.	-0,34
14. 21р.	0
15. 22р.	-0,81
16. 21р.	-0,34
17. 21р.	0
18. 21р.	-1,04
19. 26р.	-0,23
20. 29р.	0,23

У жодного з досліджуваних хлопців не спостерігається яскравого прояву маскулінності чи фемінності. Отримані результати дозволяють зробити висновок про нерівномірність розповсюдження маскулінних, фемінних та андрогінних хлопців з істотним переважанням останніх.

Таблиця 1.2

Результати методики «Маскулінність-фемінність» С. Бем (дівчата)

Номер та вік	Результати
1. 20р.	0,58
2. 19р.	0
3. 20р.	-0,69
4. 23р.	0,34
5. 22р.	0,92
6. 23р.	1,62
7. 22р.	0,58
8. 23р.	0,34
9. 19р.	0,69
10. 22р.	1,39
11. 23р.	-0,23
12. 20р.	-0,69
13. 25р.	0,34
14. 20р.	1,16
15. 26р.	-0,34
16. 19р.	-0,46
17. 20р.	0,46
18. 25р.	1,16
19. 19р.	0,92
20. 20р.	0,92

Серед дівочої частини вибірки чотирьом досліджуваним притаманна фемінність (6. 23 р: (1,62); 10. 22р: (1,39); 14. 20р: (1,16); 18. 25р: (1,16) (Таблиця 1.2). Решта ж досліджуваних характеризується андрогінністю із відносним наближенням до фемінності. Серед досліджуваних у жодної не було виявлено яскравого вираження маскулінності чи фемінності. Такі результати дозволяють робити висновок про нерівномірне розповсюдження маскулінних, фемінних та андрогінних дівчат із значним переважанням останніх. Слід звернути увагу на те, що фемінних дівчат більше, ніж

маскулінних хлопців. Можна робити припущення, що це спричинено особливостями гендерних норм в суспільстві, що накладають обмеження на агресивність, імпульсивність та домінантність, які є традиційно хлоп'ячими рисами та підпадають під поняття «маскулінності».

Причиною нерівномірності розповсюдження маскулінних, фемінних та андрогінних дівчат із значним переважанням останніх може бути трансформування суспільства та стирання чітких меж між гендерними ролями. Для того, щоб ефективніше взаємодіяти у соціумі, особистості необхідно володіти широким спектром рис та характеристик особистості, які включають як традиційно хлоп'ячі, так і традиційно дівочі. Сучасна модель гендерного розподілу передбачає комбінацію традиційно хлоп'ячих та традиційно дівочих рис особистості. Саме андрогінний тип особистості є найбільш адаптивним у сучасному соціумі, який інтенсивно трансформується та може ставити перед особистістю ряд норм поведінки та взаємодії, який, як і саме суспільство, зазнає постійних змін.

Я провела дослідження за методикою «Діагностика самоактуалізації особистості – САМОАО» - (А.В. Лазукіна, в адаптації Н.Ф. Каліної), з метою вивчення самоактуалізації особистості та особливостей її прояву.

Показники середнього арифметичного були обраховані для більш наочного представлення даних з метою порівняння «ваги» різних шкал в цілому по вибірковій сукупності.

Після проведення дослідження рівня самоактуалізації ми отримали наступні результати. Серед хлоп'ячої частини вибірки найвищу суму балів отримали такі шкали як «Орієнтація у часі» (8,4) та «Креативність» (8,4) (Таблиця 1.3). Тобто хлоп'ячій частині вибірки притаманна властивість знаходитись у ситуації «тут і тепер», вони творчо ставляться до вирішення проблем та життя в цілому.

**Результати методики Діагностика самоактуалізації особистості –
САМОАО (хлопці)**

Номер та вік	1. Шк. орієнтації у часі	2. Шк. цінностей	3. Шк. погляду на природу людини	4. Шк. потреби в пізнанні	5. Шк. креативності	6. Шк. автономності	7. Шк. спонтанності	8. Шк. саморозуміння	9. Шк. аутосимпатії	10. Шк. контактності	11. Шк. гнучкості у спілкуванні	12. Шк. результату досліджуваного
1. 19р.	9,00	8,00	4,50	10,50	10,00	10,00	10,00	6,00	7,00	10,50	7,50	8,45
2. 18р.	7,50	6,00	1,50	4,50	5,00	2,00	3,00	7,50	4,00	4,50	4,50	4,54
3. 18р.	7,50	10,00	7,50	9,00	11,00	8,00	7,00	7,50	7,00	6,00	9,00	8,13
4. 19р.	7,50	6,00	6,00	9,00	5,00	5,00	6,00	10,50	4,00	10,50	9,00	7,13
5. 22р.	10,50	8,00	9,00	9,00	8,00	10,00	8,00	9,00	8,00	7,50	6,00	8,45
6. 22р.	4,50	10,00	4,50	6,00	6,00	8,00	6,00	7,50	9,00	6,00	4,50	6,54
7. 18р.	4,50	10,00	7,50	7,50	11,00	11,00	9,00	2,00	10,00	9,00	6,00	7,95
8. 20р.	9,00	12,00	7,50	9,00	9,00	6,00	7,00	7,50	4,00	9,00	7,50	7,95
9. 19р.	9,00	6,00	7,50	3,00	8,00	5,00	6,00	4,50	10,00	7,50	6,00	6,59
10. 21р.	10,50	9,00	6,00	4,50	10,00	7,00	5,00	3,00	7,00	6,00	6,00	6,72
11. 22р.	9,00	10,00	7,50	6,00	12,00	4,00	6,00	6,00	8,00	6,00	7,50	7,45
12. 19р.	7,50	6,00	6,00	4,50	3,00	10,00	10,00	10,50	10,00	9,00	7,50	7,63
13. 19р.	12,00	7,00	4,50	6,00	6,00	10,00	9,00	10,50	11,00	10,50	10,50	8,81
14. 21р.	4,50	8,00	3,00	6,00	12,00	8,00	5,00	7,50	9,00	3,00	9,00	6,81
15. 22р.	12,00	9,00	7,50	9,00	11,00	11,00	11,00	15,00	11,00	9,00	10,50	10,54
16. 21р.	7,50	6,00	6,00	9,00	7,00	6,00	3,00	6,00	4,00	7,50	10,50	6,59
17. 21р.	4,50	6,00	4,50	7,50	9,00	8,00	8,00	7,50	8,00	7,50	6,00	6,95
18. 21р.	9,00	10,00	4,50	12,00	11,00	10,00	9,00	12,00	12,00	9,00	7,50	9,63
19. 26р.	10,50	9,00	7,50	9,00	8,00	8,00	5,00	4,50	5,00	9,00	9,00	7,68
20. 29р.	13,50	7,00	1,50	10,50	7,00	7,00	2,00	7,50	7,00	7,50	7,50	7,09
Згальне середнє зачення	8,40	8,10	5,70	7,50	8,40	7,70	6,70	7,60	7,70	7,72	7,50	

Слід зазначити, що середні показники по всіх шкалах відносно рівні, не спостерігається значних стрибків розвитку певних проявів самоактуалізації серед хлоп'ячої вибірки, проте шкала «Погляд на природу людини» (5,7) (Таблиця 1.3) має дещо занижені показники, порівняно з іншими. Тобто, хлопцям властиво оцінювати оточуючих дещо з ворожої, підозрілої позиції. Їм

важко встановлювати довірливі, гармонійні стосунки з людьми. Це може бути наслідком соціальної активності хлопців. Для того, щоб досягти мети, людині необхідно ретельно підбирати союзників та бути підозрілим до «новачків». Звертають на себе увагу результати досліджуваних 15. 22р. та 18. 21р., вони показали дещо вищий рівень самоактуалізації. Досліджуваний 15. 22р. показав високі показники по усіх шкалах, найнижчий показник отримала «Шкала погляду на природу людини». Досліджуваний 18. 21р., також, показав високі результати по всім шкалам, проте низькі бали отримала «Шкала погляду на природу людини». Як можна помітити з таблиці, дана шкала має відносно низькі показники у переважаючої більшості досліджуваних. Проте, можна робити висновок про відносну гармонійність самоактуалізації у генеральній сукупності.

Таблиця 1.4

**Результати методики Діагностика самоактуалізації особистості –
САМОАО (дівчата)**

Номер та вік	1. Шк. орієнтації у часі	2. Шк. цінностей	3. Шк. погляду на природу людини	4. Шк. потреби в пізнанні	5. Шк. креативності	6. Шк. автономності	7. Шк. спонтанності	8. Шк. саморозуміння	9. Шк. аутосимпатії	10. Шк. контактності	11. Шк. гнучності у спілкуванні	Середній результат досліджуваного
1. 20 р.	1,50	7,00	3,00	9,00	8,00	6,00	4,00	3,00	6,00	7,50	9,00	5,81
2. 19 р.	6,00	10,00	7,50	9,00	11,00	6,00	3,00	4,50	3,00	9,00	9,00	7,09
3. 20 р.	4,50	6,00	4,50	6,00	9,00	13,00	13,00	9,00	13,00	9,00	9,00	8,72
4. 23 р.	10,50	10,00	10,50	4,00	10,00	3,00	3,00	3,50	5,00	5,00	5,00	6,31
5. 22 р.	10,50	8,00	10,50	6,00	7,00	7,00	4,00	6,00	5,00	9,00	7,50	7,31
6. 23 р.	10,50	11,00	12,00	6,00	11,00	3,00	8,00	12,00	10,00	9,00	9,00	9,22

Номер та вік	1. Шк. орієнтації у часі	2. Шк. цінностей	3. Шк. погляду на природу людини	4. Шк. потреби в пізнанні	5. Шк. креативності	6. Шк. автономності	7. Шк. спонтанності	8. Шк. саморозуміння	9. Шк. аутосимпатії	10. Шк. контактності	11. Шк. гнучкості у спілкуванні	Середній результат досліджуваного
7. 22 р.	7,50	10,00	6,00	12,00	7,00	3,00	5,00	4,50	4,00	6,00	4,50	6,31
8. 23 р.	3,00	7,00	4,50	6,00	10,0 0	5,00	7,00	9,00	10,00	10,50	10,50	7,50
9. 19 р.	12,00	8,00	5,00	6,00	5,00	5,00	6,00	6,00	6,00	9,00	4,50	6,59
10. 22 р.	7,50	8,00	6,00	6,00	6,00	7,00	7,00	7,50	8,00	6,00	7,50	6,95
11. 23 р.	7,50	13,00	7,50	7,50	13,0 0	7,00	7,00	4,50	9,00	7,50	6,00	8,13
12. 20 р.	6,00	6,00	9,00	7,50	8,00	3,00	4,00	10,5 0	6,00	7,50	7,50	6,81
13. 25 р.	1,50	7,50	4,50	6,00	4,00	3,00	4,00	6,00	4,00	6,00	7,50	4,90
14. 20 р.	7,50	9,00	9,00	10,50	10,0 0	5,00	7,00	9,00	11,00	9,00	9,00	8,72
15. 26 р.	9,00	8,00	12,00	10,50	6,00	7,00	5,00	10,5 0	10,00	7,50	9,00	8,59
16. 19 р.	12,00	7,00	13,00	10,50	7,00	3,00	4,00	7,50	8,00	6,00	4,50	7,50
17. 20 р.	10,50	9,00	10,50	9,00	11,0 0	6,00	11,0 0	9,00	8,00	4,50	6,00	8,59
18. 25 р.	6,00	5,00	6,00	7,50	4,00	3,00	5,00	7,50	3,00	1,50	6,00	4,95
19. 19 р.	7,50	9,00	9,00	9,00	9,00	8,00	6,00	10,5 0	8,00	7,50	4,50	8,00
20. 20 р.	10,50	12,00	4,50	5,00	12,0 0	8,00	9,00	7,50	6,00	6,00	9,00	8,13
Згальне середнє зачення	7,50	8,50	7,70	7,60	8,40	5,50	6,10	7,30	7,10	7,10	7,20	-

Серед дівочої частини вибірки найвищу суму балів отримали такі шкали як «Цінності» (8,5) та «Креативність» (8,4) (Таблиця 1.4). Тобто, для дівочої частини вибірки характерне творче ставлення до життя та неординарний підхід до вирішення проблем, також дана частина вибірки

розділяє цінності зрілої особистості (істина, добро, краса). Можна припускати, що ці шкали набрали найбільшу кількість балів через те, що традиційно суспільство заохочує дівчат бути добрими та чуттєвими. Слід зазначити, що середні показники по всіх шкалах відносно рівні, не спостерігається значних стрибків розвитку певних проявів самоактуалізації серед дівочої частини вибірки, проте шкала «Автономності» (5,5) (таблиця 3.4) має дещо занижені показники. Це можна пов'язати з тим, що хоча внаслідок емансипації дівчини й здобули низку прав та свобод, що забезпечують рівноправ'я між статями, проте залежність від хлопців у багатьох аспектах залишилася. Попри наявність рівноправ'я, дівчини все ж покладають деякий рівень відповідальності за себе на хлопців (наприклад, фінансова відповідальність), результатом чого і є зниження автономності.

Слід відмітити, що середній показник самоактуалізації у дівочої частини вибірки (7,31) (Таблиця 1.4) дещо нижчий за середній показник самоактуалізації хлоп'ячої частини вибірки (7,58) (Таблиця 1.3). Це можна пов'язати з тим, що середній вік досліджуваних дівчат був 18 років, вік, у якому здебільшого створюються сім'ї. Проте, якщо уважно поглянути на результати з урахуванням віку, можна помітити, що найнижчі показники продемонстрували досліджувані 13. 25р. (4,90) та 18. 25р. (4,95), а найвищий показник продемонструвала досліджувана 6. 23р. (9,22) (Таблиця 1.4), що є підставою для висновку про те, що вікові особливості не вплинули на результати дослідження.

Порівнюючи результати хлопців та дівчат, яскраво видно дві відмінності: дівчини менш вільні від думки оточуючих, порівняно з хлопцями (7,7) (Таблиця 1.3), а хлопець, у свою чергу, більш ворожо ставляться до оточуючих та розглядають особистість як таку, яка здатна на зраду, є недоброю по своїй природі (шкала «Погляд на природу людини» (5,7) (Таблиця 1.3). Це може бути пов'язано з тим, що хлопцям притаманно з недовірою ставитися до оточуючих з метою убезпечення свого благополуччя та благополуччя своєї родини (традиційна гендерна роль хлопця-захисника).

Таким чином, серед хлоп'ячої частини вибірки найвищу суму балів отримали такі шкали як «Орієнтація у часі» (8,4) (Таблиця 1.3) та «Креативність» (8,4), серед дівочої - шкали «Цінності» (8,5) (Таблиця 1.4) та «Креативність» (8,4). Дівчини більш залежать від оточуючих (шкала «Автономності» (5,5) (Таблиця 1.4), порівняно з хлопцями (шкала «Автономності» (7,7) (Таблиця 1.3), а хлопець, у свою чергу, більш ворожо ставляться до оточуючих та розглядають особистість як таку, яка здатна на зраду, є недоброю по своїй природі (шкала «Погляд на природу людини» (5,7) (Таблиця 1.3).

Загалом, слід відмітити, що дівчини продемонстрували низькі показники по шкалі «Автономності», а хлопець – по шкалі «Погляд на природу людини».

2.4 Аналіз гендерних відмінностей у сприйнятті соціального статусу

Мною було проведено дослідження гендерних особливостей особистості за методикою «Маскулінність-фемінність» С.Бем та дослідження рівня прояву самоактуалізації за методикою «Діагностика самоактуалізації особистості – САМОАО» - (А.В. Лазукіна, в адаптації Н.Ф. Каліної), результати яких можна побачити у нижченаведених таблицях.

Для обчислення зв'язку між гендерними характеристиками досліджуваних та показниками самоактуалізації використовувався коефіцієнт кореляції Пірсона, який був обчислений у Microsoft Office Excel 2003.

**Обчислення коефіцієнту кореляції Пірсона між гендерними
характеристиками та прагненням до самоактуалізації**

Номер та вік	Результати діагностики самоактуалізації особистості – САМОАО											Р-ти методики С. Бем
	1. Шк. орієнтації у часі	2. Шк. цінностей	3. Шк. погляду на природу людини	4. Шк. потреби в пізнанні	5. Шк. креативності	6. Шк. автономності	7. Шк. спонтанності	8. Шк. саморозуміння	9. Шк. аутосимпатії	10. Шк. контактності	11. Шк. гнучності у спілкуванні	
1. 19р.	9,00	8,00	4,50	10,50	10,00	10,00	10,00	6,00	7,00	10,50	7,50	0,23
2. 18р.	7,50	6,00	1,50	4,50	5,00	2,00	3,00	7,50	4,00	4,50	4,50	0,46
3. 18р.	7,50	10,00	7,50	9,00	11,00	8,00	7,00	7,50	7,00	6,00	9,00	0,69
4. 19р.	7,50	6,00	6,00	9,00	5,00	5,00	6,00	10,50	4,00	10,50	9,00	0,46
5. 22р.	10,50	8,00	9,00	9,00	8,00	10,00	8,00	9,00	8,00	7,50	6,00	-0,69
6. 22р.	4,50	10,00	4,50	6,00	6,00	8,00	6,00	7,50	9,00	6,00	4,50	-0,34
7. 18р.	4,50	10,00	7,50	7,50	11,00	11,00	9,00	2,00	10,00	9,00	6,00	-0,46
8. 20р.	9,00	12,00	7,50	9,00	9,00	6,00	7,00	7,50	4,00	9,00	7,50	0,92
9. 19р.	9,00	6,00	7,50	3,00	8,00	5,00	6,00	4,50	10,00	7,50	6,00	-0,11
10. 21р.	10,50	9,00	6,00	4,50	10,00	7,00	5,00	3,00	7,00	6,00	6,00	-0,46
11. 22р.	9,00	10,00	7,50	6,00	12,00	4,00	6,00	6,00	8,00	6,00	7,50	-0,34
12. 19р.	7,50	6,00	6,00	4,50	3,00	10,00	10,00	10,50	10,00	9,00	7,50	-0,11
13. 19р.	12,00	7,00	4,50	6,00	6,00	10,00	9,00	10,50	11,00	10,50	10,50	-0,34
14. 21р.	4,50	8,00	3,00	6,00	12,00	8,00	5,00	7,50	9,00	3,00	9,00	0
15. 22р.	12,00	9,00	7,50	9,00	11,00	11,00	11,00	15,00	11,00	9,00	10,50	-0,81
16. 21р.	7,50	6,00	6,00	9,00	7,00	6,00	3,00	6,00	4,00	7,50	10,50	-0,34
17. 21р.	4,50	6,00	4,50	7,50	9,00	8,00	8,00	7,50	8,00	7,50	6,00	0
18. 21р.	9,00	10,00	4,50	12,00	11,00	10,00	9,00	12,00	12,00	9,00	7,50	-1,04
19. 26р.	10,50	9,00	7,50	9,00	8,00	8,00	5,00	4,50	5,00	9,00	9,00	-0,23
20. 29р.	13,50	7,00	1,50	10,50	7,00	7,00	2,00	7,50	7,00	7,50	7,50	0,23
1. 20 р.	1,50	7,00	3,00	9,00	8,00	6,00	4,00	3,00	6,00	7,50	9,00	0,58
2. 19 р.	6,00	10,00	7,50	9,00	11,00	6,00	3,00	4,50	3,00	9,00	9,00	0
3. 20 р.	4,50	6,00	4,50	6,00	9,00	13,00	13,00	9,00	13,00	9,00	9,00	-0,69
4. 23 р.	10,50	10,00	10,50	4,00	10,00	3,00	3,00	3,50	5,00	5,00	5,00	0,34
5. 22 р.	10,50	8,00	10,50	6,00	7,00	7,00	4,00	6,00	5,00	9,00	7,50	0,92
6. 23 р.	10,50	11,00	12,00	6,00	11,00	3,00	8,00	12,00	10,00	9,00	9,00	1,62
7. 22 р.	7,50	10,00	6,00	12,00	7,00	3,00	5,00	4,50	4,00	6,00	4,50	0,58
8. 23 р.	3,00	7,00	4,50	6,00	10,00	5,00	7,00	9,00	10,00	10,50	10,50	0,34

9.19 р.	12,00	8,00	5,00	6,00	5,00	5,00	6,00	6,00	6,00	9,00	4,50	0,69
10.22 р.	7,50	8,00	6,00	6,00	6,00	7,00	7,00	7,50	8,00	6,00	7,50	1,39
11.23 р.	7,50	13,00	7,50	7,50	13,00	7,00	7,00	4,50	9,00	7,50	6,00	-0,23
12.20 р.	6,00	6,00	9,00	7,50	8,00	3,00	4,00	10,50	6,00	7,50	7,50	-0,69
13.25 р.	1,50	7,50	4,50	6,00	4,00	3,00	4,00	6,00	4,00	6,00	7,50	0,34
14.20 р.	7,50	9,00	9,00	10,50	10,00	5,00	7,00	9,00	11,00	9,00	9,00	1,16
15.26 р.	9,00	8,00	12,00	10,50	6,00	7,00	5,00	10,50	10,00	7,50	9,00	-0,34
16.19 р.	12,00	7,00	13,00	10,50	7,00	3,00	4,00	7,50	8,00	6,00	4,50	-0,46
17.20 р.	10,50	9,00	10,50	9,00	11,00	6,00	11,00	9,00	8,00	4,50	6,00	0,46
18.25 р.	6,00	5,00	6,00	7,50	4,00	3,00	5,00	7,50	3,00	1,50	6,00	1,16
19.19 р.	7,50	9,00	9,00	9,00	9,00	8,00	6,00	10,50	8,00	7,50	4,50	0,92
20.20 р.	10,50	12,00	4,50	5,00	12,00	8,00	9,00	7,50	6,00	6,00	9,00	0,92
Коефіцієнт кореляції Пірсона	-0,01	0,12	0,01	-0,12	-0,13	-0,46	-0,14	-0,11	-0,37	-0,16	0,01	-

Коефіцієнт Кореляції Пірсона обраховувався між гендерними показниками і кожною зі шкал методики «Діагностика самоактуалізації особистості – САМОАО» - (А.В. Лазукіна, в адаптації Н.Ф. Каліної), результати якого можна побачити у нижченаведеній таблиці.

Шкала орієнтації у часі, яка показує, наскільки особистість може перебувати у ситуації «тут і тепер» та проживати своє життя повно та із задоволенням, не відкладаючи його «на потім», майже не має кореляції із гендерними характеристиками (-0,01) (Таблиця 1.5), проте показник кореляції є оберненим, тому можна робити висновок про дуже незначну кореляцію із маскуліністю.

Шкала цінностей, яка позначає, наскільки особистість поділяє цінності зрілої особистості, до яких А. Маслоу відносить істину, добро, самодостатність, має слабку кореляцію із фемінністю (0,12) (Таблиця 1.5). Із цього випливає, що чим яскравіше проявляється фемінність в особистості, тим більше вона прагне до гармонійного буття, здорових стосунків з людьми та менше схильна маніпулювати оточуючими.

Шкала погляду на природу людини, яка є індикатором віри в людей, могутність людських можливостей та прагнення до гармонійних стосунків з оточуючими, майже не має кореляції із гендерними характеристиками (0,01) (Таблиця 1.5).

Шкала потреби в пізнанні, яка описує здатність до буттєвого пізнання, бажання нового, інтерес до об'єктів, не пов'язаних із задоволенням будь-яких потреб, має слабку обернену кореляцію (-0,12) (Таблиця 1.5) із гендерними характеристиками, тобто корелює із маскулінністю. Чим яскравіше проявляється маскулінність у особистості, тим більше вона відкрита для нових вражень.

Шкала креативності має слабку обернену кореляцію (-0,13) (Таблиця 1.5) із гендерними характеристиками особистості, тобто корелює із маскулінністю. З цього випливає, що чим більш маскулінна особистість, тим більш творчо вона ставиться до вирішення проблемних ситуацій та життя в цілому.

Шкала автономності, яка позначає незалежність, свободу особистості від оцінок та думок оточуючих, має середній рівень оберненої кореляції (-0,46) (Таблиця 1.5) із гендерними характеристиками особистості, а саме із маскулінністю. Можна робити висновок, що самооцінка та Я-концепція маскулінної особистості менш чутлива до критики та нарікань з боку оточуючих. Така особистість є авторитетом для самої себе, що є невід'ємною складовою самоактуалізованої особистості.

Шкала спонтанності, яка показує, наскільки особистість розкриває себе справжню оточуючому світу, має низький рівень оберненої кореляції (-0,14) (Таблиця 1.5) із гендерними характеристиками, тобто маскулінність корелює із здатністю особистості піддаватися своїм власним поривам, її свободою та природністю поведінки.

Шкала саморозуміння, яка позначає сензитивність людини до своїх емоцій, бажань та потреб, має слабку обернену кореляцію (-0,11) (Таблиця 1.5) із гендерними характеристиками. Маскулінна особистість є більш вільною від психологічного захисту, не схильна підміняти власні смаки та оцінки зовнішніми соціальними стандартами, є нонконформістом.

Шкала аутосимпатії має середню обернену кореляцію (-0,37) (Таблиця 1.5) із гендерними характеристиками, тобто пов'язана із

маскулінністю. Маскулінні особистості більш впевнені в собі та мають добре усвідомлювальну позитивну Я-концепцію, яка служить джерелом стійкої адекватної самооцінки. Слід відмітити, що шкали аутосимпатії, саморозуміння та спонтанності, як правило, пов'язані між собою, проте наше дослідження показало, що аутосимпатія має значно вищий рівень кореляції із маскулінністю.

Шкала контактності, яка вимірює товариськість особистості, її здатність до встановлення міцних і доброзичливих стосунків з оточуючими, має слабку обернену кореляцію (-0,16) (Таблиця 1.5) із гендерними характеристиками, тобто вона пов'язана із маскулінністю. Маскулінній особистості притаманна загальна схильність до взаємно корисних та приємних контактів з іншими людьми.

Шкала гнучкості у спілкуванні, яка співвідноситься з наявністю або відсутністю соціальних стереотипів, здатністю до адекватного самовираження у спілкуванні, майже не має кореляції із гендерними характеристиками особистості (0,01) (Таблиця 1.5).

Отже, ми можемо помітити, що існує середній рівень оберненої кореляції між гендерними характеристиками особистості та шкалою «Автономності» (-0,46) (Таблиця 1.5), тобто вона корелює із маскулінністю, а також між гендерними характеристиками особистості та шкалою «Ауто симпатії» (-0,37), тобто вона також корелює із маскулінністю. Всі інші шкали мають або низький, або незначний рівень оберненої кореляції із гендерними характеристиками, окрім шкал «Цінностей» (0,12) (Таблиця 1.5), «Погляду на природу людини» (0,01) та «Гнучкості у спілкуванні» (0,01) (Таблиця 1.5), які мають слабку та незначну пряму кореляцію відповідно, тобто корелюють із фемінністю.

Також нами було обраховано показник коефіцієнту кореляції Пірсона для дівчат та хлопців окремо.

Обчислення коефіцієнту кореляції Пірсона між гендерними характеристиками та рагненням до самоактуалізації (хлопці)

Шифр	Результати діагностики самоактуалізації особистості – САМОАО											Р-ти методи ки С. Бем	результат досліджуваного
	1. Шк. орієнтації у часі	2. Шк. цінностей	3. Шк. погляду на природу людини	4. Шк. потреби в пізнанні	5. Шк. креативності	6. Шк. автономності	7. Шк. спонтанності	8. Шк. саморозуміння	9. Шк. аутосимпатії	10. Шк. контактності	11. Шк. гнучності у спілкуванні		
1. 19р.	9,00	8,00	4,50	10,50	10,00	10,00	10,00	6,00	7,00	10,5	7,50	0,23	8,45
2. 18р.	7,50	6,00	1,50	4,50	5,00	2,00	3,00	7,50	4,00	4,50	4,50	0,46	4,54
3. 18р.	7,50	10,00	7,50	9,00	11,00	8,00	7,00	7,50	7,00	6,00	9,00	0,69	8,13
4. 19р.	7,50	6,00	6,00	9,00	5,00	5,00	6,00	10,50	4,00	10,5	9,00	0,46	7,13
5. 22р.	10,50	8,00	9,00	9,00	8,00	10,00	8,00	9,00	8,00	7,50	6,00	-0,69	8,45
6. 22р.	4,50	10,00	4,50	6,00	6,00	8,00	6,00	7,50	9,00	6,00	4,50	-0,34	6,54
7. 18р.	4,50	10,00	7,50	7,50	11,00	11,00	9,00	2,00	10,00	9,00	6,00	-0,46	7,95
8. 20р.	9,00	12,00	7,50	9,00	9,00	6,00	7,00	7,50	4,00	9,00	7,50	0,92	7,95
9. 19р.	9,00	6,00	7,50	3,00	8,00	5,00	6,00	4,50	10,00	7,50	6,00	-0,11	6,59
10. 21р.	10,50	9,00	6,00	4,50	10,00	7,00	5,00	3,00	7,00	6,00	6,00	-0,46	6,72
11. 22р.	9,00	10,00	7,50	6,00	12,00	4,00	6,00	6,00	8,00	6,00	7,50	-0,34	7,45
12. 19р.	7,50	6,00	6,00	4,50	3,00	10,00	10,00	10,50	10,00	9,00	7,50	-0,11	7,63
13. 19р.	12,00	7,00	4,50	6,00	6,00	10,00	9,00	10,50	11,00	10,5	10,50	-0,34	8,81
14. 21р.	4,50	8,00	3,00	6,00	12,00	8,00	5,00	7,50	9,00	3,00	9,00	0	6,81
15. 22р.	12,00	9,00	7,50	9,00	11,00	11,00	11,00	15,00	11,00	9,00	10,50	-0,81	10,54
16. 21р.	7,50	6,00	6,00	9,00	7,00	6,00	3,00	6,00	4,00	7,50	10,50	-0,34	6,59
17. 21р.	4,50	6,00	4,50	7,50	9,00	8,00	8,00	7,50	8,00	7,50	6,00	0	6,95
18. 21р.	9,00	10,00	4,50	12,00	11,00	10,00	9,00	12,00	12,00	9,00	7,50	-1,04	9,63
19. 26р.	10,50	9,00	7,50	9,00	8,00	8,00	5,00	4,50	5,00	9,00	9,00	-0,23	7,68
20. 29р.	13,50	7,00	1,50	10,50	7,00	7,00	2,00	7,50	7,00	7,50	7,50	0,23	7,09
Згальне середннє зачення	8,4	8,1	5,7	7,5	8,4	7,7	6,7	7,6	7,7	7,72	7,5	-0,11	-
Коефіцієнт кореляції Пірсона	-0,01	0,12	0,01	-0,12	-0,13	-0,46	-0,14	-0,11	-0,37	-0,16	0,01	-	-0,43

Аналіз показників кореляції Пірсона показав, що між гендерними характеристиками особистості та рівнем самоактуалізації хлопців існує середня обернена кореляція (-0,43). Це означає, що при зростанні показників

самоактуалізації показник гендерних характеристик наближається до маскулінності. Тобто, чим більш маскулінний хлопець, тим вищий у нього показник самоактуалізації. Окрім цього, нами були проведені розрахунки коефіцієнту кореляції Пірсона для кожної шкали окремо. Було з'ясовано, що існує висока обернена кореляція між маскулінністю та рівнем аутосимпатії у хлопців (-0,65), а також із рівнем автономності (-0,50). Середній рівень оберненої кореляції отримала шкала спонтанності (-0,32). Такі шкали як «Креативність» (-0,22), «Погляд на природу людини» (-0,20) та «Орієнтація у часі» (-0,15) (Таблиця 1.6) отримали низький рівень оберненої кореляції, проте вона існує.

Таблиця 1.7

Обчислення коефіцієнту кореляції Пірсона між гендерними характеристиками та рагненням до самоактуалізації (дівчата)

Шифр	Результати діагностики самоактуалізації особистості – САМОАО											R-ти методи ки С. Бем	Ьтаг досліджуваного
	Шк. орієнтації у часі	2. Шк. цінностей	3. Шк. орієнтації на природу людини	4. Шк. потреби в пізнанні	5. Шк. креативності	6. Шк. автономності	7. Шк. спонтанності	8. Шк. саморозуміння	9. Шк. аутосимпатії	10. Шк. контактності	11. Шк. спільності у спілкуванні		
1. 20 р.	1,50	7,00	3,00	9,00	8,00	6,00	4,00	3,00	6,00	7,50	9,00	0,58	5,81
2. 19 р.	6,00	10,00	7,50	9,00	11,00	6,00	3,00	4,50	3,00	9,00	9,00	0	7,09
3. 20 р.	4,50	6,00	4,50	6,00	9,00	13,00	13,00	9,00	13,00	9,00	9,00	-0,69	8,72
4. 23 р.	10,50	10,00	10,50	4,00	10,00	3,00	3,00	3,50	5,00	5,00	5,00	0,34	6,31
5. 22 р.	10,50	8,00	10,50	6,00	7,00	7,00	4,00	6,00	5,00	9,00	7,50	0,92	7,31
6. 23 р.	10,50	11,00	12,00	6,00	11,00	3,00	8,00	12,00	10,00	9,00	9,00	1,62	9,22
7. 22 р.	7,50	10,00	6,00	12,00	7,00	3,00	5,00	4,50	4,00	6,00	4,50	0,58	6,31
8. 23 р.	3,00	7,00	4,50	6,00	10,00	5,00	7,00	9,00	10,00	10,50	10,50	0,34	7,50
9. 19 р.	12,00	8,00	5,00	6,00	5,00	5,00	6,00	6,00	6,00	9,00	4,50	0,69	6,59
10. 22 р.	7,50	8,00	6,00	6,00	6,00	7,00	7,00	7,50	8,00	6,00	7,50	1,39	6,95
11. 23 р.	7,50	13,00	7,50	7,50	13,00	7,00	7,00	4,50	9,00	7,50	6,00	-0,23	8,13
12. 20 р.	6,00	6,00	9,00	7,50	8,00	3,00	4,00	10,50	6,00	7,50	7,50	-0,69	6,81
13. 25 р.	1,50	7,50	4,50	6,00	4,00	3,00	4,00	6,00	4,00	6,00	7,50	0,34	4,90
14. 20 р.	7,50	9,00	9,00	10,50	10,00	5,00	7,00	9,00	11,00	9,00	9,00	1,16	8,72
15. 26 р.	9,00	8,00	12,00	10,50	6,00	7,00	5,00	10,50	10,00	7,50	9,00	-0,34	8,59
16. 19 р.	12,00	7,00	13,00	10,50	7,00	3,00	4,00	7,50	8,00	6,00	4,50	-0,46	7,50
17. 20 р.	10,50	9,00	10,50	9,00	11,00	6,00	11,00	9,00	8,00	4,50	6,00	0,46	8,59

18. 25 р.	6,00	5,00	6,00	7,50	4,00	3,00	5,00	7,50	3,00	1,50	6,00	1,16	4,95
19. 19 р.	7,50	9,00	9,00	9,00	9,00	8,00	6,00	10,50	8,00	7,50	4,50	0,92	8,00
20. 20 р.	10,50	12,00	4,50	5,00	12,00	8,00	9,00	7,50	6,00	6,00	9,00	0,92	8,13
Згальне середнє зачення	7,50	8,50	7,70	7,60	8,40	5,50	6,10	7,30	7,10	7,10	7,20	0,39	-
Коефіцієнт кореляції Пірсона	-0,01	0,12	0,01	-0,12	-0,13	-0,46	-0,14	-0,11	-0,37	-0,16	0,01	-	-0,10

Таким чином, хлопець із вищим рівнем розвитку маскулінних рис особистості здебільшого мають позитивну Я-концепцію та більш незалежні від оцінок оточуючих, що є важливими компонентами самоактуалізованої особистості. Такі результати дають підстави припускати, що хлопець із достатнім розвитком маскулінних рис особистості має більше можливостей до саморозкриття своїх потенцій у сучасному соціумі.

Коефіцієнт кореляції Пірсона між гендерними характеристиками та самоактуалізацією дівчат склав $-0,10$, що свідчить про слабку обернену кореляцію між ними.

Було з'ясовано, що існує низька обернена кореляція між гендерними характеристиками та шкалами «Автономності» ($-0,27$), «Потреби в пізнанні» ($-0,23$), «Аутосимпатії» ($-0,17$), «Контактності» ($-0,14$) та «Погляду на природу людини» ($-0,12$). Показник по цих шкалах підвищується з підвищенням рівня маскулінності дівчини.

Можна зробити висновок, що аутосимпатія та автономність, незалежність у оцінці себе від інших людей корелює із рівнем розвитку маскулінності, що притаманно як хлоп'ячій, так і дівочій вибірці.

З цього слідує, що реалізація потенцій особистості корелює із рівнем маскулінності, що справедливо для обох статей. Також, обчислення коефіцієнту кореляції Пірсона показало, що існує слабка кореляція між фемінністю та шкалами «Цінності» ($0,19$), «Орієнтація в часі» ($0,16$) та «Гнучкість у спілкуванні» ($0,11$) (Таблиця 1.7).

Окрім цього, нами було здійснено порівняльний аналіз показників коефіцієнта кореляції Пірсона між обома статями.

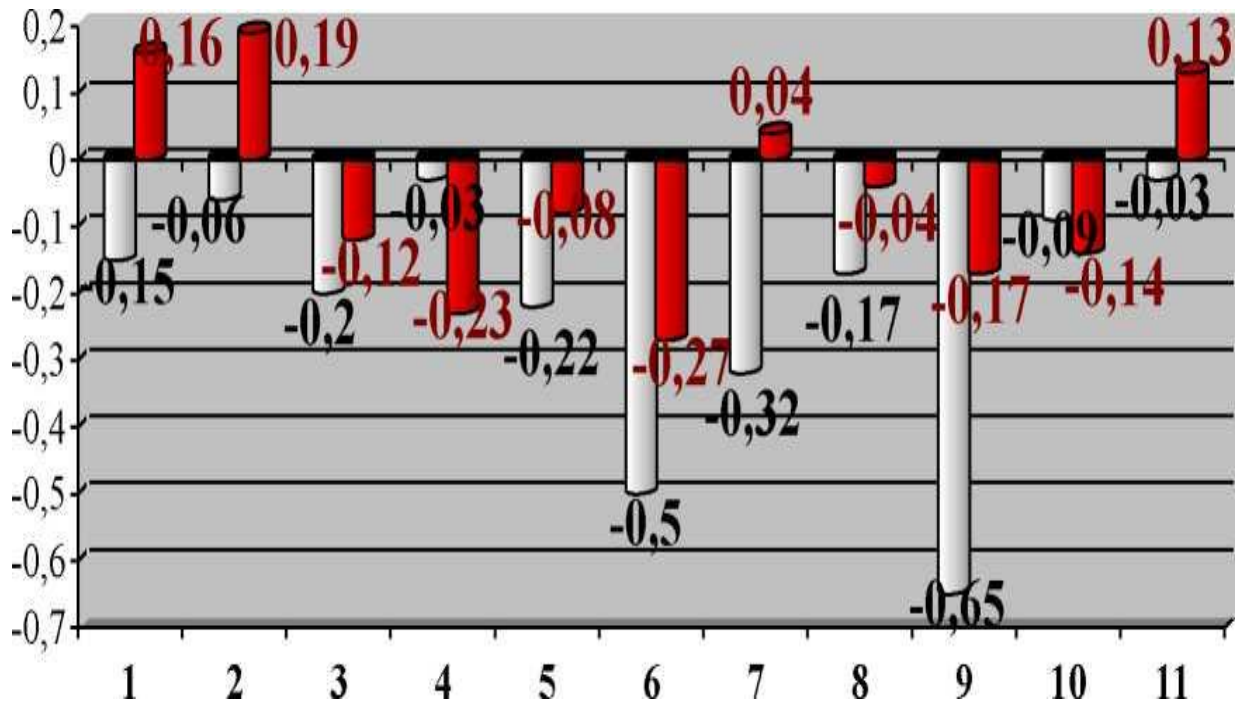

Рисунок 2.1. Взаємозв'язок між різними аспектами самоактуалізації та гендерними характеристиками особистості (дівчача та хлоп'яча частина вибірки)

Шкала орієнтації у часі, яка показує, наскільки особистість може перебувати у ситуації «тут і тепер» та проживати своє життя повно та із задоволенням, не відкладаючи його «на потім», має помітні відмінності кореляції між хлопцями та дівчинами.

Хлопець: існує низький рівень кореляції з маскулінністю (-0,15).

Дівчини: існує низький рівень кореляції з фемінністю (0,16) (рис. 2.1)

Це можна пояснити тим, що як хлопець, так і дівчини мають більше можливостей проживати своє життя найбільш повно, виконуючи роль особи своєї статі. Тобто, щоб особистість отримувала задоволення від свого життя, вона повинна ефективно реалізовувати себе у своїй гендерній ролі, що вимагає розвитку маскулінності у хлопців та фемінності у дівчат.

Шкала цінностей, яка позначає, наскільки особистість поділяє цінності зрілої особистості, до яких А. Маслоу відносить істину, добро, самодостатність, має відносні відмінності кореляції між дівчинами та хлопцями.

Хлопець: існує дуже слабка кореляція з маскулінністю (-0,06).

Дівчини: існує низький рівень кореляції з фемінністю (0,19) (рис. 2.1).

Можна припускати, що це зумовлено різницею традиційних гендерних ролей у суспільстві. Таким чином, доброта, лагідність, віра й подібні якості вважаються дівчачими і плекаються в особах дівочої статі з самого дитинства.

Шкала погляду на природу людини, яка є індикатором віри в людей, могутність людських можливостей та прагнення до гармонійних стосунків з оточуючими, має незначні відмінності кореляції між хлопцями та дівчинами.

Хлопець: існує низький рівень кореляції прагнення до самоактуалізації з маскулінністю (-0,2).

Дівчини: існує низький рівень кореляції прагнення до самоактуалізації з маскулінністю (-0,12) (рис. 2.1.)

Тобто віра в людські можливості та прагнення до гармонійних стосунків з оточуючими пов'язана з маскулініми якостями особистості.

Шкала потреби в пізнанні, яка описує здатність до буттєвого пізнання, бажання нового, інтерес до об'єктів, не пов'язаних із задоволенням будь-яких потреб, має відмінності у кореляції між особами різних статей.

Хлопець: існує дуже слабка кореляція з маскулінністю (-0,03)

Дівчини: існує низький рівень кореляції з маскулінністю (-0,23) (рис. 2.1.)

Це може бути пояснено тим, що традиційно хлопець у суспільстві вважалися більш інтелектуально розвиненими за дівчат. Таким чином, хлопець втратили необхідність розвивати в собі маскуліні якості задля пізнання, так як у них немає необхідності виправдовувати рівень свого інтелектуального розвитку якостями особистості. Дівчини ж почали розвивати у собі маскуліні риси задля того, щоб суспільство сприймало їх серйозніше.

Шкала креативності має відмінності у кореляції між хлопцями та дівчинами.

Хлопець: існує низький рівень кореляції з маскулінністю (-0,22).

Дівчини: існує дуже низький рівень кореляції з маскулінністю (-0,08)

(рис. 2.1.)

Задля творчого ставлення до життя та вирішення проблемних ситуацій особи обох статей повинні розвивати маскулінність, хоча у хлопців це виражено яскравіше.

Шкала автономності, яка позначає незалежність, свободу особистості від оцінок та думок оточуючих, має відмінності у кореляції між особами різної статі.

Хлопець: існує середній рівень кореляції з маскулінністю (-0,5).

Дівчини: існує низький рівень кореляції з маскулінністю (-0,27) (рис. 2.1.)

Це можна пояснити тим, що хлопець більш автономні у фінансовій та психологічній сфері. Таким чином, для розвитку автономності, особи дівочої статі розвивають у себе маскулінні риси особистості.

Шкала спонтанності, яка показує наскільки особистість розкриває себе справжню оточуючому світу, має значні відмінності кореляції у хлопців та дівчат.

Хлопець: існує слабка кореляція з маскулінністю (-0,32).

Дівчини: існує дуже низький рівень кореляції з фемінністю (0,04) (рис. 2.1.)

Це можна пояснити тим, що для розкриття себе справжнього у соціумі хлопцям необхідно відповідати гендерним очікуванням, тобто бути маскулініми. Дівчини ж більш вільні у своїй поведінці, тому кореляція між даною шкалою та гендерними характеристиками незначна.

Шкала саморозуміння, яка позначає сензитивність людини до своїх емоцій, бажань та потреб, має різницю кореляції між різними статями.

Хлопець: існує низький рівень кореляції з маскулінністю (-0,17) (рис. 2.1).

Дівчини: існує дуже слабка кореляція з маскулінністю (-0,04) (рис. 2.1)

Тобто маскулінність пов'язана з саморозумінням хлопців значно більше, ніж із саморозумінням дівчат.

Шкала аутосимпатії, яка позначає впевненість у собі та добре усвідомлювальну позитивну Я-концепцію, яка служить джерелом стійкої адекватної самооцінки, має значні відмінності кореляції і хлопців та дівчат.

Хлопець: існує середній рівень кореляції з маскулінністю (-0,65) (рис. 2.1).

Дівчини: існує низький рівень кореляції з маскулінністю (-0,17) (рис. 2.1.)

Тобто хлопець з розвиненими маскулінними якостями мають вищу самооцінку та краще самосприйняття. Проте й дівчини з розвиненими маскулінними якостями також мають вищу самооцінку. Це може бути обумовлено тим, що суспільство приділяє значно менше уваги зовнішності та поведінці хлопців, і виставляє ряд жорстких вимог до дівчат.

Шкала контактності, яка вимірює товариську особистість, її здатність до встановлення міцних і доброзичливих стосунків з оточуючими, має незначні відмінності кореляції у дівчат та хлопців.

Хлопець: існує дуже слабка кореляція з маскулінністю (-0,09) (рис. 2.1.)

Дівчини: існує слабка кореляція з маскулінністю (-0,14) (рис. 2.1.)

Як ми бачимо, маскулінність є важливішою для контактності дівчат, порівняно з хлопцями. Це можна пояснити тим, що фемінність пов'язана з пасивною роллю в спілкуванні, тоді як маскулінність передбачає більшу активність.

Шкала гнучкості у спілкуванні, яка співвідноситься з наявністю або відсутністю соціальних стереотипів, здатністю до адекватного самовираження у спілкування, має значні відмінності кореляції у осіб різної статі.

Хлопець: існує дуже слабка кореляція з маскулінністю (-0,03) (рис. 2.1.)

Дівчини: існує слабка кореляція з фемінністю (0,13) (рис. 2.1.)

Це можна пояснити тим, що гнучкість у спілкуванні є різною у хлопців та дівчат. Дівчини є більш толерантними та вільні від соціальних стереотипів переважно через більшу здатність до емпатії.

Отже, ми можемо помітити, що існує середній рівень оберненої

кореляції між гендерними характеристиками особистості та шкалою «Автономності» (-0,46) (Таблиця 1.5), тобто вона корелює із маскулінністю, а також між гендерними характеристиками особистості та шкалою «Ауто симпатії» (-0,37), тобто вона також корелює із маскулінністю. Всі інші шкали мають або низький, або незначний рівень оберненої кореляції із гендерними характеристиками, окрім шкал «Цінностей» (0,12) (Таблиця 1.5), «Погляду на природу людини» (0,01) та «Гнучкості у спілкуванні» (0,01) (Таблиця 1.5), які мають слабку та незначну пряму кореляцію відповідно, тобто корелюють із фемінністю.

Окрім того, більшість шкал, а тому і більшість сторін самоактуалізації особистості, корелюють із маскулінністю. Проте, слід відмітити статеві відмінності кореляції по шкалам «Орієнтація у часі», «Цінності», «Спонтанність» та «Гнучкість у спілкуванні». Ці чотири шкали у дівочої частини вибірки пов'язані з фемінністю. Також цікавим є те, що жодна зі шкал хлоп'ячої частини вибірки не корелює з фемінністю.

Нами було проведено асоціативний експеримент із метою дослідження образів самоактуалізованої дівчини та самоактуалізованого хлопця у свідомості дівчат та хлопців, що дасть змогу точніше та ширше описати гендерний аспект самоактуалізації особистості.

Досліджуваним пропонувалося записати по п'ять асоціацій до двох словосполучень-стимулів: «Дівчина, яка реалізувала себе у житті» та «Хлопець, який реалізував себе у житті».

У результаті ми отримали 400 слів-асоціацій.

При змістовному аналізі результатів асоціативного експерименту всі асоціації досліджуваних були розділені на три групи.

До першої групи, яку можна умовно назвати «Внутрішній локус» увійшли асоціації, які розкривають зміст таких феноменів: інтелектуальна сфера особистості, її автономність, активність, самосприйняття та ін. Тобто, сюди входять такі якості як «розумна\розумний», «незалежна», «рішучий» і т.д. Друга група, що може бути умовно названа «Зовнішній локус» включає

асоціації, які ми стосуються наступних категорій: зовнішній вигляд, достаток, кар'єра та освіта. Тобто, сюди входять такі якості як «гарна», «мужній», «атлетичний» і т.д.

До третьої групи, що отримала назву «Соціальна взаємодія», нами було включено асоціації, які описують такі феномени: родинна сфера, лідерські якості, контактність, та інші характеристики, що презентують особистість у її взаємодії з оточенням. Тобто такі якості як «має родину», «лідер», «має компанію» тощо.

Надалі словосполучення-стимул «Дівчина, яка реалізувала себе у житті» ми визначили як перший стимул, а «Хлопець, який реалізував себе у житті» - як другий стимул.

Асоціації групи «Внутрішній локус» вказують на наступні гендерні особливості уявлень про самоатуалізацію хлопців та дівчат:

Інтелектуальна сфера. Досліджувані дівочої статі надали відносно рівну кількість асоціацій як до словосполучення-стимулу «Дівчина, яка реалізувала себе у житті», так і до словосполучення-стимулу «Хлопець, який реалізував себе у житті». Сума асоціацій по першому стимулу складає 12, по другому - 9. Досліджувані дівочої статі наділили самореалізовану дівчину такими асоціаціями як «розумна» (6), «освічена» (2), «раціональна», «розсудлива», «всебічно розвинена» та «талановита». Самоактуалізований хлопець, у розумінні дівчат, є розумним (7), уважним та раціоналістом. Слід відмітити, що перший стимул отримав дещо ширший спектр асоціацій, ніж другий.

Досліджувані хлоп'ячої статі надали більшу кількість асоціацій даної категорії по відношенню до другого стимулу. Сума асоціацій до словосполучення-стимулу «Дівчина, яка реалізувала себе у житті» складає 7, а до словосполучення-стимулу «Хлопець, який реалізував себе у житті» - 12. Окрім того, перелік асоціацій до другого стимулу більш широкий. До нього увійшли такі асоціації як «розумний» (4), «аналітичний», «досвічений», «книголюб», «творчий» та інші. Перелік асоціацій до першого стимулу значно

вужчий, його складають наступні асоціації: «розумна» (4), «творча», «здібна» та «спонтанна». Це можна пов'язати з тим, що традиційно суспільство наділяло розумовими якостями саме хлопців. Можна сказати, що це є залишком міркування про те, що хлопець є апіорно розумнішими за дівчат. Таким чином, хлопець підлягають інтелектуальному напруженню при виконанні інтелектуальних видів діяльності [36].

Порівнюючи результати між досліджуваними різних статей, можна помітити, що досліджуваним характерно наділяти образ самоактуалізованої особистості своєї статі більшими інтелектуальними можливостями ніж протилежної. Таким чином, хлопець частково зберегли міркування про те, що особи їхньої статі розумніші за осіб протилежної, а дівчини, на противагу, компенсують таке уявлення, надаючи більші інтелектуальні можливості особам своєї статі.

Автономність. Досліджувані дівочої статі утворили 8 асоціацій даної категорії на словосполучення-стимул «Дівчина, яка реалізувала себе у житті», та жодної на словосполучення-стимул «Хлопець, який реалізував себе у житті». Це може бути пояснено тим, що хоча в сучасному українському суспільстві й проголошені паритетні стосунки як цінність, на практиці ж досить часто дівчина є матеріально залежною від свого хлопця. Тобто, дівчини, демонструючи відносну залежність від хлопців у сім'ї, не надають само реалізованому хлопцеві автономності, вважаючи її стандартною якістю, яку навіть не слід окремо виділяти. Дану категорію асоціацій склали наступні: «самодостатня» (5), та «незалежна» (3).

Досліджувані хлоп'ячої статі утворили 3 асоціації даної категорії до першого стимулу, та 5 до другого. Хлопець охарактеризували самоактуалізовану дівчину як «незалежну» (2), та «самостійну». Само актуалізований хлопець у досліджуваних хлоп'ячої статі асоціюється із такими поняттями як «незалежний» (3) та «самодостатній» (2). Таким чином ми бачимо, що хлопець наділяють самоактуалізовану особистість незалежно від статі такою характеристикою як «автономність».

Порівнюючи результати між досліджуваними різних статей, важливо звернути увагу на те, що дівоча частина вибірки наділила самоактуалізовану дівчину автономністю, що можна розглядати як свідчення нестачі цієї характеристики у пересічній дівчини.

Активність. Досліджувані дівочої статі утворили дещо більшу кількість асоціацій даної категорії до словосполучення-стимулу «Хлопець, який реалізував себе у житті». Сума асоціацій до першого стимулу складає 12, до другого - 17. Таким чином, досліджувані дівочої статі характеризують самоактуалізовану дівчину як, «наполегливу» (4), «рішучу» (3), «цілеспрямовану» і т.д. Самоактуалізований хлопець, на думку дівчат, є «цілеспрямованим» (4), «амбіційним» (3), «владним» (3), «працелюбним» (2), «рішучим» (2) і т.д.

Можна помітити, що у свідомості дівчат самоактуалізований хлопець наділений більш активною роллю, в порівнянні із самоактуалізованою дівчиною. Це можна пояснити тим, що хоча у сучасному українському суспільстві й існує рівноправ'я, дівчини все ж зберігають привілею бути пасивною у відносинах, надаючи хлопцеві певну частину відповідальності за добробут та статки.

Досліджувані хлоп'ячої статі утворили відносно рівну кількість асоціацій до обох словосполучень-стимулів. Так словосполучення-стимул «Дівчина, яка реалізувала себе у житті» отримало 18 асоціацій даної категорії, а словосполучення-стимул «Хлопець, який реалізував себе у житті» - 17. Хлопець асоціюють із самоактуалізованою дівчиною такі поняття як «цілеспрямована» (7), «працелюбна» (3), «активна», «вольова» тощо.

Самоактуалізований хлопець, на думку досліджуваних хлоп'ячої статі, є «наполегливим» (3), «цілеспрямованим» (3), «вольовим» (2), «схильним до ризику» (2) тощо. Таким чином ми бачимо, що хлопець наділяють самоактуалізованих особистостей обох статей такою характеристикою як активність.

Порівнюючи результати, яскраво видно, що дівчини наділяють

самоактуалізованого хлопця більшою активністю в порівнянні із самоактуалізованою дівчиною, хлопець ж, навпаки, демонструють готовність рівного розділення активності у житті між обома статями.

Самосприйняття. До даної категорії ввійшли асоціації, які описують ставлення особистості до себе, її вдачу та внутрішній стан.

Досліджувані дівчої статі утворили наступні асоціації до першого словосполучення-стимулу: «сильний характер» (6), «успішна» (6), «щаслива» (5), «впевнена в собі» (4), «кохана та задоволена». Асоціації до другого словосполучення-стимулу наступні: «сильний духом» (8), «успішний» (5), «впевнений в собі» (3), «коханий та задоволений», «задоволений собою». Таким чином, дівчини розглядають самоактуалізовану особистість як впевнену в собі, успішну та сильну характером незалежно від статі. Проте, слід зауважити, що асоціація «щаслива», яка є описом емоційного стану особистості, викликана лише першим стимулом. Із цього можна робити висновок, що дівчини сприймають хлопців як менш щасливих.

Досліджувані хлоп'ячої статі утворили наступні асоціації до першого словосполучення-стимулу: «впевнена в собі» (4), «успішна» (4), «задоволена собою» (2), «стійка духом» (2), «благополучна», «життєрадісна», «щаслива». Друге словосполучення-стимул викликало наступні асоціації: «успішний» (4), «впевнений у собі» (3), «задоволений собою» (2), «самоіронічний, гарне почуття гумору», «щасливий». Таким чином ми бачимо, що хлопець вбачають незначну відмінність між самоактуалізованою дівчиною та самоактуалізованим хлопцем, сприймаючи самоактуалізацію як процес, який дарує особистості впевненість у собі, успішність, задоволеність собою тощо.

Порівнюючи результати між досліджуваними різних статей, можна дійти висновку, що як дівчини, так і хлопець вбачають наслідками самоактуалізації позитивне ставлення до себе, успішність, впевненість у собі тощо. Проте, дівчини продемонстрували більшу увагу до емоційного переживання «щастя».

Серед *інших характеристик* досліджувані дівчої статі утворили

наступні асоціації до першого словосполучення-стимулу: «ніжна» (2), «оптимістична» (2), «пунктуальна» (2), «відважна», «терпляча» тощо. Окрім того, було утворено такі дві асоціації як «безсовісна» та «жорстока». Це можна пояснити особистісним досвідом досліджуваних. До другого стимулу досліджувані утворили такі асоціації як «відповідальний», «вірний», «добрий», «мобільний», «моральний», «ніжний» тощо. Тобто, у дівочій свідомості процес самоактуалізації асоціюється із надбанням позитивних рис особистості обома статями.

Досліджувані хлоп'ячої статі утворили наступні асоціації до словосполучення-стимулу «Дівчина, яка реалізувала себе у житті»: «спокійна» (2), «ввічлива», «відкрита», «вірна», «гнучка», «добра» тощо. Словосполучення-стимул «Хлопець, який реалізував себе у житті» викликало наступні асоціації: «відданий», «довірливий», «критичний», «сміливий», «хитрий» тощо. Окрім того, було отримано такі асоціації як «Грубий» та «Підлий», що можна пов'язати із індивідуальним досвідом досліджуваних.

Асоціації групи «Зовнішній локус» вказують на наступні особливості самоактуалізації:

Зовнішній вигляд. Досліджувані дівочої статі утворили більше асоціації даної категорії до другого стимулу. Сума асоціацій до першого стимулу склала 4 (асоціація «гарна»), до другого - 8 (асоціації: «мужній» (3), «охайний» (2), «атлетичний», «брюнет», «привабливий»).

Таким чином, дівчини асоціюють зовнішню привабливість переважно із самоактуалізацією саме хлопців.

Досліджувані хлоп'ячої статі утворили дещо більше асоціацій даної категорії до другого словосполучення-стимулу. Так сума асоціацій до першого стимулу складає 13, до другого - 16. Асоціації, що були викликані словосполученням-стимулом «Дівчина, яка реалізувала себе у житті»: «приваблива» (7), «сильна» (2), «гарно, вишукано одягається», «доглянута, зі смаком», «посміхається». Також слід відмітити асоціацію «хлопецьоподібна». Словосполучення-стимул «Хлопець, який реалізував себе у житті» викликав

наступні асоціації даної категорії: «сильний» (7), «мужній» (3), «спортивний» (3), «сексуальний» (2), «гарне тіло». Можна помітити, що хлопець наділили самоактуалізовану дівчину ознаками загальної привабливості, гарного смаку та фізичної сили, тоді ж як зовнішність самоактуалізованого хлопця асоціюється з конкретними фізичними параметрами, такими як сила, мужність, спортивність тощо.

Порівнюючи результати між досліджуваними різних статей, можна зробити висновок про те, що як дівчини, так і хлопець асоціюють зовнішність самоактуалізованої дівчини із загальною привабливістю («гарна», «приваблива») та вказують здебільшого конкретні зовнішні параметри самоактуалізованого хлопця («сильний», «брюнет», «атлетичний», «спортивний»).

Достаток. Досліджувані дівочої статі утворили однакову кількість асоціацій даної категорії. Сума асоціацій на обидва стимули складає по 5 для кожної статі. Словосполученням-стимулом «Дівчина, яка реалізувала себе у житті» викликало у досліджуваних наступні асоціації: «високооплачувана робота» (2), «високий достаток», «має власне житло», «фінансово незалежна». Асоціації до словосполучення-стимулу «Хлопець, який реалізував себе у житті» наступні: «високий достаток» (2), «добре оплачувана робота», «має власне житло», «фінансово стабільний».

Можна помітити, що смислова наповненість до першого та другого стимулів дещо різняться: досліджувані дівочої статі оцінюють матеріальний стан самоактуалізованої дівчини як «незалежний», що віддзеркалює дані, отримані у категорії «Автономність». Самоактуалізованих хлопців вони оцінюють як «фінансово стабільних», надаючи хлопцям апріорно більший рівень автономності, в тому числі й фінансової. Це можна пов'язати з вищезазначеними результатами аналізу асоціацій «Внутрішнього локусу». Дівчини делегують хлопцям активність за здобуття коштів, що призводить до зростання автономності останніх; а для компенсації своєї залежності, дівчини вбачають самореалізовану дівчину автономною.

Досліджувані хлоп'ячої статі утворили значно більше асоціацій до

другого стимулу. Так сума асоціацій даної групи до першого стимулу складає 2, а до другого - 7. Асоціації до першого словосполучення- стимулу складають: «забезпечена» (2), асоціації до другого словосполучення- стимулу наступні: «заможний» (6), «заробляє гроші». Можна помітити, що хлопці покладають більшу фінансову відповідальність на хлопців, вбачаючи самоактуалізацію дівчини ефективнішою в інших сферах.

Порівнюючи результати, яскраво видно таку особливість: досліджувані дівочої статі детальніше операціоналізують поняття достатку, вказуючи такі асоціації як «високооплачувана робота», «має власне житло» та вбачають збагачення результатом процесу самоактуалізації для обох статей, тоді як хлопці виразили поняття достатку більш загальними поняттями «забезпечена» та «заможний» і вбачають збагачення результатом процесу самоактуалізації здебільшого для хлопців.

Кар'єра. Досліджувані дівочої статі утворили однакову кількість асоціації даної групи до обох словосполучень-стимулів. Так асоціації до першого стимулу складають такі поняття як: «задоволена кар'єрою», «має кар'єру», «творча професія», «успішна кар'єра». Другий стимул викликав у досліджуваних дівочої статі наступні асоціації даної категорії: «успішна кар'єра» (2), «має кар'єру», «стабільна робота». З цього можна зробити висновок про те, що дівчини вбачають наявність успішного кар'єрного зростання наслідком самоактуалізації для осіб обох статей, проте хлопці, як і в попередній категорії, отримали асоціацію «стабільність».

Досліджувані хлоп'ячої статі утворили однакову кількість асоціацій на обидва словосполучення-стимули (по 2 асоціації). Словосполучення-стимул «Дівчина, яка реалізувала себе у житті» викликало у хлопців наступні асоціації даної категорії: «добра робота» та «має роботу». Словосполучення-стимул «Хлопець, який реалізував себе у житті» викликало у хлопців такі асоціації як «високий професійний рівень» та «зациклений на роботі». Таким чином, хлопці вбачають лише наявність роботи достатнім досягненням самоактуалізованої дівчини, тоді як самоактуалізований хлопець повинен

мати «високий професійний рівень».

Порівнюючи результати досліджуваних різних статей, можна помітити, що як дівчини, так і хлопець вбачають наявність кар'єри результатом процесу самоактуалізації для осіб незалежно від статі. Проте, кількість асоціацій досліджуваних хлоп'ячої статі категорії «Достаток» перевищує кількість асоціацій категорії «Кар'єра». Таким чином, ми бачимо протиріччя: достаток розглядається продуктом самоактуалізації (переважно хлопців), проте шляхи здобуття достатку описані недостатньо.

Освіта. Дана категорія асоціацій надана лише особами дівочої статі у кількості двох (по одній до кожного стимулу). Це асоціація «має вищу освіту». Таким чином, лише досліджувані дівочої статі демонструють думку про те, що успішна кар'єра будується шляхом здобуття освіти. Це може бути свідченням того, що дівчини краще усвідомлюють необхідність вкладання зусиль при здобуття достатку. Проте асоціацій даної категорії є значно менше ніж асоціацій категорії «Кар'єра» та «Достаток».

Інші характеристики. Окрім вищезазначених, до групи зовнішнього локусу ввійшла наступна асоціація особи хлоп'ячої статі на перший стимул: «чистий дім». Ця асоціація є віддзеркаленням бачення дівчини як господині, і процес самоактуалізації, на думку хлопця, полягає в тому, щоб виконувати цю роль ще краще.

Асоціації групи «Соціальна взаємодія» вказують на наступні особливості самоактуалізації:

Родинна сфера. Досліджувані дівочої статі утворили відносно рівну кількість асоціацій даної категорії до обох словосполучень-стимулів. Сума асоціацій до першого стимулу складає 9, це наступні асоціації: «має сім'ю»(4), «має дітей» (2), «гармонійна родина», «є хлопець, діти», «щире весілля». Сума асоціацій до другого стимулу складає 8, і це такі асоціації як: «має родину» (3), «має дітей» (2), «обереігає дитину» (2). Також до даної категорії включена асоціація «холостий». Таким чином, досліджувані дівочої статі демонструють відносно однакову увагу до даної категорії, вбачаючи наявність родини

результатом самоактуалізації обох статей. Проте, асоціація «холостий» демонструє неоднозначний погляд на наявність родини як умову самоактуалізації хлопців.

Досліджувані хлоп'ячої статі утворили значно більше асоціацій даної категорії на перший стимул. Сума асоціацій до словосполученням-стимулу «Дівчина, яка реалізувала себе у житті» складає 15, і це такі асоціації: «мати» (3), «кохана дружина» (2), «люблячий хлопець» (2), «виховані діти», «гарна сім'я», «здорова дитина», «має сім'ю» та «любить дітей (має своїх)». Також до даної категорії асоціацій ввійшли наступні: «не має дітей» та «неодружена». Сума асоціацій до словосполучення-стимулу «Хлопець, який реалізував себе у житті» складає 9, серед яких: «кохана дружина» (2), «має сім'ю» (2), «сімейний» (2), «виховані діти», «гарна сім'я», «здійснення бажань сім'ї». Можна помітити, що результатом процесу самоактуалізації дівчат хлопець вбачають як наявність родини, так і її відсутність. Можна робити припущення, що погляд хлопців на відсутність родини як умову самоактуалізації дівчат є проекцією.

Порівнюючи результати досліджуваних різних статей, можна зробити висновок про те, що як хлопець, так і дівчини вбачають наявність родини результатом процесу самоактуалізації осіб обох статей. Хлопець у дещо значній мірі вбачають родинну сферу важливішою для самоактуалізації дівчат, ніж хлопців.

Лідерські якості. Досліджувані дівочої статі утворили рівну кількість асоціацій даної категорії на обидва словосполучення-стимули (по 3). Асоціації до першого стимулу складають: «лідер» (2), «идуця по головам». Асоціації до другого стимулу наступні: «лідер» (2), «вміє змагатися». Можна помітити, що дівчини вбачають результатом процесу самоактуалізації осіб дівочої статі таку характеристику як «идуця по головам», тобто вона нахабніша та жорсткіша за хлопця, який «вміє змагатися».

Досліджувані хлоп'ячої статі утворили 2 асоціації до першого стимулу та 3 - до другого. Асоціації до словосполучення-стимулу «Дівчина, яка

реалізувала себе у житті» наступні: «здатна до лідерства» (2), асоціації до словосполучення-стимулу «Хлопець, який реалізував себе у житті» такі: «домінуючий», «здатний до лідерства», «лідер». Таким чином, хлопець вбачають у самоактуалізованих хлопцях більше фактичного лідерства («домінантний», «лідер»), тоді як самоактуалізована дівчина лише «здатна до лідерства».

Порівнюючи результати досліджуваних різних статей, можна дійти висновку про те, що дівчини асоціюють самоактуалізовану особистість як хлоп'ячої, так і дівочої статі із фактичним лідером, тоді як хлопець бачить лідерство як результат самоактуалізації лише осіб своєї статі, а результат самоактуалізації осіб протилежної статі - лише здатність бути лідером.

Контактність. Досліджувані дівочої статі утворили відносно більшу кількість асоціацій даної категорії до другого стимулу. Сума асоціацій до словосполучення-стимулу «Дівчина, яка реалізувала себе у житті» складає 3, серед яких: «любима та має справжніх подруг», «має друзів, компанію» та «відкрита». Сума асоціацій до словосполучення-стимулу «Хлопець, який реалізував себе у житті» складає 7, серед яких: «товариський» (2), «допомагає іншим», «комунікабельний», «має друзів, компанію», «має потрібні зв'язки», «цікавий у спілкуванні». Таким чином, дівчини вбачають контактність результатом самоактуалізації переважно хлопців.

Досліджувані хлоп'ячої статі утворили однакову кількість асоціацій (по 7) на обидва словосполучення-стимули. Асоціації на перший стимул наступні: «порядна» (2), «дружня», «запитує», «турботлива». Також, були утворені такі асоціації як «закрита» та «образлива, погане почуття гумору». Асоціації на другий стимул наступні: «гнучкий», «вміє дружити», «компанійний», «має команду», «поважає оточуючих», «приймаючий», «порядний». Таким чином, хлопець вбачають соціальні якості результатом самоактуалізації осіб обох статей, проте в самоактуалізованих дівчинах вони вбачають також такі якості як закритість та образливість.

Порівнюючи результати досліджуваних різних статей, можна

помітити, що дівчини, на відміну від хлопців, вбачають контактність результатом самоактуалізації саме осіб хлоп'ячої статі, хлопець ж наділяють самоактуалізованих осіб обох статей такою якістю як контактність, проте вбачають і деяку закритість в самоактуалізованих дівчинах.

Окрім цього, були утворені асоціації, які ми віднесли до *інших характеристик*. Дівчини утворили наступні асоціації даної категорії до першого стимулу: «цікава» (2), до другого - «захисник», «знає потреби інших», «стриманий у критиці інших».

Хлопець утворили наступні асоціації даної категорії до першого стимулу: «емансипована», та до другого - «надійний», «правдивий», «нудний», а також «здатний на підлість» та «не вірний».

Отже, за результатами проведеного дослідження ми можемо зробити наступний опис самоактуалізованої дівчини:

1. На думку дівчат: інтелектуально розвинена, автономна, успішна, впевнена у собі, щаслива, приваблива, має високий достаток, успішна кар'єра, має родину, лідер.

2. На думку хлопців: активна, успішна, впевнена у собі, приваблива, успішна кар'єра, має родину, здатна бути лідером.

Також, ми маємо змогу представити наступний опис самоактуалізованого хлопця:

На думку дівчат: активний, успішний, впевнений у собі, привабливий, високий достаток, успішна кар'єра, має родину, лідер, високий рівень контактності.

На думку хлопців: інтелектуально розвинений, активний, успішний, впевнений у собі, привабливий, заможний, успішна кар'єра, має родину, лідер, високий рівень контактності.

Висновки до розділу 2

В результаті проведеного дослідження гендерних відмінностей у показниках ціннісно-моральної сфери молоді можна зробити такі висновки:

Для дівчат із вираженою фемінністю:

1. Найбільш актуальна цінність «безпека» та «любов». Для них важлива захищеність своя та своїх близьких;
2. Найбільш характерні альтруїстичні емоції, що виражається в потреби у сприянні, допомозі, заступництві іншим людям;
3. Характерна абсолютність моральності. Також спостерігається визнання те, що відплата за вчинок носить прямий характер відповідності, тобто. за своєю модальністю воно буде таким самим;
4. Характерна найбільша важливість обов'язковості дотримання моральних норм.

Для юнаків із вираженою маскулінністю характерні:

1. Найбільш актуальною цінністю є досягнення. Для молодих людей віком 18-22 років важливе прагнення досягти чогось у житті;
2. Наповненість на високий матеріальний добробут, що безпосередньо пов'язані з досягненнями у житті;
3. Рефлексія на морально-етичні ситуації та інтуїція у морально-етичній сфері;
4. Відносність моральності та взаємність моральної поведінки.

За вибіркою, незалежно від гендера, переважає високий рівень сформованості морально-етичної відповідальності.

По спрямованості особистості, як дівчат, так юнаків, найбільш характерна «Гуманістична орієнтація».

Це говорить про те, що юнаки сформували гуманістичні орієнтації. Співвіднесення результатів, отриманих у ході діагностики ціннісно-моральної сфери в молодіжному середовищі, дозволило нам зробити наступні висновки:

1. Існують значні відмінності за такими цінностями, як «Досягнення» та «Безпека», що говорить про наявність гендерних відмінностей у прагненні до здобутків у житті та ставленні до безпеки.

2. Достовірні відмінності спостерігаються щодо шенності «високе матеріальне добробут», що свідчить про найбільшу значимість цієї цінності групи юнаків.

3. Відсутність значних відмінностей у моральній сфері свідчить про незначності гендерних відмінностей у досліджуваній вибірці морально-етичної відповідальності.

4. Спостерігаються гендерні відмінності щодо відплати за вчинок і абсолютності та чи відносності моральності.

Таким чином, гіпотеза дослідження існуванні гендерних відмінностей у показниках ціннісно-моральної сфери молоді, знайшла своє часткове підтвердження. Якщо розглядати найбільш значущості окремо по групах, то підтвердилося припущення про те, що для дівчат значуща безпека, а для юнаків досягнення в житті і висока матеріальна забезпеченість. Щодо морального компонента висунута гіпотеза не знайшла свого підтвердження.

РОЗДІЛ 3

РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО СПРИЙНЯТТЯ СОЦІАЛЬНОГО СТАТУСУ

3.1 Рекомендації щодо сприйняття соціального статусу для юнаків та дівчат

На моя переконання становленню адекватної гендерної ідентичності сприятимуть такі напрямки роботи з молоддю:

- Доповнення зон самореалізації підлітків (наприклад, заохочення дівчат до заняття спортом, а хлопців до самообслуговування);
- організація досвіду рівноправного співробітництва хлопців та дівчат у спільній діяльності;
- зняття традиційних культурних заборон на емоційне самовираження хлопців, заохочення до вираження почуттів;
- створення у дівчат досвіду самозаохочення та підвищення самооцінки;
- Створення умов для тренування міжстатевої чутливості (через тренінгові вправи та ігри, театралізацію, обмін ролями);
- Залучення до виховання дітей батьків тієї та іншої статі. Одним із важливих напрямів у рамках гендерної соціалізації підростаючого покоління є розвиток партнерських відносин між статями, виховання їх у дусі гендерної толерантності. Слід пояснити, що під гендерною толерантністю нами розуміється психолого-педагогічна готовність до розуміння, прийняття та визнання різних типів гендерної ідентичності, різноманіття проявів гендерної поведінки, ідей гендерної рівноправності в соціумі на основі активної моральної позиції особистості

Згідно з традиційними полоролевими нормами такі якості як ніжність, граціозність, м'якість, поступливість, ранимість, терпимість, нерішучість відносяться до жіночих рис характеру. Чоловікові, навпаки, властиві різкість, рішучість, азартність, захопленість, заклопотаність ідеями, відчайдушність, молодецтво і так далі. Треба сказати, що у важкі моменти жінка цілком могла

виявити дуже велику сміливість і винахідливість. Але це саме у скрутні моменти. А в основному чільну роль традиційно грав чоловік. Хоча при цьому жінка теж завжди була активним будівельником суспільства, але зі своїми завданнями та своїми особливостями. І здавалося, що ці особливості притаманні полам спочатку, а значить, вони можуть бути збережені, незважаючи на жодні педагогічні нововведення та соціальні експерименти. Тому свого часу громадськість так легко погодилася на спільне навчання хлопців та дівчат. Було наведено безліч аргументів, чому роздільне навчання гальмує розвиток суспільства. Говорилося, наприклад, що при роздільному навчанні не вдається використати задатки жіночого розуму, що рівень освіти, яку здобувають жінки, досить низький, і в результаті вони бувають незатребуваними в суспільстві, де панують чоловіки. Прихильникам спільного навчання хлопців і дівчат здавалося, що ця новація безпечна і від неї суспільство отримає лише вигоди. Але з'ясувалося, що це негаразд.

З'ясувалося, що з адекватної інтеріоризації дитиною своєї статевої належності йому потрібно пройти статево соціалізацію, тобто. засвоїти певний тип статево-рольової поведінки. Традиційна форма статевої соціалізації виходила з типу відповідності статево-рольових зразків статевої приналежності дитини: для хлопців це маскулінна модель, а для дівчат — фемінна. До кінця XIX - початку XX ст. намітився, а радянські часи розвинувся маскулінний тип статевої соціалізації, настільки характерний суворих часів, коли чоловіча модель поведінки виявлялася кращою як хлопців, так дівчат. Це призвело до того, що багато традиційно чоловічі сфери діяльності стали приходити жінки. Особливо ця тенденція виявилася у сфері освіти, в якій до кінця XX століття відбулася майже повна кадрова фемінізація. Це було зумовлено і низкою інших об'єктивних причин.

У силу біологічних і психофізіологічних властивостей жінка є більш конформною та вселяною, ніж чоловік. Її сприйняття більш деталізоване, звідси більша чутливість до зовнішньої впорядкованості, а мислення більш конкретно і прагматично, що орієнтує не так на виявлення закономірностей,

як на отримання необхідного результату.

Природно, що до умов даного типу школи легше адаптувалися педагоги-жінки, які досить легко взяли він роль провідника «прогресивних» ідей і знань, тобто роль репродуктора та наглядача, бо ефективність навчання та виховання значною мірою визначалася контролем правильності виконання даної дії-зразка та відповідними каральними санкціями. Більш схильні до самоаналізу і рефлексії педагоги швидко зникли зі школи через свої сумніви в прогресивності тих чи інших вищих ідей і теорій, за умов дуже потужного соціального контролю у школі.

Природно, що поступове зникнення чоловіків із учительського корпусу несло за собою подальші зміни школи. Насамперед це пріоритет зовнішнього над внутрішнім: переважання ритуалу взаємовідносин над змістом, переважання зовнішньої дисципліни (підпорядкування та виконання) над самоорганізацією поведінки. Фемінізація школи неминуче вела до фемінізації вимог до учням. Ініціатива та автономія не заохочувалися, натомість заохочувалися жіночі форми соціального контролю.

Брак у школах чоловіків, на думку багатьох фахівців, вкрай негативно позначається на учнів-хлопців. До моменту вступу до 1 класу вони вже досягають «гендерної константності» – розуміння сталості, незмінності своєї статі. Хлопчики класифікують педагогів, їх поведінку та характерні особливості з погляду їхньої приналежності до «своєї» - чоловічої чи «чужої» – жіночої категорії. І коли вчитель-жінка перестає привертати увагу та інтерес дитини, оскільки на практиці діти частіше цікавляться моделюванням дій, характерних для їхньої власної статі, то не просто зникає інтерес до навчання та спілкування, а найчастіше починається бунт. Хлопчики підсвідомо відчують, що становище, за якого командиром є жінка, ненормально, і протестують, що веде до відчуженості, ранніх комплексів, шкільних неврозів і втрати прагнення знань. А вчителю-чоловіку часто навіть голоси підвищувати не треба – хлопчаки і так його слухаються. Якщо ж він також цікаво веде уроки - хлопчики взагалі дивляться йому в рот і ходять за ним

табуном. Отже, роздільне навчання (за умови, що в хлопчикові класи прийдуть викладати чоловіки) може сприяти суттєвому поліпшенню шкільної дисципліни. Тому питання кадрової мускулізації школи стоїть зараз досить гостро. Необхідно шукати способи залучення чоловіків до викладацької діяльності.

Рекомендації батькам щодо виховання доньок

Для того щоб дівчинка досягла здорової гендерної ідентичності, необхідні теплі та близькі стосунки з матір'ю і такі самі стосунки з батьком, а батькам необхідно підкреслювати ніжні та дбайливі стосунки у парі, щоб у дівчинки склалися враження про щасливе сімейне життя.

Батькові слід знаходити час на спілкування з дочкою: показувати, що дочка відрізняється від нього, вона іншої статі; але робити це він повинен з повагою та доброзичливістю, щоб вона зрозуміла, що варта любові чоловіка.

- Поважаючи особистість дочки, демонструючи задоволеність її вчинками, батьки формують її позитивну самооцінку.

У мами з дочкою мають бути свої "жіночі секрети": мама повинна знаходити час для усамітнення з дочкою, зробити ці бесіди ритуальними та традиційними.

Справжня турбота один про одного демонструється через повагу до старшого покоління.

Мама повинна залучати дочку до "жіночих" домашніх справ, передаючи їй секрети своєї майстерності.

Рекомендації батькам щодо виховання синів

Папам у спілкуванні із синами слід стримувати емоції, які можуть придушити його чоловічий початок (розмовляти, не підвищуючи тони, спокійно).

Хлопчикам часто не вистачає позитивної мотивації: потрібно не забороняти, а дозволяти щось додаткове за добрий вчинок.

Потрібно дозволяти хлопчикам виявляти свою емоційність - дозволяти плакати, наприклад (тобто дозволяти бути природними).· Мамам хлопців

потрібно довіряти чоловічій інтуїції тат: вони відчують, як треба виховувати чоловіка.

Хлопчикам потрібно організувати режим та дисципліну: це формує його відповідальність!

Обов'язково заохочувати бажання робити у будинку чоловічу роботу!

Вчити довіряти, формуючи цим досвід його соціальної довіри.

· Використовувати гумор у спілкуванні – для зниження агресивності та страху перед відповідальністю.

Обов'язково має бути фізичний, тілесний контакт - підвищення самооцінки хлопчика.

Хлопчик – це посилка у майбутнє: його треба розглядати як сина, а й як майбутнього чоловіка, захисника, батька.

Мама – дбає, а тато – формує чоловіка.

Принцип індивідуалізації дошкільної освіти та принцип залучення дітей до соціокультурних норм, традицій сім'ї, суспільства, держави передбачає включення гендерного компонента у розвиток молоді. Гендер - соціальна стать людини, що формується в процесі виховання особистості і включає психологічні, соціальні та культурні відмінності між чоловіками (хлопчиками) і жінками (дівчинками).

Сучасні вимоги індивідуального підходу до формування особистості неможливо знайти виконані без урахування специфіки гендерної власності, а соціалізація дитини неспроможна здійснитися без формування гендерної ідентичності. Гендерне виховання дошкільнят можна вважати новою галуззю педагогіки, яка є однією зі складових модернізації змісту освіти та виховання, націлених на соціалізацію особистості.

На сьогоднішній день існує низка проблем, які негативно впливають на розвиток гендерної самосвідомості дітей.

По-перше, соціальні зміни, що відбуваються в сучасному суспільстві, призвели до руйнування традиційних стереотипів чоловічої та жіночої поведінки.

По-друге, в умовах освітнього простору ДОП дівчатка та хлопчики виховуються в одній віковій групі, живуть за єдиним для всіх режимом.

По-третє, батьки зазвичай мають недостатньо знань про необхідність застосування підходів до виховання дитини з урахуванням гендерних відмінностей. Не всі сім'ї мають статус повної сім'ї, отже дитина не має можливості бачити взаємини батьків, розподілів між ними побутових обов'язків та соціальних ролей, що також впливає на формування у дитини неправильної гендерної самосвідомості.

По-четверте, наявні дослідження дозволяють виділити протиріччя, суть якого полягає у значущості диференційованого підходу до виховання хлопців і дівчат, прагненні сприяти дітям у процесі гендерної соціалізації та відсутністю у педагогічній практиці гендерних технологій.

У основі педагогічного процесу з урахуванням гендерних особливостей дошкільнят лежать особистісно-орієнтовані технології, засновані на адекватних віком формах організації та видах дитячої діяльності.

Гендерна технологія - це особистісно - орієнтована взаємодія дорослого з дитиною з урахуванням гендерного підходу. Таким чином, гендерним технологіям відповідають усі види дитячої діяльності та, насамперед, гра.

Мною було прийнято рішення розробити стратегію створення та впровадження педагогічної технології диференційованого підходу до виховання дівчат та хлопців у дитячому садку та сім'ї, здатну забезпечити гендерний підхід в освітній діяльності. На етапі апробації в практиці роботи ДНЗ форм і методів реалізації гендерного підходу визначила мета, загальні завдання у роботі з дітьми:

Ціль: Підвищити свій професійний рівень за темою, систематизувати роботу гендерного підходу у вихованні дітей у ДНЗ.

Завдання:

- 1) Виховання дітей з урахуванням їх гендерних особливостей.
- 2) Формування у батьків гендерної компетентності.

3) Знайомство педагогів з теоретичними знаннями про психосоціальні відмінності хлопців дівчат, особливостями їх виховання та навчання

4) виховання культури відносин між хлопчиками та дівчатками, доброзичливого та поважного ставлення один до одного.

Організація гендеронаправленого предметно-розвивального середовища

Середовище є одним із основних засобів соціального розвитку особистості дитини, основою для діяльності з урахуванням гендерних особливостей.

Формування гендерної ідентичності хлопців і дівчат можливе лише спільному середовищі. Однією з найважливіших умов формування гендерної ідентичності є створення поліфункціонального предметно-розвивального середовища, що оточує хлопців та дівчат (виділення ігрових зон для хлопців та для дівчат).

Принципи організації гендеронаправленого розвиваючого середовища:

- достатність та повнота матеріалу для ігор, у процесі якої дівчатка відтворюють модель соціальної поведінки жінки – матері;

наявність атрибутики та маркерів ігрового простору для ігор, в яких для хлопців надається можливість програти чоловічу модель поведінки;

наявність обладнання для взаємодії хлопців та дівчат.

Освітнє середовище в моїй групі створено з урахуванням вікових можливостей дітей, що зароджуються гендерних нахилів. В оформленні приміщення групи використовую найпростіші маркери гендерних відмінностей: диференціюємо на шафках для одягу мітки: хлопчик – дівчинка; стільці двох кольорів; різна постільна білизна; рушник для витирання рук двох різних кольорів; на дверях туалетної кімнати є картинки, які дозволяють визначити, кому зараз можна увійти: хлопчикам, чи дівчаткам.

Зміст ігрових та розвиваючих центрів забезпечує задоволення інтересів та свободу вибору діяльності для хлопців та дівчат.

У сюжетно-рольовій грі відбувається засвоєння дітьми гендерної

поведінки. У групі створено умови для ігор хлопців "Гараж", "Дежурна частина", "Водії", "Винахідники", "Парковка". Для дівчат – «Театр», «Сім'я», «Поліклініка» з усіма необхідними атрибутами.

Засоби реалізації гендерної технології освітньої діяльності

Також використовую всі види та форми освітньої діяльності:

Комплексно – тематичне планування: тема «Хлопчики та дівчатка».

- провадження освітньої діяльності (зокрема ізодіяльність) окремо з хлопчиками, окремо з дівчатками.

Оформлення виставок дитячої художньої літератури у книжковому куточку, орієнтованої на дівчат та хлопців.- Проводимо «Секретні наради» з хлопчиками та окремо з дівчатками, де обговорюємо такі теми: («Чи подобається тобі бути дівчинкою (хлопчиком?»); «Як я допомагаю мамі (тату?»); «Перш ніж щось робити, подумай: хто ти – хлопчик чи дівчинка?»; "Як чинити по відношенню до дівчат, хлопців?"

Збагачення словника дітей через знайомство з чоловічими та жіночими професіями, захопленнями, особливостями зовнішнього вигляду чоловіків та жінок, із закономірностями родинних зв'язків.

- виготовлення дидактичних ігор, універсального методичного посібника «Чарівна квітка», «Квітка Дружби»; "Кому, що потрібно для гри?", Символічна гра "Хто живе в твоєму серці?"; "Розкажи про себе".

Оволодіння досвідом чоловічої та жіночої поведінки у господарсько – побутовій діяльності.

Ведеться підбір музичних номерів (спільно з музичним керівником) для свят, дозвілля з урахуванням гендерної диференціації. - Здійснюється диференційований підхід у процесі фізичного виховання (спільно з інструктором з фізичної культури): дівчатка та хлопчики не ізольовані одна від одної, а у процесі спеціально організованої діяльності розвиваються фізичні якості, які прийнято вважати суто жіночими чи чоловічими.Методичні прийоми для врахування гендерних особливостей дошкільнят:

- відмінності у підборі вправ тільки для хлопців або для дівчат;

- відмінності у дозуванні;

* відмінності у навчанні складним руховим рухам (метання на дальність легше дається хлопчикам і навпаки, стрибки на скакалці – дівчаткам);

- розподіл ролей у рухливих іграх (хлопчики – ведмеді, а дівчатка-бджілки);

Пропаганда педагогічних знань з цієї проблеми з батьками та залучення їх до участі у педпроцесі

Робота з батьками має інформаційно – практичний характер. Для повноцінного виховання дитини важливо, щоб батьки були грамотними у питанні гендерного виховання дітей. З цією метою проводяться різні форми роботи з батьками:

. Наочна інформація на теми: «Гендерне виховання в дитячому садку: що це і для чого?»

. Консультації, поради, рекомендації на теми: «Сім'я – головний чинник у становленні гендерної ідентичності дитини»; "Як виховувати дівчинку"; «Психологічний розвиток хлопців»; «Рекомендації дидактичних ігор з гендерного виховання».

Зразкові завдання гендерного виховання:

Ідеологічне та патріотичне виховання

Державна програма «Освіта та молодіжна політика» на 2019-2023 роки: заходи щодо висвітлення суспільно-політичних подій; заходів, спрямованих на формування позитивного іміджу молоді та ін.

Державна програма «Здоров'я народу та демографічна безпека України» на 2019-2023 роки: благодійні заходи для дітей-сиріт та дітей, які залишилися без піклування батьків, інших категорій дітей.

Сформувати соціально активну громадянську позицію;

Вивчити нормативні правові документи України у галузі гендерних відносин;

виключити випадки гендерної дискримінації за ознакою біологічної статі.

Громадянське виховання

Державна програма «Здоров'я народу та демографічна безпека України» на 2013-2023 роки: впровадження інноваційних технологій та форм профілактики протиправної поведінки неповнолітніх шляхом розвитку нових видів дозвілля дітей та молоді.

Державної програми «Освіта та молодіжна політика» на 2019 –2023 роки: заходи, спрямовані на формування правової культури, законслухняної поведінки у молоді.

План заходів щодо правової освіти громадян на 2019-2023 роки: заходи, спрямовані на підвищення правової грамотності учнів, профілактику правопорушень; інформаційні кампанії з метою формування нетерпимості суспільства до прояву насильства щодо дітей; інформаційно-просвітницька робота з молоддю, що навчається, з навчання навичкам ненасильницької комунікації та безконфліктного вирішення проблем. - профілактика асоціальних явищ у молодіжному середовищі;

- виключити випадки гендерної дискримінації за ознакою біологічної статі.

Духовно-моральне, сімейне виховання

Програма співробітництва між Міністерством освіти України та Українською Православною Церквою на 2018-2023 роки: заходи, спрямовані на духовно-моральне виховання дітей; волонтерська діяльність.

Державна програма «Здоров'я народу та демографічна безпека України» на 2019-2023 роки: заходи, спрямовані на розвиток співпраці з громадськими та релігійними організаціями щодо збереження та зміцнення сімейних цінностей, відповідального батьківства; проведення та інформаційна підтримка конкурсів, фестивалів, акцій на формування у учнів цінностей сім'ї;

профілактика ризиків соціально небезпечного становища для матері та її дитини.

Державна програма «Освіта та молодіжна політика» на 2016-2020 роки: заходи щодо підвищення престижу сім'ї, формування усвідомленого батьківства, етики сімейних відносин; волонтерську діяльність; розвиток добровольчого руху на молодіжному середовищі.

Національний план дій щодо забезпечення гендерної рівності в Україні на 2019-2023 роки: інформаційні кампанії з питань сексуального та репродуктивного здоров'я підлітків, зниження рівня підліткової вагітності та абортів, формування відповідального батьківства; проведення дослідницької та практико-орієнтованої роботи з формування відповідального батьківства на різних вікових етапах розвитку особистості, рівної участі обох батьків у вихованні дітей. - формувати ціннісне ставлення до національних традицій та цінностей у гендерних взаєминах представників обох статей;

- орієнтувати учнів створення у майбутньому традиційної сім'ї, усвідомленому батьківству;

- формувати відповідальне ставлення до початку та ведення статевого життя, до народження та виховання дітей;

- формувати ціннісне ставлення до національних традицій та цінностей у гендерних взаєминах представників обох статей;

Полікультурне виховання

Державна програма "Здоров'я народу та демографічна безпека України" на 2019-2023 роки: заходи щодо скорочення відтоку освіченої молоді з країни з роз'ясненням можливостей працевлаштування в Республіці Білорусь; комплекс інтеграційних заходів для іноземців, у тому числі біженців, їх адаптацію до білоруського суспільства; з питань безпечного виїзду та правового становища іноземців.

План заходів щодо правової освіти громадян на 2019-2023 роки: інформаційно-пропагандистська робота з питань протидії торгівлі людьми; забезпечення громадян інформацією у сфері зовнішньої трудової міграції -

виключити випадки гендерної дискримінації за ознакою біологічної статі, особистісних особливостей;

- здійснювати консультаційну допомогу учасникам освітнього процесу щодо спектру гендерних проблем у працевлаштуванні, виїзді за кордон;

- Вивчити гендерні моделі культур різних народів, з розумінням їхньої культурної обумовленості.

Економічне, трудове та професійне виховання, виховання культури побуту та дозвілля

Державної програми «Освіта та молодіжна політика» на 2019-2023 роки: заходи, спрямовані на підвищення ефективності роботи щодо професійної орієнтації та організації зайнятості молоді у вільний час.

Державна програма щодо соціального захисту та сприяння зайнятості населення на 2019-2023 роки: забезпечення ефективної профорієнтаційної роботи з молоддю; вивчення питань охорони праці, включення цих питань до навчальних програм закладів освіти з спеціальних навчальних дисциплін (предметів), навчальних програм практик.

Національний план дій щодо забезпечення гендерної рівності в Україні на 2019-2023 роки: заходи, спрямовані на забезпечення гендерної рівності, рівну участі обох батьків у вихованні дітей. - розвивати інтерес до отримуваної професії;

- виключити випадки гендерної дискримінації за ознакою біологічної статі;

- Формувати уявлення про професійну рівність представників обох статей;

- вивчити гендерні аспекти соціально-трудової та цивільно-суспільної життєдіяльності;

- сприяти усвідомленню учнями необхідності поділу домашніх обов'язків за рівнем зайнятості подружжя.

Виховання культури здорового способу життя та безпеки життєдіяльності, екологічне виховання

- пропагування здорового способу життя;
- зберегти та зміцнити фізіологічне, репродуктивне та психологічне здоров'я;
- профілактика ПСШ, ВІЛ-інфекції;
- Сформувати антинаркотичний бар'єр.

Естетичне виховання

- сприяти розвінчанню гендерних стереотипів;
- розвинути здатність критично осмислювати гендерні установки, що відтворюються суспільством, і вміння рефлексувати особисту поведінку. клуби молоді сім'ї «Основи сімейного світу»; материнські школи «Цінність сім'ї»; форум-театр «Чи безпечне знайомство у мережі?»; відкритий мікрофон "Світ медіа"; інформ-дайжест «Особливості світу кіберпростору» та ін.

Виховання психологічної культури

- зберегти та зміцнити фізіологічне, репродуктивне та психологічне здоров'я;
- своєчасно виявляти учнів із труднощами у гендерній соціалізації;
- здійснювати консультаційну допомогу всім учасникам освітнього процесу щодо спектру гендерних проблем. корекційно-розвивальна програма «Статеве виховання учнів», «Особистісне зростання. Свобода бути собою»; життєствердна акція «Депресія: давай поговоримо»; психологічна вітальня «Тільки життя має цінність»; інструктивна бесіда-скульптура "Якщо життя тебе обдурить ..."; флеш-моб "Що можеш зробити ти?"; акція "Здоров'я людини", "Я голосую за життя"; консультаційна допомога та супровід та ін.

Висновки до розділу 3

Отже, долучаючись до юнацької субкультури молодь приймає вікові та гендерні норми поведінки у групі однолітків, спираючись на гендерну ідентифікацію, та набуває соціальної компетентності. Разом із пізнанням світу однолітків у юнаків формується власна система цінностей, тобто відбувається процес індивідуалізації.

Необхідно виховувати у дівчат повагу до хлопців, а у хлопців – лицарське, дбайливе, трепетне ставлення до дівчат. У цьому наголос треба робити формування не братніх, товариських, а романтичних взаємин. Оскільки ще на початку століття американські педагоги, виступаючи з критикою спільного навчання, пояснювали факти зменшення кількості шлюбів серед освічених людей тим, що «спільне товариське життя виховує суто братерські стосунки, стать нейтралізується, оскільки сила фізіологічного тяжіння обернено пропорційна почуттю дружби», а Поява цих товариських та змагальних відносин є прямим наслідком зникнення романтичної туги та напівмістичної ідеалізації протилежної статі.

Крім того, слід звернути увагу на такі особливості гендерного виховання. Психіатрам нерідко доводиться стикатися з наслідками так званої дидактогенії. Це педагогічні помилки, що викликають у дитини стрес, який надалі може перерости у психічний розлад. Одна з найпоширеніших дидактогеній у нашій школі – установка на слухняність дитини, малопомітність, мовчазність, старанність, дисциплінованість учнів. А хлопчики зазвичай зовсім інші. Вони зазвичай набагато більш галасливі, рухливі, активніші, ніж "ідеальний учень". Хлопчик у школі перебуває в обстановці постійного педагогічного тиску та критики, адже йому треба сорок п'ять хвилин просидіти в однаковій позі, не крутитися, не розмовляти, не лінуватися, на перерві – ходити по струнці, щоб не заважати іншим. У цій ситуації вони відчувають стрес. Хто такі слухняні, непомітні діти? – Це діти, невпевнені у собі, діти з якимись комплексами. А здоровий хлопчик зазвичай пустун, життєрадісний, веселий. Нескінченні заборони і страх санкцій (запис у щоденник, виклик батьків) руйнують у хлопців наявні передумови статево-рольової самоідентифікації.

ВИСНОВКИ

У даній роботі було проведено теоретичний аналіз і емпіричне дослідження гендерних відмінностей у прагненні до самоактуалізації, що дало можливість сформулювати наступні висновки.

1. На основі аналізу наукової літератури було здійснено теоретичний аналіз проблеми гендерних відмінностей у прагненні до самоактуалізації. Проаналізовано підходи до визначення понять як «гендер» та «гендерні відмінності». Гендер - це соціально-біологічна характеристика, за допомогою якої люди дають визначення поняттям «хлопець» і «дівчина».

2. Було розглянуто основні підходи до вивчення самоактуалізації у світовій та вітчизняній психології, описано поняття та характеристики, чинники самоактуалізації.

Самоактуалізація - це процес розгортання та дозрівання початково закладених в організмі й особистості задатків, потенцій та можливостей. Самоактуалізація особистості може включати такі сфери як: соціальні характеристики (взаємодія зі соціумом); психологічні якості (безпосередність, демократичний характер); лідерські характеристики (прагнення до влади); прагнення до творчості (креативність); професійна сфера (прагнення до влади); самосприйняття тощо.

3. Описати методичні підходи до організації емпіричних досліджень гендерних особливостей особистості.

Для дослідження гендерних характеристик особистості використовується низка методів, представлених як психодіагностичними методиками, так і методами психосемантики. Найбільш точно та ґрунтовно підійти до вивчення даного феномену дозволяють такі методи як контент-аналіз, асоціативний експеримент, метод семантичного диференціал

4. Проведено емпіричне дослідження гендерних відмінностей у прагненні до само актуалізації. Для визначення рівня маскулінності-фемінності особистості було використано методику «Маскулінність-

фемінність» С. Бем. Для визначення рівня прагнення до самоактуалізації було обрано методику «Діагностика самоактуалізації особистості - САМОАО» - (А.В. Лазукіна, в адаптації Н.Ф. Каліної), яка включає 11 шкал. Асоціативний експеримент проведений для дослідження образів самоактуалізованої дівчини та самоактуалізованого хлопця, з метою більш точно та широко описати гендерний аспект прагнення до самоактуалізації особистості.

Результати емпіричного дослідження було проаналізовано і піддано статистичній обробці (кореляційний аналіз проведено за допомогою програми Місгзой Ойсе Ехсеї 2003). Результати дослідження показали наявність зв'язку між гендерними характеристиками особистості та різними аспектами самоактуалізації. З маскулінністю корелюють шкали: «Автономність» та «Аутосимпатія».

Окрім цього, маскулінність корелює із даними шкалами незалежно від біологічної статі. Всі інші шкали мають або низький, або незначний рівень оберненої кореляції із гендерними характеристиками. Шкали «Цінностей», «Погляду на природу людини» та «Г нучкості у спілкуванні» мають слабку та незначну пряму кореляцію із фемінністю. Окрім цього, було з'ясовано ряд важливих фактів під час аналізу результатів асоціативного експерименту (виділені групи асоціацій, проаналізовано відмінності асоціацій хлопців та дівчат).

Досліджуваним характерно наділяти образ самоактуалізованої особистості своєї статі більшими інтелектуальними можливостями ніж протилежної. Дівчини наділяють самоактуалізованого хлопця більшою активністю в порівнянні із самоактуалізованою дівчиною, хлопець ж, навпаки, демонструють готовність до визнання права на рівний розподіл активності між обома статями. Як дівчини, так і хлопець вбачають наслідками самоактуалізації позитивне ставлення до себе, успішність, впевненість у собі тощо. Як дівчини, так і хлопець асоціюють зовнішність самоактуалізованої дівчини із загальною привабливістю та вказують здебільшого конкретні зовнішні ознаки самоактуалізованого хлопця.

Досліджувані дівочої статі детальніше операціоналізують поняття достатку та вбачають збагачення результатом процесу самоактуалізації обох статей. Хлопець вбачають збагачення результатом процесу самоактуалізації здебільшого представників своєї статі. Окрім цього, можна помітити, що як дівчини, так і хлопець вбачають наявність кар'єри результатом процесу самоактуалізації осіб незалежно від статі. Лише досліджувані дівочої статі демонструють впевненість у тому, що успішна кар'єра будується шляхом здобуття освіти. Дівчини асоціюють самоактуалізовану особистість як хлоп'ячої, так і дівочої статі із лідерськими якостями, тоді як хлопець бачать лідерство як результат самоактуалізації лише осіб своєї статі. Дівчини, на відміну від хлопців, вбачають контактність результатом самоактуалізації саме осіб хлоп'ячої статі, хлопець ж наділяють самоактуалізованих осіб обох статей такою якістю як контактність, проте вбачають і деяку закритість самоактуалізованих дівчат.

Результати асоціативного експерименту дають змогу робити висновки, які можуть представляти цінність для практичних психологів, психологів-консультантів, психологів у закладах освіти, а також можуть бути корисними для подальших теоретичних наробок у галузі тендерної психології. Вони є підставою для проведення подальших досліджень гендерних відмінностей самоактуалізації за допомогою психосемантичних методів (зокрема, методу репертуарних ґраток Дж. Келлі).

5. Надати рекомендації щодо самореалізації молоді.

Необхідно виховувати у дівчат повагу до хлопців, а у хлопців – лицарське, дбайливе, трепетне ставлення до дівчат. У цьому наголос треба робити формування не братніх, товариських, а романтичних взаємин. Оскільки ще на початку століття американські педагоги, виступаючи з критикою спільного навчання, пояснювали факти зменшення кількості шлюбів серед освічених людей тим, що «спільне товариське життя виховує суто братерські стосунки, стать нейтралізується, оскільки сила фізіологічного тяжіння обернено пропорційна почуттю дружби», а Поява цих товариських та

змагальних відносин є прямим наслідком зникнення романтичної туги та напівмістичної ідеалізації протилежної статі.

Крім того, слід звернути увагу на такі особливості гендерного виховання. Психіатрам нерідко доводиться стикатися з наслідками так званої дидактогенії. Це педагогічні помилки, що викликають у дитини стрес, який надалі може перерости у психічний розлад. Одна з найпоширеніших дидактогеній у нашій школі – установка на слухняність дитини, малопомітність, мовчазність, старанність, дисциплінованість учнів. А хлопчики зазвичай зовсім інші. Вони зазвичай набагато більш галасливі, рухливі, активніші, ніж "ідеальний учень". Хлопчик у школі перебуває в обстановці постійного педагогічного тиску та критики, адже йому треба сорок п'ять хвилин просидіти в однаковій позі, не крутитися, не розмовляти, не лінуватися, на перерві – ходити по струнці, щоб не заважати іншим. У цій ситуації вони відчувають стрес. Хто такі слухняні, непомітні діти? – Це діти, невпевнені у собі, діти з якимись комплексами. А здоровий хлопчик зазвичай пустун, життєрадісний, веселий. Нескінченні заборони і страх санкцій (запис у щоденник, виклик батьків) руйнують у хлопців наявні передумови статево-рольової самоідентифікації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрусяк І. П. Ідея гендерної рівності в українській правовій думці другої половини ХІХ століття: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Львів, 2017. 233 с.
2. Венгер О. М. Становлення та особливості функціонування гендерної демократії в сучасному українському суспільстві: дис. ... канд. політ. наук: 23.00.02. Запоріжжя, 2019. 198 с.
3. Гончарова Ю. А. Роль та місце принципу гендерної рівності в сучасному міжнародному праві: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.11. Київ, 2017. 200 с.
4. Донець А. А. Особливості формування гендерної ідентичності особистості у підлітковому віці. Молодий вчений. 2014. № 7. С. 162–164
5. Кормич А. І. Соціальне партнерство як модель співпраці держави і громадянського суспільства. Наукові праці Одеського національного університету імені І. І. Мечникова. 2018. Т. VII. С. 252–257.
6. Кормич Л. І. Принципові засади гендеру. Актуальні проблеми політики. 2017. Вип. 42. С. 12–20.
7. Краснопольська Т. М. Гендерна рівність як складова паритетної демократії. Актуальні проблеми політики. 2019. Вип. 47. С. 223–232.
8. Краснопольська Т. Співвідношення понять «паритетна демократія» та «гендерна демократія». Гілея. 2015. Вип. 98. С. 368–371.
9. Лазар І. Гендерна політика: поняття, визначення, управлінські підходи: слов.-довід. 2-ге вид., доповн. Львів : Ліга-Прес, 2016. 178 с.
10. Малінін В. В. Механізми формування соціокультурної ідентичності в умовах паритетної демократії. Актуальні проблеми політики. 2017. Вип. 47. С. 42–48
11. Столярчук О. А. Психологія сучасної сім'ї : навч. посіб. Кременчук: Щербатих О. В., 2015. 136 с.
12. Юник І. Г. Сучасні підходи щодо реалізації гендерного сприйняття.

2015. Вип. 36. С. 166–173.
13. Гапон Н. Гендер в гуманітарному дискурсі: філософсько-психологічний аналіз. Львів : Літопис, 2016. С. 203-224.
14. Архангельська А. М. Формальне вираження категорії маскуліності: взаємодія родової редистрибуції і родової транспозиції / А. М. Архангельська // Мовознавство. 2018. №1. С. 29-42.
15. Гапон Н. Традиційні жіночі образи соціокультури: дискусійні позиції вітчизняних гендерних шкіл. Філософські пошуки. Львів-Одеса: Cogito-Центр Європи, 2016. Вип. XVI. С. 107-115.
16. Камінська Н. В., Свешнікова М. М. Правові та інституційні засади гендерної політики Європейського Союзу: досвід для України. Захита прав человека: материалы науч.-практ. конф. Комрат, 2018. С. 215–219.
17. Каткова Т. А., Ілляшенко О. М. Психологічні особливості гендернорольової поведінки чоловіків та жінок з різними типами ставлення до сім'ї. Вісник Одеського національного університету імені І. І. Мечникова. 2016. Вип. 4 (42). С. 74–81.
18. Мельник Т. М., Кобилянська Л. С. 50/50: Сучасне гендерне мислення: словник. Київ : К.І.С., 2015. 280 с.
19. Камінська Н. В., Пашко Д. В., Романова Н. В. Причини виникнення гендерної нерівності. Юридична психологія. 2018. № 2 (23). С. 30–47.
20. Кравець В. П., Говорун Т. В., Кікінежді О. М. Гендерні дослідження: прикладні аспекти : монографія. Тернопіль: Навч. кн., 2018. 448 с.
21. Мельник Т. М. Правові аспекти гендеру. Основи теорії гендеру : навч. посіб. Київ: К.І.С., 2016. Розд. 10. С. 281–325.
22. Виготський Л.С. Историчний сенс гендерного кризису / Л. С. Виготський. Собрание сочинений: В 6-ти т. Т. 1. Вопросы теории и истории психологии/Под ред. А. Р. Лурия, М. Г. Ярошевского. М.: Педагогіка, 2017. 488 с.
23. Ізмайлов Артем. Три гендерні дні в Одесі. ВОН№100 (10655). 11 вересня 2018.

24. Гапон Н. Гендер. Ідентичність. Суб'єктивність: філософські дискусії другої половини ХХ сторіччя. Монографія. Львів: Видавн. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2019. 378 с.
25. Таран Л. Гендерні проблеми і засоби масової інформації / Л. Таран // Гендер і культура: Зб. ст. / Упоряд Агеєва В., Оксамитна С. К.: Факт, 2018. С. 157
26. Чернодон М.І. Визначення гендерних номінацій на основі аналізу гендерно маркованої періодики. Modern Problems of Improve Living Standards in Globalized World. 2017. С. 367 – 373
27. Гендерність, її аспекти.
28. Бега М. І. Вплив гендерних стереотипів на чоловічі та жіночі ролі в сучасній сім'ї. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. 2018. Вип. 89. С. 6–9.
29. Грабовська І. Джерельні підвалини дослідження паритетної (гендерної) демократії: український і світовий контекст. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. 2017. № 11. (Серія «Українознавство»).
30. Горошко О. І. Становлення інформаційного суспільства як фактор трансформації гендерного дискурсу. Вісник Міжнародного Слов'янського університету: український науково-теоретичний журнал. Ювілейний випуск. Харків, 2018. С. 6-11. (Соціологічні науки ; Т. 11, № 1).
31. Конституція України : Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР.
32. Про забезпечення рівних прав та можливостей хлопців та дівчат: Закон України від 8 верес. 2015 р. № 2866-IV.
33. Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» - Текст закону розміщено на офіційному сайті Верховної Ради України.
34. Гапон Н. Гендер у гуманітарному дискурсі: філософсько-психологічний аналіз / Н. Гапон. Львів: Літопис, 2016. 310 с.

- 35.Говорун Т. В. Гендерна психологія: навчальний посібник / Т. В. Говорун, О. М. Кікінежді. К.: Академія, 2018. 308 с
- 36.Головащенко І.О.Становлення теорії гендеру. Основи теорії гендеру: Навчальний посібник. К.: “К.І.С.”, 2017. 536 с.
- 37.Маслова Ю. П. Гендерний дискурс сучасних друкованих україномовних ЗМІ: автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.16 / Ю. П. Маслова ; ВНУім. Л. Українки. Луцьк, 2016. 20 с
- 38.Штурхецький С.В. Гендерні медійні практики: Навчальний посібник із гендерної рівності та недискримінації для студентів вищих навчальних закладів /Колектив авторів. Київ, 2014. 206 с.
- 39.Гендерна політика в системі державного управління : підручник / за заг. ред. М. М. Білинської. Запоріжжя: Друк. світ, 2016. 132 с.
- 40.О.В. Яремчук. Соціально-психологічна модель саморозвитку суб’єкта культуротворчості // Проблеми загальної та педагогічної психології : зб. наук. праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України / за ред. С.Д. Максименка. Т.ХІV, част.2. К., 2018. С.140 – 151.
- 41.Гончаренко Тетяна. Третя стаття. Як живеться людині, яка народилася не дівчиною і не хлопцем. Українська правда. Публікація від 28.08.2018.
- 42.Дацюк Сергій. Що таке гендер та гендерна політика? Українська правда. Публікація від 14.06.2007.
- 43.Пелешишин А. М. Гендерні та вікові відмінності мови у Інтернет-комунікації. Людина. Комп’ютер. Комунікація : збірник наукових праць. Львів : Вид-во НУ "ЛП", 2019. С. 88– 90
- 44.Кравець Т. В. Об’єктивація гендерних стереотипів в українському мас-медійному дискурсі. Мовні і концептуальні картини світу: наукове видання: [збірник]. Київ, 2015. Вип. 43, ч. 2. С. 252-257.
- 45.Бондаренко К. Л. Зіставна лексикологія: (гендерний та соціолінгвістичний аспекти) : навч. посіб. для студ. ф-тів інозем. мов. / К. Л. Бондаренко, О. С. Бондаренко. Вінниця: Нова Книга, 2019. 167 с.
- 46.Суковата В. Стереотипи підприємництва у масовій свідомості:

- гендерний аналіз / В. Суковата // Соціологія, методи, маркетинг. 2019. № 2. С. 131–143
- 47.Владимирский Олег В Одесі виступила молодь проти гендеру // Вечірня Одеса. №94 (10649), 2018.
- 48.Волобуєва А. М. Гендерна політика у дзеркалі преси (моніторинг газет “День”, “Дзеркало тижня”, “Столиця”, “Хрещатик”) / А. М. Волобуєва // Наукові записки Інституту журналістики. 2019. Т. 6. С. 66–69
- 49.Риженко Людмила. Тенденції розвитку гендерного питання на сторінках періодичної преси. Образ. Випуск 2 (20). 2016. С. 98-103.
- 50.Стеблина Наталя. Одеські газети й гендер. //Detektor.Media. Публікація від 4.05.2016.
- 51.Maslow A. H. A Theory of Human Motivation. Psychological Review.No. 50. P. 370–396.
- 52.UNESCO, Measuring Gender Equality in Science and Engineering: the SAGA Toolkit, SAGA Working Paper 2. Paris, 2017.
- 53.United Nation. Організація об’єднаних націй. Гендерна рівність//United Nations. Ukrain. – Internet-ресурс.
- 54.Маслова Ю. П. Концептосфера гендерного дискурсу ЗМІ / Ю.П. Маслова. Нова інформаційна ситуація та тенденції альтернативного розвитку ЗМК в Україні. Острог: Вид-во НаУ “Острозька академія”, 2017. С. 57–69
- 55.Тлумачний термінологічний словник з гендерних особливостей / за заг. ред. Л. Р. Наливайко. Київ : Хай-Тек Пресс, 2016. 628 с.
- 56.Словник гендерних термінів присвячений основній термінології в галузі гендеру та фемінізму.
- 57.Кириліна А. Гендерні стереотипи в мові. Словник гендерних термінів / [під ред. А. А. Денисової]. М.: Інформація XXI століття, 2017. 256 с
- 58.URL: http://papers.univ.kiev.ua/ukrainoznavstvo/articles/Sources_grounds_of_the_investigation_Paritet_democracy_Gender_democracy_Ukrainian_add_World_context_12970.pdf

59. Донець А. А. Особливості формування гендерної ідентичності особистості у підлітковому віці. *Молодий вчений*. 2014. Т. 7, № 10. С. 162–164.
URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2014/7/93.pdf> (дата звернення: 01.05.2023).
60. URL: <http://psysocwork.onu.edu.ua/article/viewFile/134720/131396>.
61. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
62. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15>.
63. URL: <http://a-z-gender.net/ua/genderna-demokratiya.html>.
64. URL: http://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/19502/1/O_Stoliarchuk_PSS_IL.pdf.
65. URL: <https://psychclassics.yorku.ca/Maslow/motivation.htm>
66. URL: <http://unesdoc.unesco.org/images/0025/002597/259766e.pdf>.
67. Режим доступу: <http://www.un.org.ua/ua/nasha-robota/gender>
68. Режим доступу: <http://vo.od.ua>
69. Час Ч. – Internet-ресурс. Режим доступу: <http://www.time.odessa.ua>
70. Інтернет-ресурс. Режим доступу: <https://life.pravda.com.ua/society/2018/08/28/232869/>
71. Інтернет-ресурс. Режим доступу: <https://www.pravda.com.ua/articles/2007/06/14/3247208/>
72. Ділова Одеса. — Internet-ресурс. Режим доступу: <https://dilova.com.ua/>
73. Жінка може все: МОЗ скасував обмеження на 450 професій для жінок. Еспресо. Матеріал від 21.12.2017 р. Інтернет-ресурс. Режим доступу: https://espreso.tv/news/2017/12/21/zhinka_mozhe_vse_moz_skasuvav_obmezhennya_na_profesiyi_dlya_zhinok
74. https://espreso.tv/news/2017/12/21/zhinka_mozhe_vse_moz_skasuvav_obmezhennya_na_profesiyi_dlya_zhinok
75. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15>
76. О. Орест-Дмитро Вільчинський. ЩО ТАКЕ ҐЕНДЕР І З ЧИМ ЙОГО ЇДЯТЬ? Публікація від 16.08.2016. Інтернет-ресурс. Режим доступу: <http://catholicnews.org.ua/shcho-take-gender-i-z-chimyogo-yidyat>

77. Сексуальність та гендер у медіа - Як медіа визначають, що є «нормальним». Медіа Драйв. – Internet-ресурс. Режим доступу: [http://mediadriver.online/seksualnist-ta-gender-v-media-yak-media-viznachayutshho-ye-normalnim/](http://mediadriver.online/seksualnist-ta-gender-v-media/yak-media-viznachayutshho-ye-normalnim/)
78. Совенко О. Гендерний дискурс (на матеріалах моніторингу регіональної преси 2017-2018). Гендер в деталях. Публікація від 10 травня 2018. Internet-ресурс. Режим доступу: <https://genderindetail.org.ua/library/ukraina/genderniy-diskurs-u-suchasnih-mediana-materialah-monitoringu-regionalnoi-presi-2017-2018-134487.html>
79. Стать та гендер //Основи здоров'я збереженої компетентності. Курс підготовки вчителів. Інтернет-ресурс. Режим доступу: <http://multycourse.com.ua/ua/page/18/96>.
80. Internet-ресурс. Режим доступу: https://ms.detector.media/monitoring/regional_newspapers/odeski_gazeti_y_informat_siyna_pustelya/
81. Тетерюк Марія. Що таке стать, гендер та сексуальність і чому їх не варто плутати. // Сексуальність та гендер у медіа. Інтернет-ресурс. Режим доступу: <http://mediadriver.online/seksualnist-ta-gender-v-media/shho-take-statgender-ta-seksualnist-i-chomu-yih-ne-var-to-plutati/>
82. Трегубова Ярослава. Гендерна нерівність: п'ять порушень прав жінок в Україні. //Радіо Свобода. Публікація від 08.03.2018. Інтернет-ресурс. Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/a/29085513.html>
83. Центр гендерної культури – Інтернет-ресурс. Режим доступу: <http://www.genderculturecentre.org/skarbnichka-gendernikh-proektiv/>

ДОДАТКИ

Додаток А

Результати методики «Маскулінність-фемінність» С. Бем (хлопці)

Номер та Вік	Результати
1. 19р.	0,23
2. 18р.	0,46
3. 18р.	0,69
4. 19р.	0,46
5. 22р.	-0,69
6. 22р.	-0,34
7. 18р.	-0,46
8. 20р.	0,92
9. 19р.	-0,11
10. 21р.	-0,46
11. 22р.	-0,34
12. 19р.	-0,11
13. 19р.	-0,34
14. 21р.	0
15. 22р.	-0,81
16. 21р.	-0,34
17. 21р.	0
18. 21р.	-1,04
19. 26р.	-0,23
20. 29р.	0,23

Результати методики «Маскулінність-фемінність» С. Бем (дівчата)

Номер та вік	Результати
1. 20р.	0,58
2. 19р.	0
3. 20р.	-0,69
4. 23р.	0,34
5. 22р.	0,92
6. 23р.	1,62
7. 22р.	0,58
8. 23р.	0,34
9. 19р.	0,69
10. 22р.	1,39
11. 23р.	-0,23
12. 20р.	-0,69
13. 25р.	0,34
14. 20р.	1,16
15. 26р.	-0,34
16. 19р.	-0,46
17. 20р.	0,46
18. 25р.	1,16
19. 19р.	0,92
20. 20р.	0,92

**Результати методики Діагностика самоактуалізації особистості –
САМОАО (хлопці)**

Номер та вік	1. Шк. орієнтації у часі	2. Шк. цінностей	3. Шк. ставлення до природи людини	4. Шк. потреби в пізнанні	5. Шк. креативності	6. Шк. автономності	7. Шк. спонтанності	8. Шк. саморозуміння	9. Шк. аутосимпатії	10. Шк. контактності	11. Шк. гнучності у спілкуванні	Результат досліджуваного
1. 19р.	9,00	8,00	4,50	10,50	10,00	10,00	10,00	6,00	7,00	10,50	7,50	8,45
2. 18р.	7,50	6,00	1,50	4,50	5,00	2,00	3,00	7,50	4,00	4,50	4,50	4,54
3. 18р.	7,50	10,00	7,50	9,00	11,00	8,00	7,00	7,50	7,00	6,00	9,00	8,13
4. 19р.	7,50	6,00	6,00	9,00	5,00	5,00	6,00	10,50	4,00	10,50	9,00	7,13
5. 22р.	10,50	8,00	9,00	9,00	8,00	10,00	8,00	9,00	8,00	7,50	6,00	8,45
6. 22р.	4,50	10,00	4,50	6,00	6,00	8,00	6,00	7,50	9,00	6,00	4,50	6,54
7. 18р.	4,50	10,00	7,50	7,50	11,00	11,00	9,00	2,00	10,00	9,00	6,00	7,95
8. 20р.	9,00	12,00	7,50	9,00	9,00	6,00	7,00	7,50	4,00	9,00	7,50	7,95
9. 19р.	9,00	6,00	7,50	3,00	8,00	5,00	6,00	4,50	10,00	7,50	6,00	6,59
10. 21р.	10,50	9,00	6,00	4,50	10,00	7,00	5,00	3,00	7,00	6,00	6,00	6,72
11. 22р.	9,00	10,00	7,50	6,00	12,00	4,00	6,00	6,00	8,00	6,00	7,50	7,45
12. 19р.	7,50	6,00	6,00	4,50	3,00	10,00	10,00	10,50	10,00	9,00	7,50	7,63
13. 19р.	12,00	7,00	4,50	6,00	6,00	10,00	9,00	10,50	11,00	10,50	10,50	8,81
14. 21р.	4,50	8,00	3,00	6,00	12,00	8,00	5,00	7,50	9,00	3,00	9,00	6,81
15. 22р.	12,00	9,00	7,50	9,00	11,00	11,00	11,00	15,00	11,00	9,00	10,50	10,54
16. 21р.	7,50	6,00	6,00	9,00	7,00	6,00	3,00	6,00	4,00	7,50	10,50	6,59
17. 21р.	4,50	6,00	4,50	7,50	9,00	8,00	8,00	7,50	8,00	7,50	6,00	6,95
18. 21р.	9,00	10,00	4,50	12,00	11,00	10,00	9,00	12,00	12,00	9,00	7,50	9,63
19. 26р.	10,50	9,00	7,50	9,00	8,00	8,00	5,00	4,50	5,00	9,00	9,00	7,68
20. 29р.	13,50	7,00	1,50	10,50	7,00	7,00	2,00	7,50	7,00	7,50	7,50	7,09
Згальне середнє зачення	8,40	8,10	5,70	7,50	8,40	7,70	6,70	7,60	7,70	7,72	7,50	-

**Результати методики Діагностика самоактуалізації особистості –
САМОАО (дівчата)**

Номер та вік	1. Шк. орієнтації у часі	2. Шк. цінностей	3. Шк. потреби в спілкуванні з природою людини	4. Шк. потреби в пізнанні	5. Шк. креативності	6. Шк. автономності	7. Шк. спонтанності	8. Шк. саморозуміння	9. Шк. аутосимпатії	10. Шк. контактності	11. Шк. участі у спілкуванні	12. Шк. досягнень
1. 20 р.	1,50	7,00	3,00	9,00	8,00	6,00	4,00	3,00	6,00	7,50	9,00	5,81
2. 19 р.	6,00	10,00	7,50	9,00	11,0	6,00	3,00	4,50	3,00	9,00	9,00	7,09
3. 20 р.	4,50	6,00	4,50	6,00	9,00	13,00	13,00	9,00	13,00	9,00	9,00	8,72
4. 23 р.	10,50	10,00	10,50	4,00	10,0	3,00	3,00	3,50	5,00	5,00	5,00	6,31
5. 22 р.	10,50	8,00	10,50	6,00	7,00	7,00	4,00	6,00	5,00	9,00	7,50	7,31
6. 23 р.	10,50	11,00	12,00	6,00	11,0	3,00	8,00	12,00	10,00	9,00	9,00	9,22
7. 22 р.	7,50	10,00	6,00	12,00	7,00	3,00	5,00	4,50	4,00	6,00	4,50	6,31
8. 23 р.	3,00	7,00	4,50	6,00	10,0	5,00	7,00	9,00	10,00	10,50	10,50	7,50
9. 19 р.	12,00	8,00	5,00	6,00	5,00	5,00	6,00	6,00	6,00	9,00	4,50	6,59
10. 22 р.	7,50	8,00	6,00	6,00	6,00	7,00	7,00	7,50	8,00	6,00	7,50	6,95
11. 23 р.	7,50	13,00	7,50	7,50	13,0	7,00	7,00	4,50	9,00	7,50	6,00	8,13
12. 20 р.	6,00	6,00	9,00	7,50	8,00	3,00	4,00	10,50	6,00	7,50	7,50	6,81
13. 25 р.	1,50	7,50	4,50	6,00	4,00	3,00	4,00	6,00	4,00	6,00	7,50	4,90
14. 20 р.	7,50	9,00	9,00	10,50	10,0	5,00	7,00	9,00	11,00	9,00	9,00	8,72
15. 26 р.	9,00	8,00	12,00	10,50	6,00	7,00	5,00	10,50	10,00	7,50	9,00	8,59
16. 19 р.	12,00	7,00	13,00	10,50	7,00	3,00	4,00	7,50	8,00	6,00	4,50	7,50
17. 20 р.	10,50	9,00	10,50	9,00	11,0	6,00	11,00	9,00	8,00	4,50	6,00	8,59
18. 25 р.	6,00	5,00	6,00	7,50	4,00	3,00	5,00	7,50	3,00	1,50	6,00	4,95
19. 19 р.	7,50	9,00	9,00	9,00	9,00	8,00	6,00	10,50	8,00	7,50	4,50	8,00
20. 20 р.	10,50	12,00	4,50	5,00	12,0	8,00	9,00	7,50	6,00	6,00	9,00	8,13
Згальне середнє зачення	7,50	8,50	7,70	7,60	8,40	5,50	6,10	7,30	7,10	7,10	7,20	-

**Обчислення коефіцієнту кореляції Пірсона між гендерними
характеристиками та прагненням до самоактуалізації**

Номер та вік	Результати діагностики самоактуалізації особистості – САМОАО											R-ти методики С. Бем
	Шк. орієнтації у часі	2. Шк. цінностей	у на природу людини	к. потреби в пізнанні	5. Шк.креативності	6. Шк.автономності	7. Шк.спонтанності	8. Шк.саморозуміння	9. Шк.аутосимпатії	10. Шк.контактності	учності у спілкуванні	
1. 19р.	9,00	8,00	4,50	10,50	10,00	10,00	10,00	6,00	7,00	10,50	7,50	8,45
2. 18р.	7,50	6,00	1,50	4,50	5,00	2,00	3,00	7,50	4,00	4,50	4,50	4,54
3. 18р.	7,50	10,00	7,50	9,00	11,00	8,00	7,00	7,50	7,00	6,00	9,00	8,13
4. 19р.	7,50	6,00	6,00	9,00	5,00	5,00	6,00	10,50	4,00	10,50	9,00	7,13
5. 22р.	10,50	8,00	9,00	9,00	8,00	10,00	8,00	9,00	8,00	7,50	6,00	8,45
6. 22р.	4,50	10,00	4,50	6,00	6,00	8,00	6,00	7,50	9,00	6,00	4,50	6,54
7. 18р.	4,50	10,00	7,50	7,50	11,00	11,00	9,00	2,00	10,00	9,00	6,00	7,95
8. 20р.	9,00	12,00	7,50	9,00	9,00	6,00	7,00	7,50	4,00	9,00	7,50	7,95
9. 19р.	9,00	6,00	7,50	3,00	8,00	5,00	6,00	4,50	10,00	7,50	6,00	6,59
10. 21р.	10,50	9,00	6,00	4,50	10,00	7,00	5,00	3,00	7,00	6,00	6,00	6,72
11. 22р.	9,00	10,00	7,50	6,00	12,00	4,00	6,00	6,00	8,00	6,00	7,50	7,45
12. 19р.	7,50	6,00	6,00	4,50	3,00	10,00	10,00	10,50	10,00	9,00	7,50	7,63
13. 19р.	12,00	7,00	4,50	6,00	6,00	10,00	9,00	10,50	11,00	10,50	10,50	8,81
14. 21р.	4,50	8,00	3,00	6,00	12,00	8,00	5,00	7,50	9,00	3,00	9,00	6,81
15. 22р.	12,00	9,00	7,50	9,00	11,00	11,00	11,00	15,00	11,00	9,00	10,50	10,54
16. 21р.	7,50	6,00	6,00	9,00	7,00	6,00	3,00	6,00	4,00	7,50	10,50	6,59
17. 21р.	4,50	6,00	4,50	7,50	9,00	8,00	8,00	7,50	8,00	7,50	6,00	6,95
18. 21р.	9,00	10,00	4,50	12,00	11,00	10,00	9,00	12,00	12,00	9,00	7,50	9,63
19. 26р.	10,50	9,00	7,50	9,00	8,00	8,00	5,00	4,50	5,00	9,00	9,00	7,68
20. 29р.	13,50	7,00	1,50	10,50	7,00	7,00	2,00	7,50	7,00	7,50	7,50	7,09
1. 20 р.	1,50	7,00	3,00	9,00	8,00	6,00	4,00	3,00	6,00	7,50	9,00	5,81
2. 19 р.	6,00	10,00	7,50	9,00	11,00	6,00	3,00	4,50	3,00	9,00	9,00	7,09
3. 20 р.	4,50	6,00	4,50	6,00	9,00	13,00	13,00	9,00	13,00	9,00	9,00	8,72
4. 23 р.	10,50	10,00	10,50	4,00	10,00	3,00	3,00	3,50	5,00	5,00	5,00	6,31
5. 22 р.	10,50	8,00	10,50	6,00	7,00	7,00	4,00	6,00	5,00	9,00	7,50	7,31
6. 23 р.	10,50	11,00	12,00	6,00	11,00	3,00	8,00	12,00	10,00	9,00	9,00	9,22
7. 22 р.	7,50	10,00	6,00	12,00	7,00	3,00	5,00	4,50	4,00	6,00	4,50	6,31
8. 23 р.	3,00	7,00	4,50	6,00	10,00	5,00	7,00	9,00	10,00	10,50	10,50	7,50
9. 19 р.	12,00	8,00	5,00	6,00	5,00	5,00	6,00	6,00	6,00	9,00	4,50	6,59
10. 22 р.	7,50	8,00	6,00	6,00	6,00	7,00	7,00	7,50	8,00	6,00	7,50	6,95
11. 23 р.	7,50	13,00	7,50	7,50	13,00	7,00	7,00	4,50	9,00	7,50	6,00	8,13
12. 20 р.	6,00	6,00	9,00	7,50	8,00	3,00	4,00	10,50	6,00	7,50	7,50	6,81
13. 25 р.	1,50	7,50	4,50	6,00	4,00	3,00	4,00	6,00	4,00	6,00	7,50	4,90

14. 20 р.	7,50	9,00	9,00	10,50	10,00	5,00	7,00	9,00	11,00	9,00	9,00	8,72
15. 26 р.	9,00	8,00	12,00	10,50	6,00	7,00	5,00	10,50	10,00	7,50	9,00	8,59
16. 19 р.	12,00	7,00	13,00	10,50	7,00	3,00	4,00	7,50	8,00	6,00	4,50	7,50
17. 20 р.	10,50	9,00	10,50	9,00	11,00	6,00	11,00	9,00	8,00	4,50	6,00	8,59
18. 25 р.	6,00	5,00	6,00	7,50	4,00	3,00	5,00	7,50	3,00	1,50	6,00	4,95
19. 19 р.	7,50	9,00	9,00	9,00	9,00	8,00	6,00	10,50	8,00	7,50	4,50	8,00
20. 20 р.	10,50	12,00	4,50	5,00	12,00	8,00	9,00	7,50	6,00	6,00	9,00	8,13
Коефіцієнт кореляції Пірсона	-0,01	0,12	0,01	-0,12	-0,13	-0,46	-0,14	-0,11	-0,37	-0,16	0,01	-

Обчислення коефіцієнту кореляції Пірсона між гендерними характеристиками та рагненням до самоактуалізації (хлопці)

Шифр	Результати діагностики самоактуалізації особистості – САМОАО											Р-ти методи ки С. Бем	Вікат досліджуваного
	Шк. орієнтації у часі	2. Шк. цінностей	3. Шк. орієнтації у природу людини	4. Шк. потреби в пізнанні	5. Шк. креативності	6. Шк. автономності	7. Шк. спонтанності	8. Шк. саморозуміння	9. Шк. аутосимпатії	10. Шк. контактності	11. Шк. участі у спілкуванні		
1. 19р.	9,00	8,00	4,50	10,50	10,00	10,00	10,00	6,00	7,00	10,5	7,50	0,23	8,45
2. 18р.	7,50	6,00	1,50	4,50	5,00	2,00	3,00	7,50	4,00	4,50	4,50	0,46	4,54
3. 18р.	7,50	10,00	7,50	9,00	11,00	8,00	7,00	7,50	7,00	6,00	9,00	0,69	8,13
4. 19р.	7,50	6,00	6,00	9,00	5,00	5,00	6,00	10,50	4,00	10,5	9,00	0,46	7,13
5. 22р.	10,50	8,00	9,00	9,00	8,00	10,00	8,00	9,00	8,00	7,50	6,00	-0,69	8,45
6. 22р.	4,50	10,00	4,50	6,00	6,00	8,00	6,00	7,50	9,00	6,00	4,50	-0,34	6,54
7. 18р.	4,50	10,00	7,50	7,50	11,00	11,00	9,00	2,00	10,00	9,00	6,00	-0,46	7,95
8. 20р.	9,00	12,00	7,50	9,00	9,00	6,00	7,00	7,50	4,00	9,00	7,50	0,92	7,95
9. 19р.	9,00	6,00	7,50	3,00	8,00	5,00	6,00	4,50	10,00	7,50	6,00	-0,11	6,59
10. 21р.	10,50	9,00	6,00	4,50	10,00	7,00	5,00	3,00	7,00	6,00	6,00	-0,46	6,72
11. 22р.	9,00	10,00	7,50	6,00	12,00	4,00	6,00	6,00	8,00	6,00	7,50	-0,34	7,45
12. 19р.	7,50	6,00	6,00	4,50	3,00	10,00	10,00	10,50	10,00	9,00	7,50	-0,11	7,63
13. 19р.	12,00	7,00	4,50	6,00	6,00	10,00	9,00	10,50	11,00	10,5	10,50	-0,34	8,81
14. 21р.	4,50	8,00	3,00	6,00	12,00	8,00	5,00	7,50	9,00	3,00	9,00	0	6,81
15. 22р.	12,00	9,00	7,50	9,00	11,00	11,00	11,00	15,00	11,00	9,00	10,50	-0,81	10,54
16. 21р.	7,50	6,00	6,00	9,00	7,00	6,00	3,00	6,00	4,00	7,50	10,50	-0,34	6,59
17. 21р.	4,50	6,00	4,50	7,50	9,00	8,00	8,00	7,50	8,00	7,50	6,00	0	6,95
18. 21р.	9,00	10,00	4,50	12,00	11,00	10,00	9,00	12,00	12,00	9,00	7,50	-1,04	9,63
19. 26р.	10,50	9,00	7,50	9,00	8,00	8,00	5,00	4,50	5,00	9,00	9,00	-0,23	7,68
20. 29р.	13,50	7,00	1,50	10,50	7,00	7,00	2,00	7,50	7,00	7,50	7,50	0,23	7,09
Згальне середнє зачення	8,4	8,1	5,7	7,5	8,4	7,7	6,7	7,6	7,7	7,72	7,5	-0,11	-
Коефіцієнт кореляції Пірсона	-0,01	0,12	0,01	-0,12	-0,13	-0,46	-0,14	-0,11	-0,37	-0,16	0,01	-	-0,43

Обчислення коефіцієнту кореляції Пірсона між гендерними характеристиками та рагненням до самоактуалізації (дівчата)

Шифр	Результати діагностики самоактуалізації особистості – САМОАО											Р-ти методи ки С. Бем	Бґат досліджуваного
	1. Шк. орієнтації у часі	2. Шк. цінностей	3. Шк. на природу людини	4. Шк. потреби в пізнанні	5. Шк. креативності	6. Шк. автономності	7. Шк. спонтанності	8. Шк. саморозуміння	9. Шк. аутосимпатії	10. Шк. контактності	11. Шк. чужості у спілкуванні		
1. 20 р.	1,50	7,00	3,00	9,00	8,00	6,00	4,00	3,00	6,00	7,50	9,00	0,58	5,81
2. 19 р.	6,00	10,00	7,50	9,00	11,00	6,00	3,00	4,50	3,00	9,00	9,00	0	7,09
3. 20 р.	4,50	6,00	4,50	6,00	9,00	13,00	13,00	9,00	13,00	9,00	9,00	-0,69	8,72
4. 23 р.	10,50	10,00	10,50	4,00	10,00	3,00	3,00	3,50	5,00	5,00	5,00	0,34	6,31
5. 22 р.	10,50	8,00	10,50	6,00	7,00	7,00	4,00	6,00	5,00	9,00	7,50	0,92	7,31
6. 23 р.	10,50	11,00	12,00	6,00	11,00	3,00	8,00	12,00	10,00	9,00	9,00	1,62	9,22
7. 22 р.	7,50	10,00	6,00	12,00	7,00	3,00	5,00	4,50	4,00	6,00	4,50	0,58	6,31
8. 23 р.	3,00	7,00	4,50	6,00	10,00	5,00	7,00	9,00	10,00	10,50	10,50	0,34	7,50
9. 19 р.	12,00	8,00	5,00	6,00	5,00	5,00	6,00	6,00	6,00	9,00	4,50	0,69	6,59
10. 22 р.	7,50	8,00	6,00	6,00	6,00	7,00	7,00	7,50	8,00	6,00	7,50	1,39	6,95
11. 23 р.	7,50	13,00	7,50	7,50	13,00	7,00	7,00	4,50	9,00	7,50	6,00	-0,23	8,13
12. 20 р.	6,00	6,00	9,00	7,50	8,00	3,00	4,00	10,50	6,00	7,50	7,50	-0,69	6,81
13. 25 р.	1,50	7,50	4,50	6,00	4,00	3,00	4,00	6,00	4,00	6,00	7,50	0,34	4,90
14. 20 р.	7,50	9,00	9,00	10,50	10,00	5,00	7,00	9,00	11,00	9,00	9,00	1,16	8,72
15. 26 р.	9,00	8,00	12,00	10,50	6,00	7,00	5,00	10,50	10,00	7,50	9,00	-0,34	8,59
16. 19 р.	12,00	7,00	13,00	10,50	7,00	3,00	4,00	7,50	8,00	6,00	4,50	-0,46	7,50
17. 20 р.	10,50	9,00	10,50	9,00	11,00	6,00	11,00	9,00	8,00	4,50	6,00	0,46	8,59
18. 25 р.	6,00	5,00	6,00	7,50	4,00	3,00	5,00	7,50	3,00	1,50	6,00	1,16	4,95
19. 19 р.	7,50	9,00	9,00	9,00	9,00	8,00	6,00	10,50	8,00	7,50	4,50	0,92	8,00
20. 20 р.	10,50	12,00	4,50	5,00	12,00	8,00	9,00	7,50	6,00	6,00	9,00	0,92	8,13
Згальне середнє зачення	7,50	8,50	7,70	7,60	8,40	5,50	6,10	7,30	7,10	7,10	7,20	0,39	-
Коефіцієнт кореляції Пірсона	-0,01	0,12	0,01	-0,12	-0,13	-0,46	-0,14	-0,11	-0,37	-0,16	0,01	-	-0,10

Взаємозв'язок між різними аспектами самоактуалізації та гендерними характеристиками особистості (дівчача та хлоп'яча частина вибірки)

